

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

1960-1980 DÖNEMİ 19 MAYIS KUTLAMALARI VE ETKİLERİ

Hazırlayan
Nagihan DELİMANLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
PROF. DR. BENGÜL SALMAN BOLAT

KIRŞEHİR-2024

©2024- Nagihan DELİMANLAR

T.C.
KIRŞEHİR AHİ EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI

1960-1980 DÖNEMİ 19 MAYIS KUTLAMALARI VE ETKİLERİ

1960-1980 PERIOD 19 MAY CELEBRATIONS AND THEIR EFFECTS

Hazırlayan
Nagihan DELİMANLAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Danışman
PROF. DR. BENGÜL SALMAN BOLAT

KIRŞEHİR-2024

KABUL VE ONAY

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi, Nagihan DELİMANLAR tarafından hazırlanan “1960-1980 Dönemi 19 Mayıs Kutlamaları ve Etkileri” Adlı tez çalışması tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman Prof. Dr. Bengül BOLAT

.....(İmza)

Unvanı Adı Soyadı

II. Danışman

Üye.....(İmza)

Unvanı Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Unvanı Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Unvanı Adı-Soyadı

Üye.....(İmza)

Unvanı Adı-Soyadı

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../20..

(İmza)

Unvanı Adı Soyadı

Enstitü Müdürü

Bu tez çalışması tarafından nolu proje ile desteklenmiştir.

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- ☐ Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezim sadece Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

12/08/2024

Nagihan
Delimanlar

İmza

ÖZET

1960-1980 DÖNEMİ 19 MAYIS KUTLAMALARI VE ETKİLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan: Nagihan DELİMANLAR

Danışman: PROF. DR. BENGÜL SALMAN BOLAT

2024 – (XI-58)

Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Tarih Ana Bilim Dalı

Jüri

Prof. Dr. İbrahim ERDAL

Prof. Dr. Bengül Salman BOLAT

Doç. Dr. Mahmut Bolat

19 Mayıs bayramlarının, kutlama stilleri ve bunların gelişimi sosyal tarihte önemli temalardır. Resmi bayramlar, toplumların birleşmesi, ulusal ittifak ve beraberlik duygusunun güçlenmesi, ortak kazanımların genç bireylere aktarılması açısından ehemmiyetli bir işleve sahip günlerdir. Gazi Mustafa Kemal'in Samsun'a çıktığı gün 19 Mayıs 1919'dur. Bu önemli gün, 20 Haziran 1938 tarihli kanunla ulusal bayramlardan biri olarak kabul edilmiştir.

Çalışmanın birinci bölümünde milliyetçilik kavramının tarihsel arka planı, devlet-milliyetçilik ilişkisi, milliyetçiliğin farklı dönemlerde ortaya çıkışı ve topluma etkisi, ikinci bölümde Türkiye'de sporun tarihsel gelişimi, üçüncü bölümde ise 19 Mayıs gününün Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramının tarihsel hikayesi ile 1960'a kadar olan bölümü anlatılmıştır. Son bölümde ise 1960'tan 1980'e kadar olan dönemdeki etkisine bakılmış, hangi faaliyetlerin gerçekleştirildiği, siyasi olaylarla etkileşimi ve halkın katılım düzeyleri gibi konulara odaklanmıştır.

Anahtar Kelimeler: 19 Mayıs, Gençlik Bayramı, Milli Bayram.

ABSTRACT

1960-1980 PERIOD 19 MAY CELEBRATIONS AND THEIR EFFECTS

Ph. D. Thesis / M.Sc.Thesis

Preparer: Nagihan DELİMANLAR

Advisor : PROF. DR. BENGÜL SALMAN BOLAT

2024 – (XI-58)

Kırşehir Ahi Evran University, Graduate School Of Social Sciences

History Department

Jury

Prof. Dr. İbrahim ERDAL

Prof. Dr. Bengül BOLAT

Doç. Dr. Mahmut BOLAT

Celebration styles of May 19 holidays and their development are important themes in social history. Official holidays are days that play an important role in uniting societies, strengthening the sense of national unity and solidarity, and transferring common values to new generations. May 19, 1919 was the day Gazi Mustafa Kemal landed in Samsun. This important day was recognized as a national holiday by Gazi Mustafa Kemal with the law dated June 20, 1938. In the first part, the historical background of the concept of nationalism, the relationship between state and nationalism, the emergence of nationalism in different periods and its impact on society, and in the second part, the 19 May Atatürk commemoration holiday and that day are explained. This study looked at the impact of the Youth and Sports Day of May 19, 1919, which is considered a national holiday, in the period from 1960 to 1980, and focused on issues such as what activities were carried out and the level of public participation.

Key Words: 19 May, Youth Day, National Holiday.

ÖNSÖZ

Mustafa Kemal Atatürk, 19 Mayıs 1919'da Bandırma isimli Vapur ile Samsun'a ayak bastı ve bugün İtilaf Devletleri'nin işgal hareketine karşı Türk Millî Mücadelesinin başlangıç günü olarak kabul edilmiştir. 1938'den itibaren her sene Mayıs ayının 19. günü kutlanan Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı bugünü simgelerken aynı zamanda Türk gençliğinin gücünü ve sportif yapısını gösterirken geleceğe güveni telkin etmiştir. Bu çalışmada, ülke genelinde ulusal bir bayram kabul edilen 19 Mayıs 1919 Gençlik ve Spor Bayramı Etkilerinin 1960-1980 yıllarındaki etkileri, nasıl etkinlikler düzenlendiği, ulusun bu kutlamalara iştirakleri ne derecede olduğu, yetkililer ve bürokratların bu hususi zamanlara ne ölçüde sahiplendikleri gibi durumlara ışık tutulması hedeflenmiştir.

Çalışma boyunca her türlü yardımını esirgemeyen lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgileriyle ışık tutan, yüreklendirici sözleriyle bana akademik yolda yürüme şevki kazandıran başta danışmanım Prof. Dr. Bengül Salman Bolat ile Doç. Dr. Mahmut Bolat'a ve Dr. Öğr. Üyesi İlker Türkmen'e ve değerli hocalarıma teşekkürü borç bilirim.

Ayrıca, hayatım boyunca beni destekleyen, haklarını asla ödeyemeyeceğim annem ve babam Mevlüt ve Türkân Delimanlar'a, abim İlker ve yeğenim Mevlüt Can Delimanlar'a araştırma esnasında benimle sürece dahil olan kardeşlerim Hafize Çakar, arşiv görevlisi Kübra Çakar'a teşekkürü borç bilirim

Kırşehir-2024

Nagihan DELİMANLAR

İÇİNDEKİLER

Sayfa

KABUL VE ONAY	1
BİLDİRİM	2
ÖZET	3
ABSTRACT	4
ÖNSÖZ	5
İÇİNDEKİLER	6
SİMGELER VE KISALTMALAR	8
GİRİŞ	9
BÖLÜM I.....	9
1. MİLLET, MİLLİYETÇİLİK KAVRAMLARI VE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ	9
1.1. SPOR VE MİLLİYETÇİLİK	11
1.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	13
1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	14
1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI	14
1.5. VARSAYIMLAR	14
BÖLÜM II	15
2. TÜRKİYE’DE SPORUN GELİŞMESİ	15
2.1. CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM.....	15
2.2. CUMHURİYET DÖNEMİ.....	19
BÖLÜM III.....	27
3. 19 MAYIS ATATÜRK’Ü ANMA GENÇLİK VE SPOR BAYRAMLARI TARİHÇESİ VE KUTLAMALAR (1938-1960)	27
3.1. MİLLİ BAYRAM KAVRAMI TÜRKİYE’DEKİ MİLLİ BAYRAMLAR ..	27
3.2. ATATÜRK’Ü ANMA GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI TARİHÇESİ VE 1960 YILINA KADAR OLAN KUTLAMALAR	30
3.2.1. Resmi Olarak Bayram Olarak Kabul Edilmeden Önce Yapılan Kutlamalar	30

3.2.2. Resmi Olarak Kabul Edildikten Sonra Yapılan Kutlamalar (1939-1960)....	34
BÖLÜM IV	38
4.ATATÜRK'Ü ANMA GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI KUTLAMALARI (1960-1980).....	38
4.1. 1960-1965 DÖNEMİ	38
4.1.2. Kutlama ve Değerlendirmeler.....	39
4.2. 1966-1971 DÖNEMİ	49
4.2.1. Kutlama ve Değerlendirmeler.....	51
4.3. 1972-1980 DÖNEMİ	60
4.3.1. Kutlama ve Değerlendirmeler.....	61
SONUÇ.....	73
KAYNAKÇA	77
EKLER	88
ÖZGEÇMİŞ	109

SİMGELER VE KISALTMALAR

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

AP : Adalet Partisi

a.g.e, adı geçen eser

a.g.m, adı geçen makale

a.g.y, adı geçen yer.

b.t.y, basım tarihi yok

b.y.y, basım yeri yok.

BTGD : Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü

CHP : Cumhuriyet Halk Partisi

DP : Demokrat Parti

MSP : Milli Selamet Partisi

MKP: Milli Kalkınma Partisi

NATO : Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü

TBMM. : Türkiye Büyük Millet Meclisi

TDK: Türk Dil Kurumu

TİCİ : Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı

GİRİŞ

BÖLÜM I

1. MİLLET, MİLLİYETÇİLİK KAVRAMLARI VE TÜRK MİLLİYETÇİLİĞİ

En gelişmiş toplumsal ifade olarak millet, insanlık tarihi içerisinde belirli evreleri tamamlayarak evrensel bir gerçeği ifade etmektedir. Milliyetçiliğin tarihsel kökenleri, farklı dönemlerde farklı biçimlerde ortaya çıkmış ve çeşitli toplumlar üzerinde önemli etkiler yaratmıştır. Günümüzde de milliyetçilik, toplumsal ve politik alanda etkisini sürdüren dinamik bir ideoloji olarak varlığını devam ettirmektedir. Milliyetçilik, millet ruhu olarak da adlandırılabilir ve bu anlayış, bir ulusun kimliğine, tarihine, geçmişteki parlak dönemlerine ve zor zamanlarına karşı derin bir bağlılık ve saygı duymayı içerir. Bu duygusal bağ, bireylerin kendilerini uluslarına ait hissetmelerini sağlar ve geçmişin başarılarına olduğu kadar, zorluklarına da sahip çıkmalarına neden olur. Milliyetçilik, bu yönüyle ulusal birliğin ve dayanışmanın temel unsurlarından biridir. Diğer bir yönüyle milliyetçilik yalnız ortak bir maziye bağlılık değil, aynı zamanda ortak bir atıye yönelik ülkü birlikteliğini de içinde bulundurmaktadır. İnsanlar farklı tarih ve coğrafyalarda birbirinden ayrı birlik kurma şekli deneyimlemişlerdir. Bu anlamıyla “Millet” olarak kurulan birlik bu örgütlenmenin son örneğidir. Dünya çapında hızlı bir şekilde yayılım gösteren ulus devlet düşüncesi bugün dünya üzerinde etkili siyasi gruplaşma aygıtı, milliyetçilik ise toplumların uluslar etrafında toplanması gerektiği fikrinde siyasal bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır.

Birçok araştırmacı ve yazar tarafından milliyetçilik kavramının siyasi manası ile ilk defa Batıda meydana geldiği düşüncesi hakimdir. Dolayısı ile çıkış noktası olarak Avrupa gösterilmektedir.

Rönesans ve Reform hareketleriyle beraber halkın yönetim ve idareye ortak olma, yerel dillerin konuşulması beraberinde demokrasi sürecine doğurmuştur. Dolayısı ile bir ulusal kimliğin ve aklın oluşmasına sebep olmuştur. Bu gelişmelerin devamında meydana gelen milliyetçilik dünyayı etkileyen ve çıkış noktası olarak kabul gören olay, Fransız

İhtilali'dir. Dolayısı ile ulusal devletlerin kurulmasına giden süreçte yeni ve genç bir siyasal yapı meydana gelmektedir.¹

Millet kavramının çeşitli kurumlar ve araştırmacılar tarafından ortaya koyulan hayli tanımı bulunmaktadır. Kullanımında sosyal yaşantı içerisinde değişime uğradığını söylemek mümkündür. Dolayısı ile millet Latince “nation” kelimesine karşılık kullanılmaktadır. Bu dönüşüm siyasi ve toplumsal doku anlamında seyretmiştir.²

Ortaylı, 19.yüzyılda “millet” kelimesi, inanç üzerinden bir anlam taşıırken, bağımsız olarak her gayrimüslim topluluk için de kullanıldığını, Türk siyasi anlayışında “millet” kelimesi, Latince “nation” kelimesine denk olarak ifade edildiğini ancak, bu kelimenin içeriği bakımından Doğu’da henüz yeni yaygınlaştığını vurgulamıştır.³

Milliyetçilik kavramı ile ilgili ittifak edilen bir tanım olduğunu söylemek pek mümkün değildir. Sözlükte ise Milliyetçilik kavramı “*maddi ve manevi açılardan millet ve ülkesinin çıkarlarını her şeyin üstünde tutma anlayışı, ulusçuluk, ulusalcılık*” şeklinde tanımlanmıştır.⁴ Milliyetçiliğin sosyal bir bilim mevzuu olarak ele alınıp üzerinde fikir yürütülmesi 1920 ve 1930’lu yıllarına tekabül etmektedir.⁵

Türk milliyetçiliğinin doğuşu, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinde ortaya çıkan çeşitli fikir akımları ile yakından ilişkilidir. Bu dönemde Osmanlıcılık, İslamcılık ve Türkçülük gibi akımlar, imparatorluğun çok uluslu yapısını koruma çabalarıyla dikkat çekerken, Türk milliyetçiliği de bu fikir hareketlerinden etkilenecek gelişmeye başlamıştır. Osmanlıcılık, imparatorluk içindeki farklı etnik grupları bir arada tutmayı amaçlayan bir üst kimlik oluşturma çabasıydı. Ancak, milliyetçilik çağının etkisiyle bu çabalar yeterli olmamış ve etnik gruplar arasında ayrışmalar başlamıştır.⁶ İslamcılık ise, dini birliği sağlama ve Avrupalı güçlere karşı İslam medeniyetini yüceltme gayreti içerisindeydi. Bu akım da farklı etnik ve dini grupları bir arada tutmayı hedeflemişse de imparatorluk içinde yükselen milliyetçi duyguları bastırmakta zorlanmıştır. Türk milliyetçiliği, bu akımların yetersiz kaldığı noktada, Türk

¹ Umut Özkırmı, Milliyetçilik **Kuramları-Eleştirel Bir Bakış**, Ankara, 2017, Doğu Batı Yayınları, s.53-54.

² Recep Şentürk, “Millet”, **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2005, (30)21, 66-70.

³ İlber Ortaylı, “Millet”. **TDV İslam Ansiklopedisi**, 2005 (30) 21, s.61-64.

⁴ TDK, Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türkçe Sözlük, C.2, Ankara, 1988, s. 1026

⁵ Özkırmı **A.g.e**, s12.

⁶ Tarık Zafer Tunaya, Türkiye'nin **Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri**. İstanbul, 1994) Yedigün Matbaası, s. 24.

kimliğini ve kültürünü ön plana çıkararak bağımsız bir ulus devlet kurma fikriyle güçlenmiştir. Bu bağlamda, Osmanlı'nın çok uluslu yapısını koruma çabaları, Türk milliyetçiliğinin doğuşunda önemli bir arka plan oluşturmuştur⁷.

Osmanlıda sistemli bir düşünce akımı olarak Türkçülük milliyetçilik çağında en son gelişimini sağlayan fikir hareketi olduğu söylenebilir. Türk milliyetçiliği, Batı'ya nazaran tarih sahnesine geç çıkmış bir olgudur. Osmanlı İmparatorluğu'nda Türk milliyetçiliğinin gelişmesinde birçok etken rol oynamıştır. Türk Derneği, Türk Yurdu gibi kuruluşları ile Türk Yurdu ve Genç Kalemler Dergileri mevcuttur.⁸

1.1. SPOR VE MİLLİYETÇİLİK

Ulus, bilinçte çizdiği sınırlarla bir aidiyet ve “kendinden” olmayı ötekileştirmeyi beraberinde getiren bir olgudur. Bir ulusa duyulan aidiyet, her şeyden önce bu ulusun var olduğuna dair duyulan inancı gerektirir. Zira ulus ezeli ve ebedi bir gerçeklikten ziyade tarihte yeni sayılabilecek ve “hayal edilmiş topluluklardır.”⁹ Yine de bu inanç ve inandırılış, o ulusun ezeli ve ebedi olduğu üzerine kuruludur. Bu bağlamda “spor “milliyetçilik açısından oldukça önemli bir role sahiptir.

Fransız Devrimi sonrası ortaya çıkan milliyetçilik anlayışı çerçevesinde ulus bilincini ve yeni düzenin meşruiyetini sağlamak adına oluşturulmuş bayrak marş, milli bayramlar gibi sembollerin yanında spor da önemli bir alanı oluşturmuştur. Spor toplumsal bir kurum olarak da nitelendirilmiştir.

Sosyal yapı, bir toplumun düzenini çok yönlü olarak tanımlar; günlük yaşamın şekillenmesinde etkili olan değerler, beklentiler, ilgiler ve çıkarlar bu yapının bir parçasıdır. Ayrıca, sosyal yapılar bireyin toplum içinde nasıl davranması gerektiği konusunda da yol göstericidir. Spor aktivitelerini anlamının ve açıklamanın yollarından biri de sporun yapıldığı toplumun ideolojik ve kültürel yapılarını kavramaktır.¹⁰ Bu bağlamda spor, toplumsal kategorilerin oluşumunda, ulus kimlik tesisinde ve bedene ilişkin ahlaki kategorilerin oluşmasında önemli bir role sahiptir. Kültürel bir öge olma

⁷ Ahmet Çetintaş, “II. Meşrutiyet Devri ve İslamcılık Bağlamında Volkan Gazetesi”, **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**, (2) 56, 2018,311-324.

⁸ Geniş bilgi için bkz. Yusuf. Akçura, **Türkçülüğün Tarihi**. Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2015; Füsün. Üstel, **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları**, 1912-1931, İletişim Yayınları İstanbul, 2004; Yusuf. Sarıay, **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları**. Ötüken Neşriyat İstanbul,2005.

⁹ Benedict Anderson, **Hayali Cemaatler**. İstanbul,2014 Metis Yayınları, 44.

¹⁰ Mustafa Yaşar Şahin, Fatih Yenel, Tekin Çolakoğlu, “Spor ve Milliyetçilik Etkileşimi: Ulusal Kimlik Oluşturmada Sporun Yeri ve Önemi”, **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, C.7, Sayı.1, 2010, s.1246-1247.

özelliğini de taşıyan spor, duygusal, simgesel ve ideolojik içerikler de taşımaktadır. Millî kimliğin oluşmasında katkı sağlayan spor, bir milletin birleştiği ortak değerler içinde biz söyleminin en fazla görüldüğü alan olarak ifade etmek yanlış olmayacaktır. Bu bağlamda *spor milliyetçiliğin temel ögesi “gururda ve tasada birlik” düsturuna önemli katkı sağlar. Spor dallarında elde edilen başarılar uluslararası boyutlara geldiğinde vatanseverliği ve ulusal farkındalığı arttırır. Takımlar, oyuncular, atletler, renkler gibi simgeler bir milleti temsil eden gözle görülür öğeler topluluğudur. Milli birliğe duyulan ihtiyacın giderilebilmesi açısından spor önemli bir öğe olarak ele alınmıştır.*¹¹

Bu çalışmada, spor ve milliyetçilik etkileşimi ile ilgili genel bir tanımlama yapıldıktan sonra çağımızda “Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı” ismiyle her sene 19 Mayıs günlerinde yapılan bayramın 1960-1980, bir başka deyişle iki askeri müdahale dönem arası ele alınmıştır. 19 Mayıs gününün milli bayramlar arasında yer alma süreci diğerlerinden biraz daha farklı geçmiştir. II. Meşrutiyet döneminde yapılan “İdman Bayramları”ndan kökenini aldığı kabul edilen 19 Mayıs kutlamaları çok boyutlu amaçlar içermektedir. Bir taraftan sporun insanın ruh ve beden sağlığı üzerindeki etkisinin bir göstergesi olarak algılanırken, diğer taraftan da gençlik ve zindeliğin sergilenmesi amaçlanmıştır. Atatürk’ün Samsun’a ayak bastığı gün ise Millî Mücadele’nin başladığı dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti’nin temelini atıldığı bir başlangıçtır. Yukarıda bahsedilen diğer milli bayramlar genel olarak Millî Mücadele döneminin bir takım “sonuç” kısımlarını oluştururken, 19 Mayıs günü bir başlangıç ilk adım olarak nitelendirilebilir.

Literatür taraması sonucunda 19 Mayıs “Gençlik ve Spor Bayramı” kutlamalarına dair alakalı lisansüstü çalışma olarak, 2013 yılında Dokuz Eylül Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsünde yapılmış olan Saniye Tur’a ait “1930-1960 Döneminde 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları” başlıklı Yüksek Lisans tezi görülmüştür. Çalışmada, İdman Bayramlarından başlayarak 1960 yılına kadar olan süreç dönemin şartları içinde değerlendirilmiştir.¹² Atatürk dönemi henüz resmi olarak bayram günü olarak kabul edilmediği ancak farklı isimler ile yapılan Gençlik ve Spor Bayramı etkinlikleri “*Milletin İradesiyle Oluşan Bir Bayram: Atatürk’ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Atatürk Dönemi’nde Kutlanışı*” başlığı ile Hakan Uzun tarafından ele

¹¹ Necmi Erdoğan, Popüler Futbol Kültürü ve Milliyetçilik, **Birikim Dergisi**, Mayıs Sayı: 49,1993, s. 26-33 naklen Şahin, Yenel, Çolakoğlu, s.1247.

¹² Saniye Tur, **1930-1960 Döneminde 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları**, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir 2013

alınmıştır.¹³ Aynı biçimde Özbay Güven'e ait "19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı'nın Tarihsel Arka Planı Osmanlı'dan Cumhuriyete Gençlik ve Spor Bayramları",¹⁴ Nevin Yurtsever Ateş'e ait, "Resmen Bayram Olmadan Önceki 19 Mayıs Kutlamaları, 19 Mayıs Nasıl Bayram Oldu?",¹⁵ Dursun Ali Akbulut'a ait "Samsun'un Gazi Günü ya da 19 Mayıs Bayramı"¹⁶ ve Süleyman İnan'a ait "19 Mayıs Günü'nün Bayramlaşması"¹⁷ başlıklı makaleler birbirine benzer nitelikli ve aynı dönemleri baz alarak yazılmıştır. Bunların dışında Saniye Çetinkaya ve Doğan Duman'ın "Basında Demokrat Parti Dönemi 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları"¹⁸ başlıklı çalışma ise farklı olarak Demokrat Parti dönemini konu edinmiştir.

Bu tezde, daha önce yapılan çalışmalar incelenmiş, literatüre ve 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramları kutlamalarının günümüze değin gelen bölümüne 1960-1980 yılları arasını ele alarak katkı sağlamak hedeflenmiştir. Bu bağlamda daha sonraki dönemlerin çalışmalarına ilham kaynağı olacağı beklentisi mevcuttur. Çalışmada, 1960 yılına kadar olan bölümde konuya ait yukarıda bahsedilen eserlerin yanı sıra gazete, arşiv belgeleri ve diğer çalışmalardan faydalanılmıştır. Konu edinen kısımda ise yoğun olarak basın kullanılmış ve dönemin olayları baz alınarak karşıt görüşlü gazeteler arasında yorum farklılıklarına da değinilmiştir.

1.2. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, Türk halkının özgürlük ve çağdaşlaşma mücadelesinin sembolü olarak kabul ediliyor ve Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk yıllarında ulusal bayram olarak ilan edilmiştir. Bu bayram, gençlerin milli değerlere olan bağlılığını ve modern Türk devletinin oluşumundaki rollerini vurgulayan önemli bir anıttır. Bu dönemi anlamak için 19 Mayıs Festivali'nin toplumsal etkisini ve Türkiye

¹³ Hakan Uzun, "Milletin İradesiyle Oluşan Bir Bayram: Atatürk'ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Atatürk Dönemi'nde Kutlanması," **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, Cilt: 6, Sayı: 24, Kış 2010, s.109-125.

¹⁴ Özbay Güven, "19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı'nın Tarihsel Arka Planı Osmanlı'dan Cumhuriyete Gençlik ve Spor Bayramları, **Toplumsal Tarih**, C.II, Sayı 65, Mayıs 1999, s.33-38.

¹⁵ Nevin Yurtsever Ateş, "Resmen Bayram Olmadan Önceki 19 Mayıs Kutlamaları, 19 Mayıs Nasıl Bayram Oldu", **Toplumsal Tarih**, Sayı 113, 2003, s.34-37.

¹⁶ Dursun Ali Akbulut, "Samsun'un Gazi Günü ya da 19 Mayıs Bayramı", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, Sayı.33, C.11, Kasım 1995, s.771-779.

¹⁷ Süleyman İnan, "19 Mayıs Günü'nün Bayramlaşması", **Bilgi ve Bellek**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Türk Devrim Tarihi Çalışmaları Dergisi, 2, (3), s. 45-66.

¹⁸ Saniye Çetinkaya, Doğan Duman, "Basında Demokrat Parti Dönemi 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları" **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Journal Of Modern Turkish History Studies**, XIX/38 (2019-Bahar/Spring), s.243-265.

Cumhuriyeti'nin 1960-1980 seneleri arasında sosyal, kültürel ve siyasi, alanda geçirdiği değişimleri nasıl şekillendirdiğini ve değiştirdiğini anlamak gerekmektedir. Bu dönemde Türkiye'nin siyasi değişimleri, ekonomik kalkınma politikaları, eğitim sistemindeki reformlar, sosyal yapıdaki gelişmeler gibi faktörler 19 Mayıs festivalinin gençler üzerindeki etkisini şekillendirmiş olabilir. Bir diğer önemli husus da bu bayram kutlamalarının ve etkinliklerinin toplumun gençlerle ve sporla ilişkisini nasıl etkilediğini ve gençlerin milli bilincini nasıl şekillendirdiğini anlamaktır. Bu bağlamda bu araştırma, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın 1960'tan 1980'e kadar toplumsal, kültürel ve siyasal etkisini araştırmayı amaçlamaktadır. Bu dönemdeki siyasi atmosferin ve toplumsal değişimlerin gençler üzerindeki etkisini anlamak, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk dönemlerinin toplumsal dinamiklerini daha iyi anlamamıza yardımcı olabilir. Ayrıca bu çalışma, 19 Mayıs ile gençlik ve spor arasındaki ilişkiyi tarihsel bir perspektiften incelemekte ve günümüze yansıma potansiyelini değerlendirmektedir.

1.3. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışmanın gayesi, 1960-1980 yılları arasında 19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamalarının hazırlık aşamaları, merasim esnasında ve kutlama sırasındaki etkilerinin neler olduğu öğrenmek olmuştur.

1.4. ARAŞTIRMANIN SINIRLILIKLARI

Yapılan bu çalışma çok geniş bir zaman dilimini kapsadığı için araştırmanın sınırlılığı; 1960-1980 yılları arasında ülkemizdeki 19 Mayıs 1919 Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayram Kutlamaları oluşturmaktadır.

1.5. VARSAYIMLAR

Bu araştırmanın temel varsayımları, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın 1960-1980 dönemindeki toplumsal etkilerini anlamaya yöneliktir.

BÖLÜM II

2. TÜRKİYE’DE SPORUN GELİŞMESİ

2.1. CUMHURİYET ÖNCESİ DÖNEM

Türk toplumunda ilk olarak spor, geleneksel anlamda binicilik, ok atma, güreş gibi alanlarda değer görmüştür.¹⁹ Osmanlı yapısı içerisinde sporla alakalı üç ciddi kurumdan bahsedilmektedir. Bunlardan ilki “*pehlivan (spor) tekkeleri*”, sonraki ise “koruyan-korunan (hami-mahmi”) sistemidir. Pehlivan tekkeleri hâlihazırdaki kulüp kavramına yakın bir organizasyona sahip olup özellikle güreşin Anadolu’da genişlemesinde ciddi bir görev icra etmiştir. Bu iki sistemin ana fonksiyonu, sporcuları korumak, onlara destek olmak, ihtiyaçlarını gidermek ve müsabakalara hazırlamaktır. Osmanlıda sporla alakalı farklı bir kurum da “Kırkpınar Ağalığı” kapsamında değerlendirilebilmektedir. Kırkpınar müsabakaları zamanın şartlarına bağlı olarak ciddi bir faaliyet olarak ele alınmakta ve Osmanlı toplumunda spor organizatörlüğü müessesesinin ilk örneği olarak kıymetlendirilmektedir²⁰.

Osmanlıdaki bu spor yapıları Tanzimat dönemine kadar varlıklarını devam ettirmiş, fakat daha sonra fonksiyonlarını büyük ölçüde yitirmiştir. Tanzimat Döneminin ardından Osmanlı Batı’dan farklı spor branşlarını ve kurum/ kuruluş yapılarını ülkeye sokmaya başlamıştır. Bu noktada eski kurumlarda değişim yapılması yerine bütünüyle farklı geçmişle alakası bulunmayan yapıların kurulmasına ağırlık verilmiştir.²¹

Spor alanında yaşanan bu dönüşümün kökenlerini Bahriye Mektebi ve Galatasaray Lisesi gibi o dönemin öne çıkan eğitim kurumlarında görmek mümkündür. Bu gibi eğitim kurumlarının Osmanlı’da gerçek manada sporun yerleşmesi bakımından ciddi etkilerinin olduğu bir gerçektir.²² Fakat şurası bir gerçektir ki, Tanzimat’ın başlarında spor daha ziyade beden eğitimi ve jimnastik kapsamında değerlendirilmiştir. Gerçek manada sporun toplumun geniş bir kısmına yayılması ve ilgi görmesi futbolun ülkede kendisini göstermeye başlamasıyla olmuştur. Futbolla beraber kulüpler,

¹⁹ Nejla Günay, “Osmanlı Devleti’nde Kurulan Spor Cemiyetleri ve Jimnastik Derslerinin Milliyetçilik Hareketlerindeki Rolü” **Belleten**, C.81, Sayı 292, 2017, s.918.

²⁰ Doğan Yıldız, **Türk Spor Tarihi**, Er Yayıncılık İstanbul, 1979, s.12.

²¹ Kurthan Fişek, “Devlet-Rekreasyon-Spor”, **Bilim ve Sanat Dergisi**, 1982, S.18, s.4-7.

²² Cem Atabeyoğlu, **Atatürk ve Spor**, Yayın no:90, Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Ankara,1989, s.45.

federasyonlar gibi kavramlar kendini göstermeye başlamış, bu sayede Osmanlı batılı tarzda spor branşlarını ve teşkilatlarını benimsemeye başlamıştır.

Osmanlı donanmasında görev yapan emekli bir amiral olan Hobart Paşa tarafından kurulan “*The Imperid Yachting and Boating Club*” Osmanlı’da faaliyetlerine başlayan ilk spor kulübü şeklinde değerlendirilmektedir. Bahse konu kulüp halk tarafından çok da ilgi görmemiştir.²³

Osmanlı’da spor pek çok ülkede yaşadığı gibi elit zümrenin öncülüğünde kendisini göstermiş ve ilerlemiştir. Çağdaş branşların devlete girmesinde gayri Müslimlerin tesiri ciddi seviyededir. Abdülhamit zamanının baskıcı idaresi ve uygulamaları kapsamında kalabalıkların, özellikle gençlerin bir araya gelmesi farklı yöntemlerle engellenmeye çalışılmıştır. Ancak, Müslüman-Türk bireylerin bu baskıcı tutumların üstesinden gelmesi uzun sürmemiş, 1903 senesinde Beşiktaş kulübü, 1905 senesinde Galatasaray kulübü ve ardından 1907 senesinde de Fenerbahçe kulübü ilkler arasına girerek tarih sayfalarındaki yerlerini almıştır. II. Meşrutiyetin ilanı ile beraber teşkilatlanmanın önündeki zorluklar ortadan kalkınca Türk kulüplerinin sayısı da süratli bir şekilde artmıştır.²⁴

İlk faaliyetlerine başlayan kulüpler, bu tarz yapılanmaları, dernekleşmeleri ele alan bir yasa bulunmadığından dolayı doğal amaç beraberliği biçiminde örgütlenmiş ve bu husus 1909 senesinde konuya ilişkin kanunlar çıkarılana kadar devam etmiştir. Diğer taraftan, eşitlik prensibinden uzak bir şekilde yabancıları kapsam dışında bırakan, kendi insanına ise baskılara uzanacak kadar kısıtlarla dolu bir siyasal atmosfer meydana getirilmiştir. Bir taraftan baskıcı yaklaşım toplumsal hayata hâkim durumdayken diğer taraftan da özel fermanlar çıkartılarak Beşiktaş, Galatasaray ve Fenerbahçe gibi kulüplerin kurulmasına izin verilmiştir. Yaşanan bu durumun da açıkça ortaya koyduğu gibi Türkiye’de kulüpler spor hayatlarına siyasi iradenin güdümünde başlamıştır.²⁵

Osmanlı Devleti’nin son zamanlarında spor konusundaki yaşanan gelişmelerden biri de II. Meşrutiyet’in ilanının ardından uluslararası seviyedeki spor organizasyonlarını tertip etmek ve özendirmek maksadıyla kurulan “Osmanlı Olimpiyat Cemiyeti”dir. Her

²³ Efkan Canşen, “Türkiye Cumhuriyeti’nin Spor Politikaları”, **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 2015,17 (1), s.33-48.

²⁴ Vâlâ Somalı, **Beşiktaş Spor Tarihi**, Flash Yayıncılık, İstanbul, 1996.33; Suha Karaca, “II. Meşrutiyet’ten Erken Cumhuriyet Dönemine İstanbul’da Sporun Yapılanması (1908-1938)”, **Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cumhuriyet Özel Sayısı, 2023, s.488.

²⁵ Kurthan Fişek, **Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi; Dünyada-Türkiye’de**, Ankara,2003, AÜSBF Yayınları, 54.

ne kadar istenen seviyede başarı elde edemese de olimpiyat fikrinin Osmanlı'ya kurumsal seviyede yayılması kapsamında önemli roller üstlendiği ifade edilmektedir²⁶.

Osmanlı'da sporun toplumsal bir alakaya esas teşkil etmesi ve bu alanın kısa bir zaman içerisinde süratle yükselmesi esasta futbolun tabiatından kaynaklanan birtakım sebeplere bağlanabilmektedir. Fakat buradaki alaka çoğunlukla “spor izleyiciliği” ve ağır ağır kendini göstermeye başlayan “tarafarlık” öğelerini ihtiva etmektedir. Farklı bir ifadeyle Osmanlı'da spor toplumsal manada aktif nitelikler ortaya koymamıştır. Ancak, sporun toplumda daha aktif, katılımcı bir nitelik arz etmesinde İttihat ve Terakki'nin bünyesinde faaliyet gösteren örgütlerin, 1910'lu senelerde ciddi katkısı olmuştur.²⁷

Osmanlı'da I. Dünya Savaşı'na kadar olan süreçte spor alanında farklı konularda yaşanan gelişmeler milli mücadele döneminde durmuş pek çok sporcu ülke savunması için savaşlara katılmıştır. Atılan birtakım adımlara karşın özellikle 1922 yılından önceki dönemde “devletin spordan habersizliği” olarak ele alınmıştır. 1922 yılına kadar Osmanlı Devleti'nde spor yoğunlukta olarak batı merkezli çağdaşlaşma hareketleri kapsamında kendisini göstermiştir.

Spor kavramı tarihsel süreç açısından da hiçbir zaman politikadan, iktisattan, halktan ve hukuktan ayrılmamış, tabiatının da doğal bir süreci olarak bu kavramlarla daima belli noktalarda ilişki içerisinde olmuştur. Spor idaresi toplumdan hiçbir zaman dışlanamamıştır. Çünkü idare edilen toplumsal bir kuruluş olarak iş bölümü içerisinde belirli fonksiyonları deruhte etmiştir. Sporun icra edildiği fiziksel ve sosyal ortamdaki dışlanması zaten mümkün değildir. Sporun idaresi ve ideolojisi, hâkim iktidar anlayışının ve düşüncesinin yansıması şeklindedir. Diğer yandan spor kavramının toplumsal yapı parametrelerine son derece hassas toplumsal bir yapı konumunda olması bu tesiri daha da perçinlemektedir²⁸.

Türkiye'de spor tarihine ilişkin olarak yapılan çalışmaların ilk noktasını çoğunlukla “Türkiye İdman Cemiyeti İttifakı-TİCİ” oluşturmaktadır. Sporun kurumsallaşması, bir yapı haline dönüşmesi açısından birinci merkezi teşkilat olma niteliğine sahip bu kuruluştan evvelki yapılanmalar, çoğunlukla yarışmaların problemsiz

²⁶ Geniş bilgi için bkz. Fişek, **100 soruda Türkiye'de Spor tarihi. (1.Baskı)**. Gerçek Yayınevi, 22, İstanbul1985.

²⁷ Geniş bilgi için bkz Zafer Toprak, “II. Meşrutiyet Döneminde Paramiliter Gençlik Örgütleri”. **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C 2. İletişim Yayınları. 96, İstanbul1985, s.

²⁸ Mustafa Yaşar Şahin, **Türkiye'de Spor Siyaset Etkileşimi**. Doktora Tezi., Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara,2011, s.20.

yapılması, sıkıntıların giderilmesi ve uyuşmazlıkların çözülmesi gereksinimi üstüne ve hepsinde ilgili branş çerçevesinde olmuştur. İşin özü itibariyle TİCİ de benzer şekilde ilk aşamada bir branş yapılanması şeklinde hayata geçirilmek istenmiş, fakat gelişen olaylar genel ve merkezi bir organizasyon biçiminde yapılanma gereksinimini ortaya koyarak bu mantıkla bir teşkilatlanmaya gidilmesini gerekli kılmıştır.

Gönüllülük esası kapsamında, büyük kısmı İstanbul'da olan kulüplerin kısmi bağımsız iş birliği ve koordinasyon organı şeklinde belirtilen TİCİ, 1920' de İsviçre'de eğitimini tamamlayan Galatasaray kulübünde top oynayan Y. Ziya Öniş'in yanında getirmiş olduğu *"İsviçre Spor Teşkilatı Nizamnamesini"* arkadaşlarıyla birlikte çevirmesi sonucu yirmi maddelik bir tüzük oluşturmalarıyla temelleri ortaya konmuş bir yapıdır. Teşkilatın futbol haricinde farklı branşları da içermesi zarureti fark edilmiş ve çalışmalar bu yönde şekillenmiştir. Yapılan çalışmaların ve müzakerelerin ardından teşkilat resmi olarak 22.05.1922 günü resmi olarak onaylanmış ve ilk başkan olarak da Ali Sami Yen seçilmiştir.²⁹

TİCİ ilk adı olan "İdman İttifakı Heyet-i Muvakkatesi" ile başlangıçta, geçmişten gelen mirasla maçların programının, hakemlerin ve statların belirlendiği futbol odaklı bir organizasyon olarak faaliyetlerini yürütmüştür. Teşkilatlanmasını hızlı bir şekilde tamamlayan spor kuruluşu müteakip zamanlarda yeni kurulan devletin spor organizasyonu konumuna gelmiştir. Yeni Türkiye'nin kurulmasıyla çoğu bürokratik kurum sorunlu bir yapıda faaliyetlerini idare ederken, spor dünyası çoğu konuda hazır bir örgüt bünyesinde bir araya gelmiştir. Konuya ilişkin olarak benzer bir teşkilatlanma ile zaman kaybedecek durumu olmayan yeni hükümet, bu yapının Türkiye'de spor konusunda tek otorite kuruluş olarak görev icra etmesine onay vermiştir. Cumhuriyetin kurulmasının ardından yaklaşık 3 ay sonra alınan bakanlar kurulu kararı yeni rejimin spor siyaset münasebetinin ilk belgesi olma özelliğini taşımıştır. Bakanlar kurulu kararında şu ifadeler yer almıştır;

"Türk gençliğinin bedence ve ahlakça yükselmesine çalışmayı amaç edinen Türkiye İdman Cemiyetleri ittifakı adına başkan Ali Sami imzasıyla verilen dilekçe ile adı geçen cemiyetin amacı Türk gençliğinin gelişmesine yardımcı olduğu ve her türlü çıkardan kesinlikle uzak bulunduğu ve her ülkede İdman Cemiyetleri'nin bu şekilde her bakımdan korundukları düşünüülerek bugüne kadar gösterdikleri çalışmalar bakımından

²⁹ Ali.Emrah Tokatlıoğlu, **İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Türkiye'de Spor ve Siyaset İlişkisi**. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İstanbul, 2012, s.26.

amacındaki ilkelerle başarılı bir biçimde uygun görülen bu cemiyetin kamu yararına çalışan kuruluşlardan sayılmasının uygun bulunduğuna Bakanlar Kurulu'nun 16.01.1924 günü yapılan toplantısında karar verilmiştir”³⁰

Bahse konu bakanlar kurulu kararının ardından TİCİ'nin kamu faydasına faaliyet gösteren kurumlar arasında gösterilmesiyle beraber devlet yardımları almaya başlamıştır. O günün koşullarında devlet imkânları son derece sınırlıyken 1924 oyunlarına aktardığı kaynak ciddi seviyelere ulaşmıştır. Ayrıca “Terbiye-i Bedeniye Darümuallimin” isimli bir okulun açılması ile birlikte modern eğitim programının esasları belirlenmiş kararlaştırılmıştır. Atatürk beden eğitimi dersini milli eğitim programına dâhil ederek bu dersi zorunlu hale getirmiştir. Atılan tüm bu adımlar ve alınan kararlar yeni yönetimin konuya ne kadar önem verdiğini ve buna yönelik olarak o günün koşullarında imkânları zorladığını açıkça ortaya koymuştur.³¹

2.2. CUMHURİYET DÖNEMİ

Atatürk'ün gençlik ve spor konusundaki düşünceleri, milletin gelişimi ve sağlığı açısından büyük önem taşır. Atatürk, sporu sadece bireysel bir aktivite olarak görmemiştir. O'nun için spor, bir milletin ahlaki ve fiziksel olarak düzelmesi ve güçlenmesi anlamına gelir. Spor “ırkın düzeltici” olarak nitelendirirken, bu etkinliğin toplumun genel sağlığı ve morali üzerindeki olumlu etkilerine vurgu yapar. Atatürk, sporun yalnızca fiziksel faydalar sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda ahlaki değerleri pekiştirdiğine inanır.³²

Spor konusunda atılan adımları önemseyen Atatürk, bu konunun topluma mal edilerek, halkın alaka ve desteğiyle yapılmasından ve idare edilmesinden yana tutum sergilemiştir. Bu kapsamda: *“Muvaffak olmak için her türlü muavenetten ziyade bütün milletçe sporun niteliği, kıymeti anlaşılmak ve ona kalpten sevgi göstermek, onu vatani vazife saymak lâzımdır.”³³* Sözleri bu görüşünü yansıtmaktadır. Türk toplumunun medeniyet yolculuğunda yol alabilmesi maksadıyla spor kavramına eğilmesini ve bu hususu vatani bir vazife olarak görmesini istemiştir. Atatürk'ün bakış açısında sporda

³⁰ Vildan Aşir Savaşır, *Atatürk'ün Sporla İlgisi*, Atatürk ve Spor Sempozyumu, SYD Yayını İstanbul, 1981, s.33.

³¹ Nejla Günay, “Atatürk Döneminde Türkiye’de Beden Eğitiminin gelişimi ve Gazi Beden Terbiyesi Bölümü”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, Mart 2013, s.78.

³² Erdal Çapuk, “Atatürk ve Gençlik”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 15(44) 7-99, s.758.

³³ *Atatürk'ün Söylev Demeçleri*, C.II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Yayınları, Ankara, 1997, s.260-262. Erol Evcin, “Atatürk'ün Spora ve Sporculara Bakışı”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 33 (55), 2014, s.303-378.

kazanılacak zaferler yalnızca sporcuların, federasyonların veya devletin değil, tüm toplumun başarısının bir işareti olacaktır. Bu yaklaşım çerçevesinde spor konusu da devrim hareketi içerisine alınmış ve toplumunda yardımıyla ve iştirakiyle kendine has yapısı dâhilinde süratli bir gelişme ortaya koymuştur.

Atatürk sportif etkinlikleri bir toplumun gelişmişlik seviyesine, çağdaş kabiliyetine ve oluşturduğu medeniyetinin seviyesine işaret eden öğelerden bir tanesi olarak ele almıştır. Bu manada Türk sporunun özellikle uluslararası platformlarda hak ettiği konumu en kısa sürede alacağına yönelik inancını farklı ortamlarda ifade etmiştir. Bu durumun sağlanması için de spor konusunun sağlık, sosyal ve çağdaş, bilimsel öğelerle bir bütün meydana getirdiğini ifade etmiş, bu konunun yaşama geçirilmesi için de gerekli adımların atılması hususuna büyük önem vermiştir.³⁴

Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren ortaya konan çağdaş beden terbiyesi politikaları düzenleyici ve disipline edici bir yapıya sahip olmuştur. Toplumun genel sağlığını korumak, yaratıcılık ve üretkenliği arttırmak, insan verimliliğini ve dayanıklılığını azaltan kötü alışkanlıklardan uzak tutmak hedeflenmiştir. Diğer taraftan bu topluluğu meydana getiren kişilerin yeteneklerini geliştirmeyi, farklı özellikler ve kabiliyetler kazandırmayı, bireylere zaman ve yer anlamında disiplin kazandırmayı ve bu şekilde her çeşit ekonomik ve toplumsal süreç içerisinde onlardan elde edilecek kazanımı yükseltmeyi amaçlamıştır.³⁵

Bu periyottaki spor politikaları siyasal elit zümrenin hayalini kurduğu “yeni adam”ı meydana getirme yaklaşımının ehemmiyetli bir unsurunu teşkil etmiştir. Konuya ilişkin olarak daha önce değinildiği gibi Beden Terbiye Yasası’nı mecliste sunarken Şükrü Kaya tarafından “yeni adam” şu şekilde ifade edilmiştir: *“Bizim Atatürk rejiminin Kemalist inkılabının adamı güzel vücutlu, sağlam düşünceli, cesur, vakur, hakkını ve fikrini her yerde müdafaa eder, neşeli ve ciddi olmaktan ibarettir.”*³⁶

Bu dönemde Atatürk tarafından beden eğitiminin tüm yurttaşlar için mecburi yapılmasıyla sosyal yaşamın düzenlenmesinde spordan tesirli bir şekilde istifade edilmesi amaçlanmıştır. Bu durum dünya spor basınında önemli bir yere sahip olan Fransız

³⁴ Azmi Süslü, “Atatürk ve Gençlik”, **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, S.12, 1986, s.13-20.

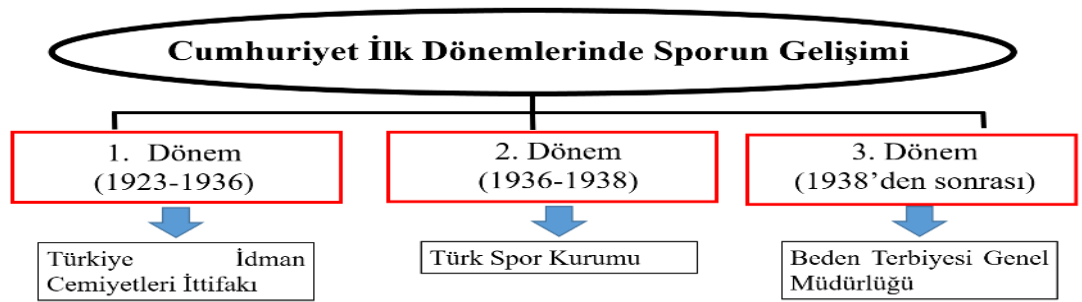
³⁵ Yiğit Akın, **Gülbüz ve Yavuz Evlatlar: Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor İletişim Yayınları**, İstanbul 2004, s.41.

³⁶ Şükrü Kaya, “Şükrü Kaya’nın Nutku”, **Ülkü**, 11(66), 1937, s.482.

“L’Auto” tarafından övgüyle karşılanmış ve Atatürk’ün spor politikalarının başarılarını öven bir yazı yayınlamıştır.³⁷

1935 senesinde kendini gösteren spor zorunluluğu ilerleyen yıllarda da açık ve net bir biçimde parti programında da yer almıştır. Cumhuriyet Halk Partisinin 1939 yılındaki kurultayında sporla ilgili birtakım hususlara da yer verilmiştir. Bu kapsamda, programda genç nesillerin beden eğitimi vasıtasıyla “inkılap ve istikbal şartlarıyla ülkeyi savunması” en önemli görev olarak ele alınmıştır. Aynı şekilde “*spor, güçlü vatandaş yetiştirmenin esaslı vasıtalarından biridir*” ifadesi yer almıştır. Beden eğitimi ve sporun gerçek manada zaruri bir devlet politikası olması konusu daha önce de ifade edildiği gibi “Beden Terbiyesi Kanunu”yla hayat bulmuştur.³⁸

Türkiye’de Cumhuriyetin ilan edilmesi sonrasında sporun gelişimini ve yönetimin spor konusundan beklentilerini Şekil 2.1’de sunulan 3 periyotta incelemek mümkündür.

Şekil 1. Cumhuriyet İlk Dönemlerinde Sporun Gelişimi³⁹

Bu dönemlerde öne çıkan, fark yaratan konu, zamana damgasını bırakan spor Teşkilatlarıdır. Bu kurumların organizasyonları, yaklaşımları ve idareyle olan münasebetleri konuya yönelik ciddi ipuçları barındırmaktadır.

Cumhuriyetin ilanından kısa bir süre önce kurularak Osmanlı’dan miras kalan TİCİ, ülkede sporu milli ölçekte organize eden birinci spor kuruluşu olma niteliğine sahiptir. Cumhuriyet’in ilanı ile beraber kuruluşun idare şeklinde herhangi bir değişim yaşanmamıştır. Cumhuriyet idaresi sporun teşkilatlanması konusunu kulüplere teslim

³⁷ Cem Atabeyoğlu, *Atatürk ve Spor*, Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Spor Eğitim Dairesi, Ankara, 1989, s.113.

³⁸ Bulut, T. 2007. Cumhuriyet’in bir gençlik projesi olarak Kızılay kampları. ÇTTAD. 6 (14), ss. 103-135

³⁹ L. Hilal Akgül, “Cumhuriyet dönemi spor adamlarından: Burhan Felek” *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 17 (49), 2001.s. 203-236.

etmiştir. Çünkü Millî Mücadele sonrası devrim döneminin ilk yıllarında Hükümet sporla yeterince ilgilenemeyecek kadar yoğundur.⁴⁰

Sporun TİCİ bünyesi altında teşkilatlandığı zaman Türk sporunun uluslararası arena ile etkileşime geçtiği dönemdir. Bu dönemde icra edilen sportif faaliyetlerde TİCİ'nin çok büyük bir rolü söz konusudur. TİCİ yurt genelinde federasyonlar kurarak ve müteakiben konuya ilişkin uluslararası prosedürleri uygulayarak kısa sürede ülkeyi birçok uluslararası spor kuruluşunun üyesi konumuna getirmiş ve bu şekilde Türkiye dünya spor arenasındaki yerini almıştır. Fakat bir kısım federasyonlar resmi kuruluşlarını tamamlamalarına, hatta konuya ilişkin uluslararası kurumun bir üyesi olmasına karşın kâğıt üstünde kalmış ve fiili varlık gösterememiştir.

TİCİ'nin diğer bir ehemmiyetli icraatı da 1924 olimpiyatlarına ülkenin iştirakinin sağlanmasıyla alakalıdır. Sadece sportif manada değil bununla beraber yeni kurulan genç cumhuriyetin uluslararası kamuoyunda tanıtımı kapsamında da ehemmiyet arz eden bu dev faaliyete katılım sağlanmasında TİCİ'nin ciddi uğraşlarının etkisi büyüktür⁴¹.

TİCİ'nin feshine kadar devam eden süreçte tesisleşme bakımından önemli adımlar hayata geçirilmiştir. Bu dönemde Ankara 19 Mayıs Stadı'nın açılışı yapılmıştır. Fakat TİCİ'nin başat aktör olduğu zamandaki icraatlar kimi yazarlar tarafından çok da başarılı olarak ele alınmamaktadır. Bu durumun en önde gelen sebebi ise kulüpler arasındaki mücadelelerin zamanla politik bir boyut elde ederek fazlalaşması ve buna bağlı olarak spor camiasında karmaşa zeminin egemen olmasıdır. Bu sorunların önünü alamaması TİCİ'nin kapatılmasının en önemli sebepleri arasında yer almaktadır.⁴²

1930'lu yıllar ülkede ciddi değişimlerin hayat bulduğu yıllardır. Özellikle kültür alanı önemsenmiş ve bu alanda yeni düzenlemeler yapılmıştır. Tarih, dil, sanat gibi spor alanının da çeşitli düzenlemeler yapılma yoluna gidilmiştir. Bu bağlamda TİCİ 1936 senesinde kapatılarak, Türk Spor Kurumu teşkil edilmiş ve Cumhuriyet Halk Partisine bağlanmıştır.⁴³ Türk Spor Kurumu; amacını sporun ülkede yayılmasını temin etmek ve sporcu bir nesil yetiştirmek olarak belirlemiştir. Bu hedefi elde edebilmek için de sporun tek bir noktadan idare edilmesini prensip olarak kabul etmiştir. Bahse konu dönemin öne

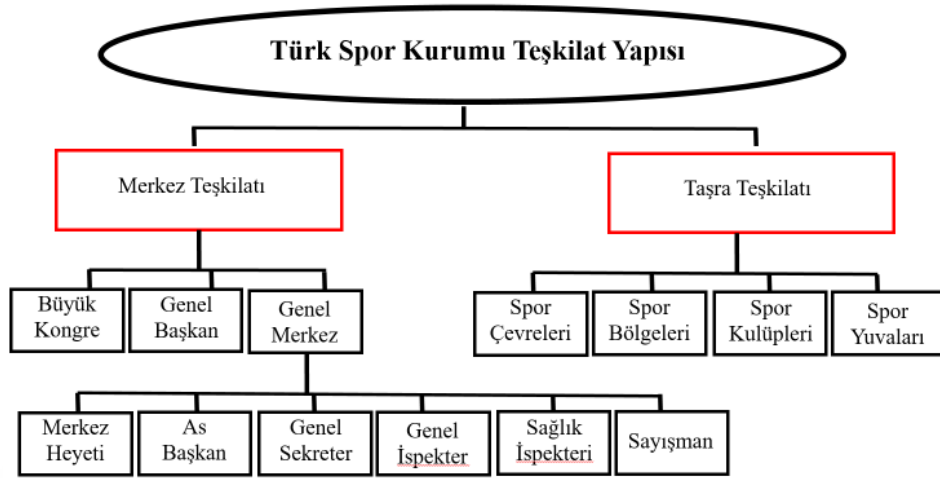
⁴⁰ Kurthan Fişek, "Devlet Politikası ve toplumsal yapıyla ilişkileri açısından spor yönetimi Dünyada ve Türkiyede",99.

⁴¹ L. Hilal Akgül, **Cumhuriyet Dönemi Spor Adamlarından: Burhan Felek. Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 17 (49), s.215

⁴²Cem Atabeyoğlu, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Spor", **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C.6, 1985. s.1474-1518.

⁴³ **Cumhurbaşkanlığı Arşivi (BCA)**, 490-1-0-0/ Cumhuriyet Halk Partisi, 3-13-16, 22.081936.

çıkan yanlarından bir tanesi de CHP İl Başkanlarının spor bölgeleri idarelerine tayin edilmesi ve bu şekilde sporun disiplinize edilmesine gayret gösterilmesidir.⁴⁴

Şekil 2. Türk Spor Kurumu Teşkilat Yapısı⁴⁵

Bu dönemde halkevlerinin de mevcut kulüplerin denetlenmesine dair görevlendirildiği görülmektedir. Fakat halkevlerinin bu misyonu sadece denetleme fonksiyon ile sınırlı kalmayarak, kulüp olmayan yerlerde “İdman Yurdu” isimli kulüplerin tesis edilerek, sportif faaliyetlerin yurt genelinde hayat bulmasını temin etmeye kadar genişlemiştir.⁴⁶ Temmuz 1938 de çıkarılan Beden Terbiye Kanunu çerçevesinde Cumhuriyet Halk Partisi, 08.05.1939 tarihli bir yazı ile Halkevi Başkanlıklarına halkevlerindeki spor faaliyetlerinin tesis edilecek olan Beden Terbiye Kurulunun gözetimine bırakılacağı bildirilmiştir.⁴⁷ Dolayısıyla Beden Terbiyesi Kurulu’nun oluşturulması ile Halkevlerinin ilişkilerinin devam ettiği ve ortak çalışmalar yaptığı anlaşılmaktadır. Halkevlerinin mensupları ile arzu eden diğer kişilerin bahsi geçen kurul ile birlikte çeşitli programlar düzenleyip jimnastik, eskrim, güreş, yürüyüş, salon oyunları ve ulusal danslar yapabileceği belirtilmiştir.⁴⁸

⁴⁴ BCA, 030.10.1.1, 145.36.20. CHP Kayıt No: 6/4644; 04. Kanunisani. 1937.

⁴⁵ **Türk Spor Kurumu Nizamnamesi**, Ulus Basımevi Ankara: 1937.

⁴⁶ Türk Spor Kurumu Hakkında Geniş Bilgi için bkz. Güner Ekenci- M. Zahit Serarslan, “Gelişim Aşamaları Bakımından Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirmesi”, **Bed. Eğt. Spor Bil. Der. II**, 3, s.72 – 81.

⁴⁷ BCA, 490.1.0.0, 3-10-2, 08.05.1939.

⁴⁸ Nüzhet Abbas, “Halkevleri ve Memleket Sporü”, **Ülkü Dergisi**, S: 74, 1939, s. 126-131; Melih Canberk Din, **Halkevlerinin Türk Sporunun Gelişimindeki Yeri ve Önemi**, Yüksek Lisan Tezi, Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı, Çanakkale, 2018, s.33.

29 Haziran 1938 tarih ve 3530 sayılı *Beden Terbiyesi Kanunuyla Başbakanlığa bağlı Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (BTGM) kurulmuştur*.⁴⁹ Müdürlüğün ana niteliği spor kavramını kamu hizmeti şeklinde ele almasıdır. Spor aynı eğitim ve sağlık konuları gibi bir kamusal görev olarak değerlendirilmiştir. Devletin bu yapı ile spordan beklentisi batılı devletlerin gerisinde kalan ülkenin bu eksikliğini giderilmesine ilişkin olmuştur. Devletin diğer hedeflerini de ülke müdafaası ve ekonomik büyüme kapsamında değerlendirmek mümkündür.⁵⁰

Bahse konu dönemle alakalı olarak üzerinde en çok tartışmanın yaşandığı hususlardan biri de “3530 sayılı Beden Terbiyesi Yasası” çerçevesinde ortaya konan yükümlülüklerdir. Toplumda “spor seferberliği” biçiminde ifade edilen bu yükümlülükler çerçevesinde, gençler açısından kulüplerde faaliyetlerde bulunmak ve boş vakitlerde beden eğitimi yapılması mecburi hale getirilmiştir. Konuya ilişkin olarak çıkarılan düzenlemelerle 12-45 arasındaki erkekler ile 12-30 arası kadınların her gün asgari 4 saat olacak şekilde beden eğitimi faaliyetleri yapması gündeme getirilmiştir. Ayrıca, çalışan personeli beş yüzün üstünde olan işletmelerde spor alanları yapılması ve konuya ilişkin uzman görevlendirilmesi mecburiyeti getirilmiştir.⁵¹

Türk Spor Kurumu beden eğitimi kapsamında daha büyük çalışmaların yapılmasına yönelmiştir. Kurum, spor faaliyetlerinin ve branşlarının sayılarını arttırmıştır. Bu dönemde ayrıca “Beden Terbiyesi Genel Direktörlüğü (BTGD)” kurulmuştur.⁵²

BTGD’nin faaliyetlerine başlamasıyla birlikte o güne kadar kurulan bütün federasyonlar kaldırılarak yerine yeni federasyonlar (futbol, bisiklet, atıcılık, su sporları, güreş, kış sporları, atıcılık ve dağcılık) teşkil edilmiştir. “Sportif Oyunlar Federasyonu” bünyesi içerisinde tenis, voleybol, basket, hentbol ve bazı farklı dallar bir araya gelmiştir. Bu teşkilatlara 1940 yılında da İzicilik Federasyonu ilave edilmiş 1938 yılında 3530 sayılı

⁴⁹ Akşam, 30 Haziran 1938; Hayri Demir, **Türk Spor Teşkilatı (Tarihsel Gelişim, Kapsam ve Bir Araştırma)**. Çizgi Kitabevi Yayınları, Konya, 2006, s.23-24; Konu hakkında geniş bilgi için bkz. Nadir Yurtoğlu, “I. Dünya Savaşı Döneminde Türk Sporunun Önemli Bir Kuruluşu: Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (1939-1945)”, **Tarih Okulu Dergisi (TOD)**, Yıl. 13, Sayı XLIX, Aralık 2020, s.4245-4278; Arşivden alınan bir belgede, Kurumun Kanunun yürürlüğe girmesine rağmen henüz genel direktörlüğün teşekkül edememesinden dolayı direktör ataması oluncaya kadar Türk Spor Kurumunun faaliyetlerini durdurulması gerektiği belirtilmiştir. **BCA**, 30-10-0-0, 145-37-5, 148,26.08.1938.

⁵⁰ Kurthan, Fişek, “Devlet Politikası ve toplumsal yapıyla ilişkileri açısından spor yönetimi Dünyada ve Türkiye’de”, s.22

⁵¹ **BCA**, 30-18-1-2, 96-72-19, 14.08.1941; Ergun Hiçyılmaz, **Sporda Batılılaşma Hareketi**. Mepa Yayıncılık, İstanbul 1983, s.42.

⁵² Spor Hizmetleri Genel Müdürlüğü. 2020. Cemil Tahir Taner. <https://shgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/220/110/cemil-tahir-taner.aspx> (Erişim Tarihi: 08.04.2024).

yasayla Başbakanlık'a merbut bir kuruluş olarak teşkil edilmiş olan "*Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü*" 1942 senesinde Millî Eğitim Bakanlığı'na, 1960 senesinde Devlet Bakanlığı'na, 1969 senesinde Gençlik ve Spor Bakanlığı'na ve 13 Aralık 1983 tarihinde Mili Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'na merbut bir şekilde 1986 senesine değin faaliyet göstermiştir⁵³.

Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün devamı niteliğinde bir kurum olup günümüzde spor yönetiminden sevk ve idaresinden sorumludur. 1982 Anayasası ve sonrasında icra edilen 1983 seçimleri neticesinde kendini gösteren liberalleşme, iktidarın sivilleşmesi ve dolayısıyla spor idaresi alanında da özerkleşme süreciyle sporda da yeni bir yönetim anlayışı amaçlanmıştır. Spor yönetiminin merkezîyetçi ve otoriter devlet anlayışından daha özerk ve sivil bir yönetim anlayışına geçilerek sporun toplumun daha geniş kesimlerine yayılması, modern tesisleşmenin sağlanması ve yaygınlaşması amaçlanmış ve bu maksatla özel devlet fonlarından para aktarılmıştır⁵⁴.

12 Eylül 1980 ihtilali sonrasında toplumun ve devlet kurumlarının yeni bir anlayışla yeniden yapılandırılması politikası çerçevesinde spor yönetimi ve kurumları da yönetsel ve idari anlamda farklı bir sürece girmiştir. Bu çerçevede ilk defa spor kavramı ve devlet ilişkisi anayasa içerisinde kendine yer bulmuştur. Buna göre anayasanın 59. maddesinde; "*Devlet, her yaştaki Türk Vatandaşlarının beden ve ruh sağlığını geliştirecek tedbirleri alır, sporun kitlelere yayılmasının teşvik eder*" ibaresine yer verilmiştir.⁵⁵

Kuruluşu 1938 yılına dayanan Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü'nün yukarıda belirtilen yeni yönetim anlayışı çerçevesinde ihtiyaçları karşılayamadığı değerlendirildiğinden dolayı spor yönetimi alanında köklü değişiklikler yapılması kararlaştırılmıştır. Bu kapsamda "21 Mayıs 1986 tarih ve 3289 sayılı Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü'nün Teşkilat ve Görevleri Hakkında kanunla" birlikte Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü teşkil edilmiştir. Ayrıca profesyonel futbol hizmetlerinin, 27 Mayıs

⁵³Cem Atabeyoğlu, "Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Spor" **Tanzimat'tan Cumhuriyet'e Türkiye Ansiklopedisi**, C.6, 1985. s.1474-1518.

⁵⁴ Şahin, **Türkiye'de Spor Siyaset Etkileşimi**, 2011, s.196.

⁵⁵ Canşen, a.g.m, s.43.

1988 tarih ve 3461 sayılı yasayla kurulan Başbakanlığa bağlı “Türkiye Futbol Federasyonu” tarafından yönetilmesine karar verilmiştir.⁵⁶

⁵⁶ Tennur Yerlisu, **Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü’ndeki Yönetim Uygulamalarının Yönetim Süreçleri Açısından Değerlendirilmesi** Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 1999, s.28.

BÖLÜM III

3. 19 MAYIS ATATÜRK'Ü ANMA GENÇLİK VE SPOR BAYRAMLARI TARİHÇESİ VE KUTLAMALAR (1938-1960)

3.1. MİLLÎ BAYRAM KAVRAMI TÜRKİYE'DEKİ MİLLÎ BAYRAMLAR

Tarih boyunca toplumlar, yaşadıkları dönemin özellikleri ve taşıdıkları şartlara bağlı olarak tören, kutlama, bayram gibi birtakım etkinlikler yapmışlardır. İlk olarak daha çok geleneksel ve dini ritüellerle yapılan bu etkinlikler zamanla farklılaşma göstermiştir. Fransız Devrimi sonrası yayılmaya başlayan milliyetçilik anlayışı siyasal anlamda tüm dünyaya yayılan başta siyasi olmak üzere kökten değişiklikler tören, kutlama gibi alanlarda da bir değişime sebep olmuştur. İmparatorlukların dağılması ve yerine milli devletlerin kurulması ile milliyetçi değerlerin yaygınlaşması dikkate değer bir değişimi oluşturmuştur. Toplumların milli devlet olma yolunda verdikleri mücadeleler, ortak yazgıyı paylaşmak, gururda ve tasada birlik gibi unsurların kalıcılığını sağlamak ve gelecek nesillere aktarmak için birtakım sembollerin oluşmasına zemin oluşturmuştur. Bayrak, milli marş, milli kahramanlar, bağımsızlık yolundaki önemli tarihler gibi semboller hem geleceğe aktarım hem de yeni devletin geleneksellikten laik yapıya geçişinde meşruiyet oluşturması açısından önemlidir. Bu bağlamda milli bayramlar da önemli bir araç olmuştur. Bu bağlamda Batıdan başlamak üzere farklı zamanlarda çeşitli mücadeleler sonucunda kurulan milli devletlerde milli bayramlar oluşturulmaya başlanmıştır.⁵⁷ Türkler de Orta Asya'da yaşadıkları süre boyunca yaşayış biçimlerine, coğrafi ve iklim şartlarına ve inanış özelliklerine göre çeşitli anma, kutlama ve törensel etkinlikler yapmışlardır.⁵⁸

Osmanlı Devleti'nde her yıl tekrarlanan bayramlar ve törenler hem dini hem de iktidarın varlığını simgeliyordu. Tüm resmi işler, “teşrifat” adı verilen kurallar çerçevesinde yapılmıştır. İktidar ve hükümlanlık anlayışını temsil eden ritüellerin yanında kültürel kimliği yansıtan etkinlikler yapılmıştır. II. Meşrutiyet dönemine kadar

⁵⁷ Bengül Salman, Bolat, **Milli, Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Bayram Kutlamaları (1923-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2012, s.1-10.

⁵⁸ Abdülkadir İnan, “Eski Türklerde Teslim ve İtaat Sembolleri”, **Makaleler ve İncelemeler**, Ankara, 1968, s.331-332. Orta Asya Türklerinin kutladıkları bayram ve etkinlikleri ile ilgili, geniş bilgi için bkz. Abdülhaluk Çay, **Türk Ergenekon Bayramı Nevruz**, 7.Baskı, Ankara, 1996; M. Öcal Oğuz, “Somut Olmayan Kültürel Miras: Türkiye’de Nevruz/ Yenigün”, **Milli Folklor**, C. 9, Sayı: 65, Bahar 2005, s..5-17; Bolat, **a.g.e**, s.11-18.

olan süreçte, Şehzadelerin doğumları, sancaklara çıkmaları, sünnet düğünleri, selamlık, kılıç alayı, cülus törenleri, sefer, çıkış ve dönüş, dini bayramlar gibi sebepler törensel etkinliklerin sebeplerini oluşturmuştur.⁵⁹

II. Meşrutiyet dönemine gelindiğinde (1908-1922) Osmanlı Devleti artık dağılma ve çöküş dönemine girmiştir. Anadolu dışında kalan topraklardaki bağımsızlık mücadeleleri ile toprak kayıpları yaşanırken, diğer taraftan Trablusgarp ve Balkan Savaşları ile Anadolu’da da ciddi kopmalar yaşanmaya başlamıştı. Bu bağlamda Devleti kurtarmak adına ortaya atılan fikir akımları içinde Türkçülük ön plana çıkmaya başlamıştır.⁶⁰ Akımının öncüleri tarafından çıkarılan Türk Yurdu ve Genç Kalemler gibi dergiler, halkı milli kimlik ve birlik konusunda bilinçlendirmeyi hedeflemiştir. Bu yayınlar, toplumun geniş kesimlerine ulaşarak, milli uyanışı ve dayanışmayı teşvik etmiştir.⁶¹

Toplumun milliyetçilik bilincini arttırma yolunda atılan adımlardan birisi de milli bayram tayin etmek olmuştur.

İlk milli bayram, "İyd-i Ekrem “olarak adlandırılan II. Meşrutiyet’in ilan edildiği 10 Temmuz (23 Temmuz) günü olmuştur. Mebusan Meclisi’ne verilen öneri ile 1 Haziran 1909 tarihinde, bugün Hürriyet Bayramı olarak kabul edilmiş ve dönemin Sadrazamı Hüseyin Hilmi Paşa, 20 Haziran’da yayımladığı emirnamede, 23 Temmuz’un Milli Bayram olarak kabul görülmesi için bir kanun hazırlanmasını talep etmiştir.⁶² 1909’dan itibaren başlayan bu kutlamalar ilk yıl büyük bir önem verilmiştir. İstanbul dışında birçok kentte çeşitli etkinlikler yapılmıştır. Başkentte Padişah tarafından ziyafetler düzenlenmiş, İttihat ve Terakki Partisi tarafından “Abide-i Hürriyet “heykeli açılmış ve geniş bir katılım sağlanmıştır.⁶³

Bu bayram I. Dünya Savaşı patlak verinceye kadar aynı şekilde kutlanmıştır. Ancak Savaşın ardından imzalanan Mondros Mütarekesi ile “Mütareke” dönemi başlamış İttihat Terakki dönemi sona ermiştir. İşgalci güçlerin yasaklar uyguladığı bu süreçte Hürriyet Bayramı unutulmamış tüm engellemeler rağmen etkinlikler hem İstanbul hem

⁵⁹ Bolat, **a.g.e**, s.18-24.

⁶⁰ Türkçülerin programları için bkz. Peyami Safa, **Türk İnkılâbına Bakışlar**, 2. Baskı, Ankara, 1996, s.30–32.

⁶¹ Bolat, **a.g.e**, s.25-26.

⁶² **Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi**, C.5, Devre 1, 3 Temmuz 1909 (20 Haziran 1325), s.175.

⁶³ Kaynaklarda Hürriyet Tepesi’nde Resmigeçit törenine 12 bin 500 asker ile yaklaşık 100 bin sivilin katıldığı yazılmıştır. Filiz Çolak, “II. Meşrutiyet’in Bayram İlan Edilmesi Osmanlı Başkentinde Hürriyet Bayramı Kutlamaları”, **Toplumsal Tarih**, Sayı 151, Temmuz 2006, s.63-65.

de Anadolu’da devam ettirilmeye çalışılmıştır. Son olarak da 1935’te kutlanmıştır.⁶⁴Osmanlı Devleti’nde bu bayramın dışında ilk milli bayram tespit konusunda Mebusan Meclisi’nde yapılan tartışmalarda yer alan⁶⁵ Osmanlı Kuruluş Günü kutlamaları⁶⁶Çocuklar Bayramı,⁶⁷ İdman Bayramı⁶⁸ ve Amele Bayramları⁶⁹ da kutlanmıştır.

1920-1921 yılları Millî Mücadele döneminin en kritik devresi olarak nitelendirilebilir. Zira 20 Ocak 1920’de bir araya gelen son Osmanlı Mebusan Meclisi’nin Misak-ı Milli kararlarını almasının hemen ardından 16 Mart 1920’de İstanbul’un işgal edilmesi akabinde Osmanlı Devleti fiilen sona ermiştir. Bu işgalin ardından Mustafa Kemal Paşa’nın 19 Mart 1920 senesinde mülki ve askeri makamlara gönderdiği genelge ile başlayan süreç 23 Nisan 1920’de Anadolu halkının temsilcisi olarak ifade edilen TBMM’nin açılışı ile sonuçlanmıştır. Meclisin açılışının ilk yıldönümünde Meclise verilen bir önerge ile 23 Nisan gününün hem milletin hatırında kalması hem de bu zor süreçte milli birliğin önemine vurgu yapmak ve halkın moralini yükseltmek gibi amaçlarla Meclisin açıldığı günün milli bayram olarak kabul edilmesi önerilmiştir. Birtakım tartışmalar yaşandıktan sonra 23 Nisan günü “Milli Egemenlik Bayramı” şeklinde adlandırılarak kabul edilmiştir.⁷⁰

Cumhuriyetin ilanından bir yıl sonra 1924’te, resmi olarak bayram olarak kabul edilmeden önce bir kararname⁷¹ ile kutlanan Cumhuriyetin yıldönümü 25 Nisan 1925’te Meclis’te yapılmış olan görüşmelerin neticesinde 4 maddelik bir Kanun ile 29 Ekim günü ulusal bayram olarak kabul görülmüştür.⁷² Kanuna göre, Türkiye ile yurtdışında ülke için kutlanacak tek ulusal bayram olan Cumhuriyet Bayramı, hükümet yetkilileri ile Türkiye

⁶⁴ Bolat, **a.g.e.**, s.29-30; **Resmî Gazete**, “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun”, Kabul Tarihi, 27.5.1935, Kanun No, 2739, s.5262.

⁶⁵ Bkz. **Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi**, C.1, Devre 1, 27 Ocak 1909, 13 Kanunu Sani 1324, bty, s.320.

⁶⁶ Mehmet Şahingöz, “Osmanlı’dan Millî Mücadeleye İstiklal-i Osmani Günü Kutlamaları”, **Osmanlı**, Ankara, 1999, s.194.

⁶⁷ Cüneyd Okay, “İlk Çocuk Bayramı”, **Toplumsal Tarih**, Sayı 40, Nisan 1997.

⁶⁸ Selim Sırrı Tarcan, **Hatıralarım**, İstanbul, 1946, s.46-49; Özbay Güven, Osmanlı’dan Cumhuriyete Gençlik ve Spor Bayramları, **Toplumsal Tarih**, Sayı 65, Mayıs 1999.

⁶⁹ Zafer Toprak, “İstanbul’da Amele Bayramları I Cumhuriyet Öncesi”, **Tarih ve Toplum Dergisi**, Mayıs 1987.

⁷⁰ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre 1, İçtima; 2, C.10, Ankara, 1958, s.70-73; **23 Nisan’ın Milli Bayram Addine Dair Kanun**. Kanun No.112, 23 Nisan 1337; **Düstur**, 3.Tertip, Cilt II, S.29, Bugün 1929’a kadar Milli Egemenlik, 1929’dan itibaren 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı olarak kutlanmaya devam etmektedir.

⁷¹ **Düstur**, 5. Tertib, C.5, 26 Teşrinievvel 1340, s.666.

⁷² **TBMM Zabıt Ceridesi**, Cilt I, İçtima Senesi II, Devre II, s. 164–167. **BCA**, “Cumhuriyetin İlanına tesadüf Eden 29 Ekim’in Milli Bayram kabul Edilmesi Hakkında Kanun, Kararname ve Talimatname” Fon Kodu, 2.13..2, 23. 4. 1925.

dışında temsilciler ve maslahatgözarların, mülki makamların, askeri ve sair kuruluşların iştirak edeceği program olarak kabul edilmiştir.⁷³ Bir diğer bayram ise 30 Ağustos Zafer Bayramıdır. Bugün ilk olarak 1924'te Mustafa Kemal Paşa'nın iştirak etmesiyle Afyon'da kutlanmıştır.⁷⁴ 1926 yılına gelindiğinde, çıkarılan bir kanunla 30 Ağustos'un Cumhuriyet ordusu ve donanmasının Zafer Günü olduğu, kara, deniz ve hava kuvvetleri tarafından düzenlenerek kutlanacağı ve bugünün askeri kurumlarda resmi olarak tatil edileceği ifade edilmiştir.⁷⁵

3.2. ATATÜRK'Ü ANMA GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI TARİHÇESİ VE 1960 YILINA KADAR OLAN KUTLAMALAR

3.2.1. Resmi Olarak Bayram Olarak Kabul Edilmeden Önce Yapılan Kutlamalar

II. Meşrutiyet dönemi Osmanlı Devleti için felaketler ile dolu bir süreç olmuştur. Dağılma süreci içinde olan devleti kurtarma adına ortaya atılan fikir akımları içinde, Türklerin dışında kalan birçok unsurunu, topraklarını kaybeden ve Batıdaki gelişmeler içinde milliyetçilik düşüncesinin en olumsuz yönünü yaşayan devletin ancak Türk Milliyetçiliğini geliştirerek kurtuluşun sağlanabileceğini savunan Türkçüler etkili olmuştur. Daha önceki kısımda bahsedilen dönemin etkin olan İttihat Terakki Partisi⁷⁶ yöneticileri Türk Ocağı, Türk Yurdu ve Genç Kalemler dergileri gibi yerlerde, milli iktisat, milli tarih ve edebiyat çalışmaları Türk Milli bilincini yükseltmek ve bu yönde bir mücadeleye yön verme çalışmaları yapmışlardır. Bu bağlamda eğitime de önem verilmiş o günün şartları içinde beden eğitimi konusunda birtakım düzenlemeler yapılmaya başlamıştır. Zira ülke içinde milliyetçilik bilincinde olduğu gibi sağlıklı, güçlü ve Meşrutiyet rejiminin güvenilebileceği bir nesil yetiştirmek önemsenmiştir. Jimnastik, beden eğitimi, izcilik gibi hususlar Batı'dan örnek alınarak uygulanıp güçlü, sağlıklı, bilinçli ve her türlü şartta ülkeyi savunacak bir nesil yetiştirerek sağlam milliyetçilik temeli oluşturmak hedeflenmiştir.⁷⁷ Bugün hala kutlanmaya devam ettiğimiz “19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı”nın kökenini oluşturan “İdman Bayramı” II. Meşrutiyet dönemi milliyetçilik bilinci oluşturma, güçlü ve sağlam bir nesil yetiştirme ile

⁷³ **BCA**, 30 18 1 1, Yer No, 13 23, 21.04.1925.

⁷⁴ Bedrettin Tuncel, **Atatürk ve 30 Ağustos Zaferi'nin İlk Kutlanması**, Ankara, 1972.

⁷⁵ **TBMM Zabıt Ceridesi**, Devre: II, C.24, Ankara, bty, s.7-9; Bolat, **a.g.e**, s.43.

⁷⁶ İttihat Terakki Partisi Hakkında bkz., Sina Akşin, Jön **Türkler ve İttihat Terakki**, İstanbul, 1987; Feroz Ahmad, **İttihat-Terakki**, 1908– 1914, Çev. N.Yavuz, İstanbul, 1984.

⁷⁷ Nejla Günay, “Osmanlı Devleti'nde Kurulan Spor Cemiyetleri ve Jimnastik Derslerinin Milliyetçilik Hareketlerindeki Rolü” **Belleten**, C.81, Sayı 292, 2017, s.918.

Batı Dünyasındaki beden eğitimi gelişimine ayak uydurma hedefleri doğrultusunda yapılmış denebilir. Bu bayramın mimarı olarak nitelendirilen ve Türkiye’de modern spor ile beden eğitimi alanında oldukça önemli bir rolü olan Selim Sırrı (Tarcan)⁷⁸’dır.

İsveç’te Beden Terbiyesi eğitimini bitirdikten sonra geri döndükten sonra hayatını bu konuya adanmıştır. Jimnastik öğretmenliği ve müfettişlik yaparken, sadece erkeklerin değil, kızların da jimnastik yapmasını sağlayarak kız öğretmen okuluna ders olarak ekletmiştir. Öğrencilerin bu alandaki gösterdikleri gelişmeyi gözler önüne sermek ve yaygınlaştırmak amacıyla kendi kişisel girişimi ile ilk idman bayramını 29 Nisan 1916’da Kadıköy’de bulunan İttihat ve Spor Kulübünün çayırında düzenlemiştir.⁷⁹ Selim Sırrı gerek Osmanlı’da kutlanan Hürriyet Bayramı gerekse de Batı’da aldığı eğitim edindiği tecrübe ve gözlemleri ile geçit töreni ile başlayacak törenlerde coşkuyu sağlamak maksadı ile hep bir ağızdan söylenecek bir marş arayışına girmiştir. Bu bağlamda İsveç’ten aşına olduğu Felix Karling’in bestesi “Şakıyan Üç Genç Kız” adlı bir İsveç Halk şarkısı ezgisindeki hareketlilikten dolayı günümüzde de söylenmeye devam edilen “Gençlik Marşı” olarak uyarlanmıştır. “*Dağ başını duman almış, gümüş dere durmaz akar, güneş ufuktan şimdi doğar yürüyelim arkadaşlar...*” sözleri ile başlayan bu marş ilk kutlamalarda söylenmiştir.⁸⁰ Sultani, Numune Mektepleri, Darülfünun ve Maarif heyetlerinin bulunduğu merasimde bir de resmigeçit yapılmıştır. Geçitten sonra halat çekme ve jimnastik benzeri spor dallarında yarışmalar yapılmış ve futbol oynanmıştır.⁸¹

İdman Bayramları bir yıl sonra bir öncekine benzer şekilde yeniden yapılmış, ek olarak ilk yardım gösterileri, sırıkla atlama, disk atma, yüksek atlama, 100 ve 800 metre yarışları yapılmıştır. İdman Bayramı, 1917’den sonra ülkenin içinde bulunduğu siyasi koşullar ve savaş sebebiyle kutlanmamıştır.⁸²

⁷⁸ Selim Sırrı (Tarcan), 1874’te Mora Yenişehir’de doğmuştur. Lise eğitimini Galatasaray’da yüksek öğrenimini ise Harp Okulu’nda tamamlamıştır. İsveç’te jimnastik eğitimi almıştır. Bu eğitiminden sonra tüm hayatını spora adanmıştır ve ülkeye döndükten sonra müfettişlik, öğretmenlik yapmanın yanı sıra siyasete de girmiş ve Ordu milletvekilliğinde de bulunmuştur. 1957’de vefat etmiştir. Geniş Bilgi İçin bkz. Mustafa Mutlu, “Beden Terbiyesi ve Spor Hayatında Selim Sırrı Tarcan (1874- 1957)”, **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, Yıl 16 Sayı 32 (Güz 2020 s. 583-615; M. Şevki Çapan, “Selim Sırrı Tarcan (1874-1957)” Atatürk Ansiklopedisi, **Atatürk Araştırma Merkezi**, Elektronik.

⁷⁹ Tarcan, **a.g.e.**, s.49.; Bolat, **a.g.e.**, s.31-32.

⁸⁰ Özbay Güven, “Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Yetiştiren Okulların Eğitimini Hazırlayıcı Çalışmalar”, **Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi**, C.I, Sayı:2, Nisan 1996, s.73.

⁸¹ Sadri Sema, **Eski İstanbul Hatıraları**, Haz. Ali Şükrü Çoruk, İstanbul, 2002, s.592.

⁸² Güven, “Osmanlı’dan Cumhuriyete Gençlik ve Spor Bayramları”, **Toplumsal Tarih**, s.34.

Mustafa Kemal Paşa'nın 19 Mayıs 1919'da Samsun'a 9. Ordu Müfettişi sıfatıyla gelmesi, Millî Mücadelenin başlangıç tarihi sayıldığı gibi Anadolu insanı için Cumhuriyet rejiminin ilan edilmesi ile sonuçlanacak unutulmayan bir tarih olmuştur. Dolayısıyla Millî Mücadelenin zaferle sonuçlanması, 29 Ekim 1923'te Cumhuriyetin kabul edilmesi ve yeni devletin çağdaş dünya düzeyine çıkması adına yapılan devrim için bir başlangıç tarihi olması Samsunlular için bir gurur vesilesi olmuştur. İlki 1926 yılında olmak üzere "Gazi Günü" adıyla yapılan kutlamalar her yıl tekrar edilmeye başlamıştır.⁸³ Bu kutlamalar 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramlarına bir nevi kaynaklık etmiştir.

Samsun halkının Gazi Günü kutlamalarının dışında, 19 Mayıs kutlamalarına bir başka kaynaklık daha eden Selim Sırrı Bey, 1916 ve 1917'de olmak üzere sadece iki defa kutlanan İdman Bayramlarını tekrar canlandırmak istemiştir. 11 yıl aradan sonra 10 Mayıs 1928'de Ankara'da İstiklal sahasında tekrar yapılan Jimnastik Şenliklerine kız erkek liseleri, orta muallim mektebi öğrencilerinden oluşan altı yüz kadar genç katılmıştır. Mustafa Kemal Paşa da bu şenliklere iştirak etmiş ve gösterilerden sonra talebelere iltifatta bulunmuştur.⁸⁴ Bu şenlikler "Okullar bayramı", "İdman Bayramı", "Jimnastik Şenlikleri" gibi adlarla⁸⁵ 1936 yılına kadar yapılmaya devam etmiştir. 1929'da 17 Mayıs, 1930'da 23 Mayıs, 1931'de 15 Mayıs, 1932'de 27 Mayıs, 1933'te 19 Mayıs, 1934'te 18 Mayıs, 1935'te 26 Nisan tarihlerinde yapılan bu şenliklerin 1936'dan sonra resmi bayram olarak kabul edilmeden önce artık 19 Mayıs tarihine alınması kararlaştırılmıştır.⁸⁶

19 Mayıs gününün milli bir bayram olması gerektiğine yönelik ilk girişim 1935'te Beşiktaş Jimnastik Kulübü'nden gelmiştir. Bugünü Atatürk Spor Günü şeklinde organize etme fikri Fenerbahçe ve Galatasaray kulüpleriyle de paylaşmışlar ve oy birliği sağlamışlardır. Güneş Kulübü⁸⁷ ise bugünün "Atatürk Günü" olarak kutlanmasını teklif etmiştir. Bu öneri Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı merkezi tarafında karara bağlanıp garanti altına alınmıştır. 24 Mayıs 1935'te tasarlanmış olan program, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın öncüsü şeklinde kabul edilmiştir. 1924 yılından itibaren yapılmaya

⁸³ Kutlamalar ile ilgili geniş bilgi için bkz. Tur, a.g.e, s.25-28.

⁸⁴ Güven, "Osmanlı'dan Cumhuriyete...", s.34.

⁸⁵ Ateş, a.g.m, s.34.

⁸⁶ Bkz. Tur, a.g.t, s.13-19.

⁸⁷ 1930'ların başında Galatasaray Spor Kulübü'nde yaşanan bazı anlaşmazlıklar sonucunda bir bölünme meydana gelmiş ve 1933 yılında ayrılan bir grup tarafından Ateş-Güneş Kulübü kurulmuştur. Bir süre sonra Atatürk'ün isteği üzerine kulübün adı "Güneş" olarak değiştirilmiş, 1937-1938 sezonunda İstanbul ligini şampiyon olarak tamamlamış, ancak Atatürk'ün ölümünden kısa bir süre sonra kapatılmıştır. Cem Atabeyoğlu, (1453-1991) **Türk Spor Tarihi Ansiklopedisi**, Fotospor Yayınları İstanbul, 1991, s. 127. **Türk Futbol Tarihi**, Cilt I, Türkiye Futbol Federasyonu Yayınları, İstanbul, s. 27.

başlayan Spor Kongresi'nin 1935'teki bir toplantısında Türkiye İdman Cemiyetleri İttifakı'nın kurulmasında ehemmiyetli emekleri olan Ahmet Fetgeri Bey, "Atatürk Günü'nün" 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramını bütün gençlerin kutlayacağı resmi bir bayram olmasını teklif etmiştir.⁸⁸ Ancak 20 Mayıs 1938 tarihli mecliste görüşülmeye başlayan "*Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında 2729 tarihli Kanun*" önergesinde 19 Mayıs gününe ait herhangi bir bayramdan bahsedilmemekle birlikte⁸⁹ 19 Mayıs gününün "Gençlik ve Spor Bayramı" olarak kutlanmasına başlanmıştır.

Atatürk'ün 19 Mayıs gününe önem verdiği görülmektedir. Zira Nutuk adlı esrinin ilk cümlesi, "*1919 yılı Mayısının 19'uncu günü Samsun'a çıktım*"⁹⁰dır. 1936'da Balkan Antantının bir gösterisi olarak düzenlenen festivalde Balkan milletlerinin gösterisini izleyen Atatürk gösterileri çok beğenmiştir. Bu beğenisini ifade ederken geçmişte, II. Meşrutiyet dönemi hep bir ağızdan söyledikleri Gençlik Marşını hatırlatmış ve Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşunda 19 Mayıs'ın önemini vurgulamıştır.⁹¹ Ayrıca bugünü doğum günü olarak nitelendirilmesine de karşı çıkmamıştır.⁹² Dolayısıyla 1981'de çıkarılan 2429 sayılı Kanun ile bayramın isminin "*19 Mayıs Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı*" olarak değiştirilmesi⁹³ bu doğum günü konusu ile bağlantılı olmuştur.

Basın 1935'te yapılan ilk kutlamaların sabah saat 10.00'da törenlerin Spor Kulüplerinin Taksim Abidesi'ne çelenk koyarak başladığını yazmıştır. Fenerbahçe Stadının öğleden sonra halka açılarak Beşiktaş ve Güneş Kulübü arasında futbol maçı yaptığı ve katılımın oldukça yoğun olduğu bilgisi mevcuttur. İstanbul dışında da Halkevlerinin çeşitli söylevler verdiği temsiller oynandığı belirtilmiştir.⁹⁴

1936 yılında ise CHP Genel Sekreterliğinden bir genelge yayınlanmış ve kutlamalar daha resmi bir hüviyete bürünmüştür. Genelgede, 19 Mayıs Günü'nün Spor Bayramı olarak kutlanmasına ve Jimnastik şenlikleri ile birleştirildiğine karar verildiği ifade edilmiştir. Arşivden alınan bir belgede, kutlamalarda tüm ülkede öğrencilerin ve

⁸⁸ Ateş, a.g.m, s.34.

⁸⁹ Akbulut, a.g.m, s.778.

⁹⁰ Kemal Atatürk, *Nutuk (1919-1927)*, Ankara, 2002, s.1.

⁹¹ Afet İnan, *Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler*, 2. Baskı, Ankara, 1968, s. 172-173.

⁹² Milletvekili Reşit Saffet Atabinen, 19 Mayıs 1932'de Atatürk'e doğum gününü kutlayan bir telgraf göndermiştir. Aynı yıl, Aydın Halkevi de Atatürk'ün doğum gününü Gazi Günü olarak ilan etmek istemiş ve bu konuyu Atatürk'e sorduğunda, Atatürk doğum tarihini bilmediğini, ancak Samsun'a çıktığı gün olan 19 Mayıs'ı belirttiğini ifade etmiştir. Benzer şekilde, 1937'de İngiltere Büyükelçiliği, Kral VIII. Edouard'ın Atatürk'ün doğum gününü kutlamak istediğini ilettiğinde de Atatürk yine 19 Mayıs tarihini vermiştir. Uzun, a.g.m, s.112-113.

⁹³ *Resmî Gazete*, 1 Ekim 1981, Sayı, 17475.

⁹⁴ *Cumhuriyet*, 24 Mayıs 1935; *Tan*, 25 Mayıs 1935.

sporcuların yürüyüş yapacağı, Cumhuriyet anıtları ve şehitliklerine çelenk konulacağı ve Halkevlerinin de katılacağı şekilde programlandığı belirtilmiştir.⁹⁵ Daha önceki yıl olduğu gibi basında daha çok İstanbul haber ve görüntüleri mevcuttur.⁹⁶ Zira Spor kulüplerinin İstanbul'da olması ve tüm spor dalları ile ilgili gösterilerin burada yapılması bu durumun sebebi olmalıdır.

CHP Genel Sekreterliği 1937 yılında da bir genelge yayınlamış, bu bayramın ülkenin bütün il, ilçe ve köylerde kutlanmasını istemiştir. “19 Mayıs, Türk Milletinin yeniden harekete geçmesi ve fizik ve moral kalkınmasının ilk hamlesidir” söyleyerek bugünün amacının hoş, hareketli, enerjik, uyanık, dürüst ve mert birey yetiştirmek ile doğa sevgisi aşlamak olarak özetlenmiştir.⁹⁷ Bayram Ankara'da resmi ve özel binaların süslenmiş, spor ve hareketlilikle ilgili sözler asılmıştır. Basından anlaşıldığı kadarı ile bayram ülkede planlandığı gibi geçmiş gazete manşetleri geniş şekilde bayram kutlamalarına yer vermiştir.⁹⁸

1938 Gençlik ve Spor Bayramı'nın son olarak CHP Genel Sekreterliğinin talimatnamesi ile kutlandığı yıl olmuştur. Kutlama hazırlıkları bu sefer şubat ayından itibaren başlamıştır. Radyodan da yayınlanacağı belirtilen bayramın bir önceki yıla oranla daha canlı ve hareketli geçmesi gerektiği vurgulanmıştır.⁹⁹ “19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Kutlama Talimatı”¹⁰⁰ yayınlanmıştır.

3.2.2. Resmi Olarak Kabul Edildikten Sonra Yapılan Kutlamalar (1939-1960)

1938'de yapılan kutlamaların¹⁰¹ hemen ardından 20 Haziran 1938 tarih ve 3466 sayılı kanun ile 2739 sayılı kanunun 2. Maddesine G) *Gençlik ve Spor Bayramı; Mayıs'ın 19.'ncu günü resmi bayramımızdır* denilerek “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında” ki kanuna eklenmiştir.¹⁰²

⁹⁵ BCA, 490 01 3 12 34/14.05.1936.

⁹⁶ Cumhuriyet, 20 Mayıs 1936, Tan, 20 Mayıs 1936.

⁹⁷ BCA, 490 3 15 18/8 Nisan 1937.

⁹⁸ Cumhuriyet, 18-19,20 Mayıs 1937; Ulus, 14-20-21 Mayıs, 1937; Tan, 12, 18, 19, 20 Mayıs 1937; Geniş bilgi için bkz. Uzun, ag,m, s.117-121.

⁹⁹ BCA, 490 01 4 17 8/13.04.1938; BCA, 490 01 4 16 7/16.02.1938.

¹⁰⁰ Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreterliği, 19 Mayıs Spor ve Gençlik Bayramı Kutlama Talimatı, Ankara, 1938.

¹⁰¹ Geniş bilgi için bkz. Uzun, ag,m, s.121-123; Tur, a.g.t, s.66-68.

¹⁰² Resmî Gazete, “Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanun'a Ek Kanun”, Kanun No 3466, Kabul Tarihi 20 Haziran 1938, Sayı. 3950; TBMM Zabıt Ceridesi, C.18, Devre:5, s.904; Düstur, 3. Tertip, C.19, Kanun No; 3466, Kabul Tarihi, 20 Haziran 1938.

10 Kasım 1938 günü Atatürk'ün ölümü akabinde Türkiye Cumhuriyeti'nin II. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü olmuştur. İnönü'nün ilk altı yılı II. Dünya Savaşı içinde geçmiş savaş sonrası 1945 yılından itibaren çok partili siyasi hayata geçilmiştir. II. Dünya Savaşı yılları savaşa dâhil olan ülkeler gibi hem müttefiklerin hem de miğfer devletlerin savaşa girmeye zorladığı Türkiye için de zor olmuştur. İnönü, ülkeyi savaşa sokmamak için büyük bir çaba sarfederken diğer taraftan başta ekonomik olmak üzere tüm alanlarda radikal önlemler alınmıştır. 26 Aralık 1938'de yapılan CHP Kurultayında değişmez genel başkan ilan edilmesi üzerine devlet kademesinde gayet kuvvetli bir pozisyona sahip olmasına sebep olmuştur. Savaş esnasında çıkarılan Toprak Mahsulleri ve Varlık vergileri dönemin ve sonrasının en fazla tartışılan konularından olmuştur. Bunların yanında eğitim ve kültür alanında öneli adımlar atılarak kırsal kesime batıcı ve aydın öğretmen yetiştirmek adına Köy Enstitülerinin kurulması, Hümanist politikanın izlenmesi gibi dikkat çekici uygulamalar görülmüştür.¹⁰³

1939-1945 yılları arası II. Dünya Savaşı dönemi olmuştur. Dolayısıyla bu yıllar arasında kutlanan 19 Mayıs bayramları o dönemin şartları doğrultusunda yorumlanabilir. Genel olarak birbirine benzer gösteriler ile yapılırken bayram programları Beden Terbiyesi Umum Direktörlüğü tarafından hazırlanmıştır. Bu programlara göre, bayram günü öncesinde kulüplerin ve sporcuların bayrama katılma biçimleri, resmi geçitin organize edilerek geçit sırasının tespiti, her bir yıl katılacak olanların sayısının belirlenmesi gibi ayrıntılar planlanmıştır. Öğrenciler tören alanına gelirken marşlar söyleyerek cadde ve sokaklardan geçerek halkın ilgisinin uyandırılması hedeflenmiştir. Atatürk anıtına çelenk bırakılması sonrası son provaları 18 Mayıs'ta yapılmış olan gösterilerin sunulması tören programında yer almıştır. Gösteriler yapılırken de günün mana ve ehemmiyetini ifade eden konuşmalar yapılacak, şiirler okunacaktır.¹⁰⁴ Atatürk'ün Samsun'a ulaştığı saat olan 7.00de 21 pare top atışı yapılması da bu törenlerin bir parçası olmuştur.¹⁰⁵ Her yıl hemen hemen aynı biçimde kutlanan 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramlarında, 1940'ta Milli Piyango İdaresinin bugüne özel olarak yaptığı ikramiye çekilişine halkın büyük önem verdiği ve biletlerin hemen tükendiğine dair bir

¹⁰³ İnönü Dönemi ile ilgili bkz. Şevket Süreyya Aydemir, **İkinci Adam**, C.2, 7. Baskı, byy, 1999; Mahmut Goloğlu, **Milli Şef Dönemi (1939–1945)**, Ankara, 1974; Cemil Koçak, **Türkiye'de Milli Şef Dönemi**, C.I-II, İstanbul, 1996.

¹⁰⁴ **BCA**, 030 10 145 38 3, 05.05.1939; **BCA**, 30-10-0-0 145 39 1, 30.04.1940; **BCA**, 030 10 145 40 3, 03.05.1941.

¹⁰⁵ Tur, a.g.m, s.89.

haber görülmüştür.¹⁰⁶ 1941’den itibaren uzun yıllar boyunca devam eden, günümüzde de yapılan “ Gençlik Bayrak Koşusu” başlamıştır. Günümüzdeki törene benzer bir şekilde Mustafa Kemal Paşa ve berberindekilerin Samsun’dan Ankara’ya olan güzergâhlarında bulunan şehirlerden geçilerek bayrak değişimi gerçekleştirilecektir. 1944’te bu güzergâha Hatay- Ankara, Erzurum- Ankara, Samsun- Ankara ve Edirne- Ankara eklenmiş ancak ilerleyen yıllarda eski güzergâha dönülmüştür.¹⁰⁷ 1943’ten itibaren sınır toprağı töreni başlamıştır. Sınırlardan Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’ye getirilip törenlerle teslim edilmesi heyecanlı ve coşkulu geçmiştir.¹⁰⁸

II. Dünya Savaşı yılları yapılan 19 Mayıs kutlamalarında verilen mesajlarda, güven telkin etme yönündeki çabanın yanında, gösterilerde gençliğin vücut gücü, hareketliliği, sağlıklı ve askeri disiplinli görüntüsünün ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

109

1946 yılına gelindiğinde savaş bitmiş ve Türkiye’de çok partili yaşama geçilmiştir. 1945’te ilk olarak iş adamı Nuri Demirağ’ın önderliğinde teşekkül edilen Milli Kalkınma Partisi¹¹⁰ kurulmuş, ancak muhalefette etkisi olmamıştır. 1946’da Atatürk döneminin son Başbakanı Celal Bayar, Adnan Menderes, Refik Kocaltan ve Fuat Köprülü’nün başını çeken grup Demokrat Parti’yi kurmuşlardır. Demokrat Parti’nin 1950’de iktidara geçmesine değin olan aşamada Türkiye’de çok partili hayatın rüzgârı esmiş ve tüm alanlarda iktidar- muhalefet arası ilişkilerin gerginliği hissedilmiştir. 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları daha evvelki yıllarda olduğu şekliyle devam etmekle birlikte bayram değerlendirmelerinde zaman zaman siyasi içerikli yorumlara rastlanmıştır. 1949 yılı kutlamaları çerçevesinde Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün konuşması, yakın zamanda yapılacak genel seçimler öncesi propaganda yapmak olarak yorumlanmış ve bayram kutlama amacından uzaklaştığı şeklinde değerlendirilmiştir.¹¹¹

14 Mayıs 1950 yılında gerçekleşen umumi seçimler neticesinde Cumhuriyet Halk Partisi’nin 27 senelik iktidarı hitam bulmuş ve Demokrat Parti iktidarı üzerine alarak gelmiştir.¹¹² 1960 yılına kadar devam eden Demokrat Parti dönemi 27 Mayıs 1960’ta

¹⁰⁶ **Ulus**, 16 Mayıs 1943,

¹⁰⁷ Güven, a.g.m, s.38.

¹⁰⁸ **Ulus**, 12 Mayıs 1943, Geniş bilgi için bkz. Tur, **a.g.t**, s. 96-97.

¹⁰⁹ Bayram kutlama ve törenleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Tur, **a.g.t**, s.89-120.

¹¹⁰ Tarık Zafer Tunaya, **Türkiye’de Siyasi Partiler, (1859–1952)**, İstanbul, 1952, s. 683.

¹¹¹ **Cumhuriyet**, 21 Mayıs 1949.

¹¹² Seçimler ve Demokrat Parti dönemi ile ilgili bkz. Mustafa Albayrak, **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti, (1946–1960)**, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Yayınlanmamış

askeri cuntanın müdahale etmesi ile sona ermiştir.¹¹³ Yapılan araştırmada 1950-1960 yılları arasında yapılmaya devam eden 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramlarının daha önceki yıllara benzer bir şekilde devam ettiği tespit edilmiştir. Ancak Demokrat Parti iktidarının 1955'ten itibaren toplumda yavaş yavaş hayal kırıklığı yaşatmaya başladığı döneme girdiği görülmektedir. İç ve dış politikada özellikle Kıbrıs Meselesinin¹¹⁴ patlak vermeye başladığı bu yıllarda ekonomik, toplumsal ve siyasi sorunlar dikkat çekmektedir. Bu sorunlar 19 Mayıs kutlamalarında da kendini hissettirmiştir. Nitekim geçmiş yıllarla bir kıyaslama yapılacak olursa, hazırlıkların daha özensiz bir şekilde yapıldığı söylenebilir. Önceleri Gençlik ve Bayrak koşullarına basının verdiği önemin azaldığı ve tek cümleyle geçirildiği haberler verilmiştir.¹¹⁵ Demokrat Parti döneminde farklı olarak 1957 yılında Anıtkabir'in tamamlanması ve Atatürk'ün na'sının buraya nakledilmesine bağlı olarak, 19 Mayıs günü Anıtkabir ziyaretleri başlamıştır.¹¹⁶

Doktora Tezi, Ankara, 1992. Cem Eroğul, **Demokrat Parti Tarih ve İdeolojisi**, 4.Baskı, Ankara, 2003; Rıfkı Salim Burçak, **Türkiye'de Demokrasiye Geçiş (1945-1960)**, Ankara, 1979.

¹¹³ Geniş bilgi için bkz. Şevket Süreyya Aydemir, **İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali**, 7. baskı, byy, 2000; Temuçin Faik Ertan, "Atatürk Sonrası Türkiye", **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Ankara, 2003, s.367-370; **Cumhuriyet**, 28 Mayıs 1960.

¹¹⁴ Konu ile ilgili geniş bilgi için bkz, Nasim Zia, **Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçışı ve Ada'da Kurulan İngiliz İdaresi**, Ankara, 1975; H. Fikret Alasya, **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi**, Ankara, 1987; Rauf Denktaş, **Kıbrıs Davamız**, Ankara, 1991; Fahir Armaoğlu, **Kıbrıs Meselesi**, Ankara, 1963.

¹¹⁵ Saniye Çetinkaya, Doğan Duman, "Basında Demokrat Parti Dönemi 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları" **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi Journal Of Modern Turkish History Studies**, XIX/38 (2019-Bahar/Spring), s.256.

¹¹⁶ Demokrat Parti Dönemi Kutlamalar ile ilgili geniş bilgi için bkz. Çetinakaya&Duman, agm., s.243-265.

BÖLÜM IV

4.ATATÜRK'Ü ANMA GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI KUTLAMALARI (1960-1980)

4.1. 1960-1965 DÖNEMİ

1954 Genel seçimleri sonucunda Demokrat Parti rekor bir oy farkı ile tekrar iktidara gelmiştir. Demokrat Parti'nin 1950-1954 yılları arasında ülkede özellikle ekonomik anlamda oluşmaya başlayan rahatlama 1954'ten itibaren bozulmaya başlamış özellikle de dış ticaret dengesi bozulmaya yüz tutmuştur. Bu da hükümeti dış borç almaya sevk etmiştir. 1954 yılında başlayan Kıbrıs Meselesi ve bu meselede başta ABD olmak üzere Batı dünyasının Türkiye'nin yanında yer almaması ile başlayan dış politika sorunları da bu dönemin yıpranmasında etkili olmuştur. Dış borçlanma neticesinde 1958'de devalüasyon gerçekleşmiştir. Ekonomik, siyasi ve dış politik sorunlar DP'nin muhalefet, basın, üniversiteler, yargı bağımsızlığı gibi alanlardaki baskı kurması ve giderek bu tavrını arttırması ülkede birçok çevrede huzursuzluğu her geçen gün arttırmıştır. Bu süreçte DP ve CHP arasındaki gerilim de en üst noktaya çıkmıştır. Bu bağlamda DP'nin büyük tehlike olarak gördüğü CHP ve onu destekleyen basın kuruluşlarına karşı Vatan Cephesi'ni oluşturması ve 18 Nisan 1960'ta da CHP'yi ve diğer muhalefeti ortadan tamamen kaldırmak için oluşturduğu Tahkikat Komisyonu'nun kurulması gerginliği zirveye çıkarmıştır. Üniversite öğrencilerinin protesto yürüyüşleri esnasında İstanbul Üniversitesi'nde bir öğrencinin hayatını kaybetmesi ve birçoğunun da yaralanması sıkıyönetim ilan edilmesine sebep olmuştur. Ancak bu da çözüm olmamış ve 21 Mayıs 1960 günü Harp Okulu öğrencilerinin yürüyüşü adeta askeri müdahalenin habercisi olmuş ve 27 Mayıs günü müdahalenin gerçekleşmesi ile DP'nin on yıllık iktidarı sona ermiştir. 38 subaydan oluşan Milli Birlik Komitesi 15 Ekim 1961'de siyasi yaşamın tekrar başlatılmasına kadar yönetime el koymuştur.¹¹⁷

9 Temmuz 1961'de ilk defa halk oylamasına sunularak yürürlüğe giren 1961 Anayasası¹¹⁸ ile Türkiye'de yeni bir süreç başlamıştır. Anayasa halkın % 61, 7sinden

¹¹⁷ Geniş bilgi için bkz. Aydemir, **İhtilalin Mantığı...**; Zehra Aslan, "27 Mayıs Darbesi ve Milli Komitesi (MBK) Dönemi", **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, 1960 Sonrası Türkiye (1960-2000)**, C.3, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2023, s.9-49.

¹¹⁸ Türkiye'nin en özgürlükçü anayasası olarak kabul edilen 1961 Anayasası ile Anayasa Mahkemesi, Yüksek Hakimler Kurulu, Devlet Planlama Teşkilatı, TRT gibi kurumlar ilk defa oluşturulmuştur. Grev, toplu sözleşme hakları düşünce özgürlüğü sosyal devlet anlayışını yansıtan maddelere sahip olan

“evet”, % 38,3 ünden hayır oyu almıştır. Hayır oranının da yüksek olmasının nedenleri, o dönem DP liderlerinin yargılandığı ve tarihe “Yassıada yargılamaları”¹¹⁹ olarak geçen sürecin devam etmesi ve halkın bir kısmının askeri müdahaleye karşı olması ve DP tabanının dışlanması gibi hususlar ile açıklanabilir.¹²⁰

Askeri müdahale sonrası ilk genel seçimler 15 Ekim’de yapılmış ve seçimler sonucunda, CHP 173, DP’nin devamı niteliğinde kabul edilen Adalet Partisi ise 158 vekil çıkarmıştır. 25 Ekim günü de Meclis ’de yapılan seçim sonrası Cemal Gürsel Cumhurbaşkanı seçilmiştir.¹²¹ Uzun ve tartışmalı görüşmelerden sonra İsmet İnönü’nün Başbakan olduğu Türkiye’deki ilk koalisyon hükümeti kurulmuştur.¹²²

10 Ekim 1965’te yapılan genel seçimler sonucunda Süleyman Demirel liderliğindeki Adalet Partisi % 53 oy oranı ile tek başına iktidar olmuştur. CHP ise önemli bir oy kaybına uğramış ve kendi içinde bir bölünme yaşamıştır. Bu yıllar arasında iktidar ile muhalefet arasında gerilim her geçen yıl artmaya başlamıştır. Siyasi çekişmelerin yanında ekonominin gittikçe bozulmaya başlaması ve Türk parasının ciddi değer kaybetmesi toplumda huzursuzluğu arttırmaya başlamıştır. Yeni anayasanın getirdiği özgürlükçü ortam tartışılmaya başlamış ve ülkedeki gruplaşmalar giderek artma eğilimine girmiştir.¹²³

4.1.2. Kutlama ve Değerlendirmeler

4.1.2.1. Bayram İçin Yapılan Hazırlıklar

1960 yılı kutlamaları ülkenin iç politikada en karışık olduğu tarihlere rastlamaktadır. Bu yıl Ankara’da yapılacak olan törenler sıkıyönetim altında başlamıştır. Ankara Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından bir program hazırlanmıştır programa göre, sabah 07.00 de 21 pare top atışı yapılacak, Milli Eğitim Bakanı radyo konuşması ile 19 Mayıs’ın önemini anlatacak, okullardan ve spor kulüplerinden seçilen bir grup

Anayasa’da Cumhuriyet Senatosu da oluşturulmuş ve çift meclisli bir yapı benimsenmiştir. 1961 Anayasası ile ilgili bkz. Orhan Aldıkaçtı, **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası**, Fakülteler Matbaası, İstanbul 1982; Bülent Tanör, **Osmanlı- Türk Anayasal Gelişmeleri**, İstanbul, 2010, s.373- 411.

¹¹⁹ 14 Ekim 1960’tan, 15 Eylül 196’e kadar süren bu yargılamaların sonunda 15 kişiye idam cezası verilmiş ancak sadece Adnan Menderes, Hasan Polatkan ve Fatin Rüştü Zorlu cezaları onanmış ve infaz edilmiştir.

¹²⁰ Fevzi Çakmak, “Koalisyonlar Dönemi (1961-1965), Türkiye **Cumhuriyeti Tarihi, 1960 Sonrası Türkiye (1960-2000)**, C.3, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2023, s.79.

¹²¹ Temuçin Faik Ertan (ed) ve Diğerleri, **Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Siyasal Kitapevi, Ankara, 2011, s.280-281.

¹²² Ayfer Özçelik, “1960’tan Günümüze Türk Siyasal Hayatı”, **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, Ankara, 2006, s.153.

¹²³ Cezmi Eraslan, “Atatürk’ten Sonra Türkiye’nin İç Politikası”, **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara, 2004, s.587-588.

Anıtkabir’e çelenk koyacak ve önceki yıllardan farklı olarak Samsun’dan getirilen bayrak Çankaya Köşkünde Cumhurbaşkanına sunulacağı ifade edilmiştir. Ancak ülkenin karanlık bir dönemden geçtiği belirtilerek bu törenler 24 ve 26 Haziran’a ertelenmiştir.¹²⁴

1960 yılında erteleme yapılmasına rağmen basında 19 Mayıs günü 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramının Türkiye Cumhuriyeti için önemine vurgu yapılan yazılara rastlanmıştır. Bu bağlamda Cumhuriyet Gazetesinin ilk sayfasında büyük şekilde Atatürk posterine yer verilerek halkın onar kişi gruplarla Mustafa Kemal Atatürk’ün kabrini ziyaret edebilmeleri için Ankara ve İstanbul idari kumandanlıklarının bugüne özgü olarak tebliğ yayınladığına vurgu yapılmıştır. Ayrıca Nadir Nadi “ışık adam” başlıklı köşe yazısında, Atatürk’e onun ilke ve inkılaplarına duyduğu bağlılığı ve minnettarlığını ifade etmiştir. Benzer bir şekilde Hıfzı Velidedeoğlu da Millî Mücadele döneminden ve Atatürk’ün gençliğe ülkeyi emanet ederek O’nun gelecek nesillere olan güvenini vurgulamıştır. Atatürk’ün Samsun’dan 19 Mayıs günü başlattığı mücadelenin sadece ülkeyi kurtarmakla bitmediğini ve büyük ideolojisinin gerçekleşmesi için bir başlangıç olduğunu ifade etmiştir. Ayrıca gazetenin üçüncü sayfasında “dağ başını duman almış” Marşı’nın tarihsel gelişimine dikkat çekilerek Prof. Dr. Afet İnan’ın Atatürk ile olan anısı aktarılmıştır. 1938’de 2239 sayılı kanuna ek olarak 3466 sayılı kanun ile 19 Mayıs milli bayram ilan edilirken bu marş da 19 Mayıs’ın semboli haline gelmiştir. Atatürk’ün bu marşa anılarında sık sık yer vermesi gençliğe ve geleceğe yönelik umudunu yansıtmaktadır. Aynı tarihte Tercüman Gazetesi’nde 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı dolayısıyla Celal Bayar, Refik Koraltan ve Adnan Menderes’in anıtkabir ziyareti yaptıklarına, İnönü ve Bölükbaşı’nın kabir ziyaretinde çelenk bıraktıklarına ve Maarif Vekili Atıf Benderlioğlu’nun gençliğe hitaben Ankara radyosundaki konuşmasına yer verilmiş olup herhangi bir gösteri yapılmamıştır.¹²⁵

Ülkenin siyasi atmosferindeki durumlar törenleri etkilemiş olsa da köşe yazılarında günün anlamına binaen demeçler yer almıştır. Örneğin, Haluk Y. Şehsuvaroğlu “19 Mayıs 1919’dan Önceki Günler” adlı köşe yazısında Birinci Dünya Savaşı’ndan yenilgiyle çıkan Osmanlı Devleti’nin Mondros Mütarekesi’ni imzalanmasının ardından Anadolu’nun işgal edilmeye başlandığını ve bu konuda Osmanlı Hükümeti’nin güçsüz ve teslimiyetçi tutum sergilediğini ifade ederek Mustafa Kemal Paşa’nın Samsun’a geçip milli mücadeleyi başlatmak için vermiş olduğu mücadelenin sebebini vurguluyor.

¹²⁴ **Milliyet, Cumhuriyet**, 18 Mayıs 1960, s.1.

¹²⁵ **Tercüman**, 20 Mayıs 1960, s.1.

Şehsuvaroğlu, aynı zamanda Samsun’a çıkışın milli mücadele için bir kıvılcım hareketi olduğunu vurgulayıp Mustafa Kemal Paşa’nın halkın desteğini alarak milli mücadelenin liderliğini üstlendiği ifade ediyor.¹²⁶

Tercüman gazetesinde 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı törenleri ile ilgili haberlerde önceki gün gösterilerin olmayacağı ifade edilirken sonraki gün örfi idare programı açıklayıp yasaklara uygun davranarak halkın Anıtkabir ziyareti gerçekleştirilebileceği belirtilmiştir. Ayrıca Emekli Albay Halil Nuri Yurdakul’un iki binden fazla fotoğraf ve eşyanın sergileneceği “Atatürk’ten Hatıralar” isimli bir koleksiyon hazırladığı ifade edilmiştir.¹²⁷ Bu koleksiyona ait eserler bugün Rahmi Koç Müzesi’nde sergilenmektedir.¹²⁸

Ertelene yapılan tarihte, Cumhuriyet gazetesinde herhangi bir hazırlık sürecinden bahsedilmiyorken Akşam gazetesindeki haberde lise ve ortaokul öğrencilerinin katılımıyla Spor ve Sergi Sarayı’nda provalar yapıldığı, prova etkinliklerinde jimnastik gösterilerine yer verildiği ifade edilmiştir.¹²⁹ Ayrıca hazırlık aşamasında provalara ait görsellerin yer alması bayramın ne denli ciddiyetle ele alındığının göstergesidir.¹³⁰

1961 yılında Son Havadis gazetesinde Deniz Harp okulu öğrencilerinin bulunduğu büyük bir görselin yer aldığı¹³¹ provaların Dolmabahçe ve Fenerbahçe stadyumlarında yapıldığı öğrencilerin, halkın, askeri erkanın ve yetkililerin kutlamaları izlediği haberi yer almaktadır.¹³² Benzer şekilde Milliyet ve Tercüman gazeteleri de farklı görsellere yer vererek provaların yapıldığına dair haberlere yer vermiştir.¹³³ Bu sene yapılacak olan törenlere girişin biletli olması sebebiyle Vali ve Belediye Başkanı Tümgeneral Refik Tulga’nın, davetiye dağıtımı konusunda gerekli hassasiyeti gösterdiklerini, fakat dağıtımı esnasında organizasyon eksikliğine bağlı olarak aksaklıkların olduğu, özellikle bazı basın mensuplarının davetiyeye ulaşma konusunda sıkıntı yaşadığı eleştirileri yapılmış olup çözüm için gerekli çabaların gösterildiği “19 Mayıs Davetiyeleri” adlı yazıda ifade edilmiştir.¹³⁴

¹²⁶ A.g.g.18 Mayıs 1960, s.2.

¹²⁷ **Tercüman**, 18 Mayıs 1960, s.1.

¹²⁸ Geniş bilgi için bkz. <https://www.rmkmuseum.org.tr/ankara/koleksiyon/ataturk-ve-ankara/ataturk-ve-ankara/erisim> tarihi:30.07.2024

¹²⁹ **Akşam**, 25 Haziran 1960, s.1.

¹³⁰ Bkz. Ek.1.

¹³¹ Bkz. Ek.2.

¹³² **Son Havadis**, 18 Mayıs 1961, s.1.

¹³³ Bkz. Ek.3.

¹³⁴ Son Havadis, 18 Mayıs 1961, s. 5.

1962 ve 1963 tarihinde 19 Mayıs 1919 Gençlik ve Spor Bayramı için yapılacak olan etkinlikler titizlikle hazırlanmış ve gerekli düzenlemeler yapılmıştır. Mithatpaşa ve Fenerbahçe Stadyumlarında etkinliklerin genel bir prova şeklinde gerçekleştiği basında yer almıştır.¹³⁵ Bu tür provaların olması bayramın coşkulu ve etkili bir şekilde kutlanması açısından önemli adımlardan biri olarak görülmektedir.

1964 yılında Ankara Garnizon komutanlığınca 21 pare top atışıyla haber verileceği, bu sırada makinelerin, buharlı ve motorlu nakil vasıtalarının düdüklarının bir dakika boyunca çalacağı, aziz şehitlerimizi anmak için bir dakikalık saygı duruşu yapılacağı bildirilmiştir. 19 Mayıs günü Türk Hava Kurumu'nun uçakları ve Garnizon komutanlığınca seçilen bando takımının da gösterilerde yer alacağı belirtilmiştir. Ayrıca, stadyumda gerçekleşecek törenlere katılımın daha önce olduğu gibi davetiye ile değil bilet ile gerçekleşeceği ve elde edilen bilet gelirlerinin Kıbrıslı vatandaşlara bağışlanacağı vurgulanmıştır.¹³⁶

1965 yılında da geçmiş yıllarda olduğu gibi kutlama yazısı yazılmıştır. Bu yazıda milli değerler, milli mücadele ruhu ve Atatürkçü idealler, yer almıştır. Daha önceki yıllarda olduğu gibi bu yıl da biletlerden elde edilen gelirlerden Kıbrıs için yardım pulu oluşturulduğuna değinilmiştir.¹³⁷

4.1.2.2. Bayram Kutlamaları ve Bayram Kutlamaları ile Yapılan Değerlendirmeler

26 Haziran'a ertelenen 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramına ait kutlama ve değerlendirmeler 27 Haziran günü basında yer almıştır. Cumhuriyet gazetesinin ilk sayfasında bayramın coşku içinde kutlandığı ifade edilerek görsellere yer verilmiştir. İlk sayfada kutlama haberinde iki görselin de Kuleli Askerî Lisesi'nin öğrencilerinin olması askeri darbenin etkisini göstermektedir.¹³⁸ Benzer şekilde Milliyet Gazetesi de Mithatpaşa Stadyumunda Deniz Harp Okulu öğrencileri tarafından gerçekleştirilen gösterinin sergilendiği görsele yer vermiştir. Bu görselde, öğrencilerin üst üste dizilerek bir kule oluşturduklarını ve en üstte Türk bayrağını taşıyan bir kişinin yer aldığı dikkat

¹³⁵ Cumhuriyet; Son Havadis, Tercüman, 18 Mayıs 1962, s.1.

¹³⁶ Cumhuriyet, 18 Mayıs 1964, s.7.

¹³⁷ Cumhuriyet, 19 Mayıs 1965, s.7.

¹³⁸ Bkz. Ek.4

çekmektedir. ¹³⁹ Bu bağlamda öğrencilerin koordineli bir şekilde hareket etmeleri milli birlik ve beraberlik içinde olduklarını, gösteri sırasında bayrak temasının ön planda olması ulusal kimliğin vurgulanmak istendiğinin kanıtıdır.

27 Haziran 1960 tarihindeki gazete manşetlerinde Mustafa Kemal Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi hep bir ağızdan yüksek sesle okunduğu ve buna karşılık gençlerin Ata'ya seslenişlerine yer verilmiştir. *Gençler Ataya seslenişi:*

“Ey Büyük Atam! İlâhi irfanın en mukaddes temeli üzerinde kurduğun istiklâl ve Cumhuriyetinin bekçileriyiz. Bu kararı, eğilmez irademizle ilân ve son ifâdesidir. Karşımıza dikilecek hiçbir kuvvet bizi yolumuzdan döndüremeyecektir. Bizler, bu mukaddes ateşi senden, Milli tarihimizin şerefli ruhumuzdaki sönmez imanını ateşlemek üzere aldık. Senin kurduğun kuvvetlerin üzerine attığımız her adımda, yaptığımız her hamlede senin o temiz ruhuna emanetimiz olan, Türk İstiklâlini ve Cumhuriyetini, mevcut düşüncelerle, eğilmez başlarımızla, koruyan, yenilmez Türk evlâtları olarak ilelebet yaşayacak ve sefil hayattan dirilecektir.” “Cumhuriyet inkılâplarının, feyizli merasimleriyle vatana ve milletin selâmeti için her zorlukta iman dolu göğsümüzü germek, esas hedefimiz olacaktır. Ey Türk'ün büyük Atası! İstiklâl ve Cumhuriyetimizi korumak mecburiyetinde hasıl olunca, içinde bulunacağımız ahval ve şerait ne olursa olsun, kudret ve cesaretimizi damarlarımızdaki asil kandan alarak, bütün engelleri aşp, her güçlüğü yenmek azmindeyiz.”¹⁴⁰

Devlet başkanı Cemal Gürsel bayram dolayısıyla yapmış olduğu konuşmada; Atatürk ve 19 Mayıs gününün önemini vurgulamıştır. Gürsel sert bir üslup ile yaptığı konuşmasında Büyük emek ve mücadele ile kurtarılmış, devrim ile çağdaş bir düzeye getirilmiş ve Türk gençliğine emanet edilmiş vatanın kötü maksatlar için bunu bozmak isteyenlere izin verilmediğini ve bir ay gecikme olsa da bugün bayramın aynı heyecanlı kutlandığının ifade etmiştir. Dolayısıyla 27 Mayıs askeri müdahalesinin ülkenin içinde bulunduğu kötü duruma engel olduğunu ima etmiştir. Bu konuşma Askeri müdahalenin bayram kutlamalarındaki etkisini açıkça ifade etmektedir. ¹⁴¹

İstiklal Marşı ve “Dağ Başını Duman Almış” marşlarının söylenmesinin ardından Milli Eğitim Bakanı Prof. Fehmi Yavuz bir konuşma yapmış ve konuşmasında Türk Tarihinin iki önemli dönüm noktası olduğunu, bunlardan ilkinin Atatürk'ün Samsun'a

¹³⁹ Ek.5.

¹⁴⁰ **Milliyet**, 27 Haziran 1960, s.1.

¹⁴¹ **Cumhuriyet**, 27 Mayıs 1960, s.1,5.

çıkıldığı 19 Mayıs 1919 tarihi, ikincisi ise 27 Mayıs 1960 tarihi olduğunu ifade etmiştir. Bakan Yavuz'un bu konuşmasında, iki tarihte yaşanan olaylar arasında kurduğu paralellik dikkat çekicidir. Her iki tarih de Türk siyasi tarihinin kritik anları olarak nitelendirilmiş ve “kurtuluş” teması etrafında birleştirilmiştir. 19 Mayıs 1919, işgalci güçlere karşı bir bağımsızlık mücadelesi olarak görülürken, 27 Mayıs 1960 ise içerdeki siyasi baskılara ve demokrasiye aykırı uygulamalara karşı bir “kurtuluş” olarak düşünülmüştür.¹⁴² Bu bağlamda; Bakan Yavuz'un Devlet Başkanı Gürsel'in konuşmasında, askeri müdahalenin haklılığını benimsetme amacı güttüğü ifade edilebilir.

Muhafazakâr ve milliyetçi çizgide olan Tercüman gazetesi, 27 Haziran tarihli gazetesinin sayfasının tamamında büyük bir kutlama görseline yer vermiştir. Bu yaklaşım dönemin siyasi atmosferine ve halkın hassasiyetlerine göre hareket etme olarak yorumlanabilir.¹⁴³

Nadir Nadi; 1961'de yazmış olduğu 19 Mayıs gününe yönelik yazısında, askeri müdahalenin ve dönemin siyasi atmosferinin etkisini yansıtmıştır. 1950-1960 dönemi ülkeyi yönetenleri kastederek, seçilmiş kişilerin kısa süre içinde halktan uzaklaştığını, görevlerinin getirdiği sorumluluğu yerine getirmediğini, seçimle iş başına gelenlerin, Atatürk ilkelerinden ödün verdiklerini ve bundan dolayı da halkın güvenini kaybettiklerinin vurgulamıştır. Özellikle, bir önceki yıl 19 Mayıs'ı yasaklamaları sebebiyle iktidarın gençlik, aydınlar ve milletle bağını tümüyle kopardığını belirterek, iktidarın bu tutumuna halk tarafından tepki gösterildiğini ifade etmiştir. Nadi, iktidarın bu tutumunun ve yasaklamalarının milletin ve gençliğin Atatürk'ün ideallerine bağlılığı arttırdığını ve bu yıl yapılan 19 Mayıs kutlamalarının coşku ve heyecanla kutlandığını belirtmiştir.¹⁴⁴

Aynı yıl Avukat Beria Onger 'in kaleme aldığı yazıda, 19 Mayıs'ın Türk milleti için dönüm noktası ve emperyalist devletlere karşı verilen mücadelenin bir sonucu olduğunu ifade edip Millî Mücadelenin başlangıç tarihi olarak Atatürk'ün Samsun'a çıkışını göstermektedir. Ayrıca Türk gençliğinin Atatürk'ün emanet bıraktığı vatani bağımsızlık ve özgürlük çerçevesi içinde koruma bilincinde olup, üzerlerine düşen sorumluluğu yerine getirme gereğini ifade etmiştir.¹⁴⁵

¹⁴² **Milliyet**, 27 Haziran 1960, s.5.

¹⁴³ Bkz. Ek.6.

¹⁴⁴ **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1961, s.1.

¹⁴⁵ Avukat Beria Onger, “19 Mayıs'ın Gerçek Anlamı”, **Akşam**, 19 Mayıs 1961, s.7.

Muzaffer Gökman tarafından ele alınan “ATA’yı bir kere daha anıyoruz” manşetli yazıda, Mustafa Kemal Atatürk’ün “Milletin İstiklalini yine Milletın Azim ve Kararı kurtaracaktır” sözüne atıfta bulunarak, 1919 milli mücadelenin başlangıç tarihine vurgu yapılmıştır. Osmanlı Devleti’nin Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra başlayan işgal yılları aktarılıp Vahdettin dönemindeki idaredeki aksaklıklar anlatılmaktadır. Mustafa Kemal Paşa Samsun’a çıkışını anlatırken, “Ben 1919 yılı Mayıs’ında Samsun’a çıktığım gün elimde maddi hiçbir kuvvet yoktu. Yalnız Türk milletinin asaletinden doğan ve benim vicdanımı dolduran yüksek ve manevi bir kuvvet vardı” ifadesiyle, içinde bulunduğuz zor şartlara rağmen millete olan güveninin tam olduğunu belirtmiştir. Bu söz, Atatürk’ün, milli mücadeleyi başlatırken herhangi bir maddi güce sahip olmadığını, ancak Türk milletinin manevi desteğine ve kararlılığına olan inancının kendisine güç verdiğini vurgulamaktadır. 19 Mayıs 1919’un tarihsel bağlamı ve bu olayın Türkiye Cumhuriyeti’nin temellerini atmadaki önemi üzerinde durulmaktadır.¹⁴⁶

Basından anlaşıldığı kadarıyla, Askeri müdahaleyi takip eden ilk yılda, 19 Mayıs bayram kutlamalarına gereken önem verilmiş olup yalnızca yurt genelinde değil ülke dışındaki Türk topluluklarında da heyecanla kutlandığı ifade edilmiştir. Bu kutlamaların 27 Mayıs 1960’ta gerçekleşen askeri müdahale sonrasında böylesine coşku ve heyecanla kutlanıyor olması Türk halkının ve özellikle gençlerin cumhuriyetin değerlerine sahip çıktıklarını kanıtlar nitelikte olduğu belirtilmiştir.¹⁴⁷

Ziya Nebioğlu köşe yazısında, 19 Mayıs’ın sporla iç içe geçmiş bir bayram olduğunu vurgulamıştır. Nitekim, yapılan gösterilerde okullar ve spor kulüplerinin düzenlediği yarışmaların ve etkinliklerin yer aldığını ifade etmiştir. Nebioğlu, Mustafa Kemal Atatürk’e vefa borçlarını gençlik marşını yüksek sesle söyleyerek ödeyen kız ve erkek lisesi öğrencilerini, Kuleli Askerî Lisesi öğrencilerinin takip ettiğini ifade etmiştir. Kuleli öğrencilerinin, Türk ordusu olmaktan kıvanç duyduklarını belirten Nebioğlu, gösterilerin Harp Okulu öğrencilerinin geçit töreni ile son bulduğunu aktarmıştır.¹⁴⁸

1962’de yapılan kutlamalarda, 1961’de olduğu gibi Türk gençliğinin atasına ve onun ilkelerine bağlılığın bir göstergesi olarak büyük bir heyecan ve coşkuyla yapılmıştır.

¹⁴⁶ Akşam, “Ata’yı Bir Kere Daha Anıyoruz” 19 Mayıs 1961, s.5.

¹⁴⁷ Cumhuriyet, 20 Mayıs 1961, s.1.

¹⁴⁸ Ziya Nebioğlu, “19 Mayıs Heyecanla Kutlandı”, Cumhuriyet, 20 Mayıs 1961, s.5.

19 Mayıs için hazırlık ve provalar gerçekleştirilmiş Deniz Harp Okulu öğrencilerinin yer aldığı bir görsele de yer verilmiştir.¹⁴⁹

Gazetenin manşetlerinden biri, Ankara ve İstanbul'da yapılan törenlerin "bilhassa çok muhteşem bir şekilde cereyan ettiğini" belirtmiştir. Ayrıca, yavru vatan Kıbrıs'ta da 19 Mayıs kutlamalarının yapıldığı belirtilmiş, bu da kutlamaların yalnızca Türkiye'de değil, Türk nüfusun yer aldığı başka yerlerde de önemsendiğini göstermektedir. 1961'den itibaren Türkiye'de yeniden siyasi hayatta sivil yönetime geçilmesinin yarattığı rahatlama 19 Mayıs kutlamalarına etki etmiş görünmektedir.¹⁵⁰ Bu yıl da her yıl olduğu gibi bu yıl da gösteriler sabah saatlerinde Mithatpaşa Stadı'nda öğleden sonra ise Fenerbahçe Stadı'nda devam ettiği ifade edilmiştir. Farklı okullardan gelen öğrenciler ile askeri okullardaki öğrencilerin gösterilerde büyük ilgi gördükleri belirtilmiştir. Bu seneki törenlerde ilk kez orta dereceli okullarda eğitim gören öğrencilerin de katıldığı vurgulanmıştır.¹⁵¹

1963 tarihinde Ankara'da yapılan 19 Mayıs'ı kutlama törenine Cemal Gürsel sağlık probleminden dolayı katılamamış onu temsilen ise Cumhuriyet Senatosu Başkanı Suat Hayri Ürgüplü törene katılmıştır. Ancak Cumhurbaşkanı Cemal Gürsel, gençlere hitaben bir mesaj yayınlamıştır. Gürsel mesajında, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı kalınması gerektiğini ve gençlerin bu konuda çok önemli bir role sahip olduğunu belirtmiştir.¹⁵²

Cumhuriyet Gazetesi Ali Fuat Cebesoy ile yapılan "Muzafferiyetimiz Misak-ı Millî 'dedir" ifadeli bir röportaja yer vermiştir. Röportajda, onun perspektifinden 19 Mayıs 1919 ve sonrasındaki olayları ele alınmıştır. Cebesoy, Millî Mücadele'nin başarısının Misak-ı Millî kararlarına bağlı olduğunu vurgulamış, Türk milletinin zorlu bir mücadele sürecinden geçerken nasıl bir araya geldiğini ve ortak hedefler doğrultusunda nasıl kenetlendiğini ifade etmiştir.¹⁵³ Bu kapsamda, Cebesoy'un anıları ve yorumları, dönemin ruhunu ve mücadele azmini anlamak açısından büyük değer taşımakla beraber aynı zamanda millî mücadelenin ruhunu ve temel değerlerini anlamak için de önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

¹⁴⁹ Bkz. Ek.7.

¹⁵⁰ **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1962, s.1.

¹⁵¹ **Son Havadis**, 20 Mayıs 1962, s.1.

¹⁵² **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1963, s.1,7.

¹⁵³ **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1963, s.5.

19 Mayıs Atatürk'ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı münasebetiyle sabah saat 8:30'da Anıtkabir'de bir tören düzenlenmiş, törene, Cumhurbaşkanı adına Özel Kalem Müdürü, Muhafız Alay Komutanı, Doktoru, Genel Sekreteri ve Başyaveri ile yaverleri, Cumhuriyet Senatosu Başkanı, Millet Meclisi Başkanı, Bakanlar, Genelkurmay Başkanı, Kuvvet Komutanları, AP Genel Başkanı Gümüşpala tarafından katılım sağlanmıştır. Tören başlamadan önce, AP Genel Başkanı Gümüşpala'nın Başbakan İnönü'ye tebrik mesajı gönderdiği ve bu mesajın törene katılanlarca alkışlandığı bildirilmiştir. Gümüşpala'nın ayrıca Genelkurmay Başkanı Org. Sunay, Süvari ve Hava Kuvvetleri Komutanı Korgeneral Tansel ile de görüştüğü belirtilmiştir. Stadyumdaki gösteriler, şiddetli yağmur altında Sabah saat 9'da yapılan geçit resmiyle başlatılmış, daha sonra Samsun'dan getirilen bayrak, milli atlet Muharrem Dalkılıç tarafından takdim edilirken Kıbrıs'tan getirilen toprak ise Kıbrıslı öğrenci Gönen Hulusi tarafından Senato Başkanı Ürgüplü 'ye sunulmuştur. Milli Eğitim Bakanı tarafından açılış konuşması yapılmış ve gençlerin bayramı kutlanmıştır. 28.Tümen şeref bölüğünün gösterileri büyük bir tezahüratla karşılanmıştır. Bu arada Genel Kurmay Başkanı Orgeneral Cevdet Sunay, Başbakan İsmet İnönü'ye, *'Paşam, parsayı askerler toplayacaktı ama hava müsaade etmedi'* diyerek şakalaşmıştır. Hava Kuvvetleri Kumandanı Korgeneral İrfan Tansel de misafir olan İran Hava Kuvvetleri Kumandanı ve Şah'ın kız kardeşinin eşi Korgeneral Amr Hamedî'yi İnönü ile tanıştırmış, Başbakan İnönü; misafir generallere: *'Kusura bakmayın, havayı kumanda edemedik'* diyerek bir espri yapmıştır.”¹⁵⁴

Milliyet Gazetesi “19 Mayıs'ı her yerde kutluyoruz” başlığı ile kutlama programının içeriğine yer vermekle birlikte Atatürk'ün ilk adımı olan Havza'ya geçiş sürecini Havza Kaymakamı Refik Nejdî Aktaş'ın vesikalara dayanarak hazırladığı “dağ başını duman almış” adlı yazısına dikkat çekmektedir.¹⁵⁵

Ali Rıza Alp, köşe yazısında 19 Mayıs tarihinin ifade ettiği duygu ve düşünceleri dile getirmiş, 19 Mayıs 1919'un, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinde bir dönüm noktası olduğunu, bugünü sadece bir takvim yaprağı olarak değil, bağımsızlık mücadelesinin somutlaştığı bir tarih olarak kabul edildiğini, Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde başlayan milli mücadeleyi, Türk milleti için sadece bir zaferin değil, aynı zamanda milli birlik ve direncin sembolü olduğunu vurgulamıştır.¹⁵⁶

¹⁵⁴ **Cumhuriyet**, 20 Mayıs 1963, s.7

¹⁵⁵ **Milliyet**, 19 Mayıs 1964, s.1

¹⁵⁶ **Tercüman**, 19 Mayıs 1964, s. 1.

1964 yılının 19 Mayıs günü “*Gençlik teşekkülleri yayınladıkları bildirilerde ‘Bayrama Üzüntü ile Giriyoruz’ dediler*”. Bu konuşmasında İstanbul üniversitesi talebe birliği başkanı Osman Zeki Telci, Atatürk’e ve Türkçülüğe yönelik yapılan eleştirileri haksız bulduğunu dile getirerek Atatürk’ün ilke ve inkılaplarına sıkı sıkıya bağlı kalmanın Türk gençliğinin bir parçası olduğunu, siyasi çıkarlar uğruna Atatürkçü değerlerden vazgeçilmemesi gerektiğini, Türkiye’yi 45 yıl geriye götürecek şeriat düzenini isteyenler ve komünizmi savunanlarla mücadele edilmesinin önemini vurgulamıştır.¹⁵⁷

Benzer şekilde Tercüman Gazetesi de üniversitedeki adaletsizlik ve dengesizliğe dikkat çekmekte, yöneticiler tarafından yapılan çeşitli baskılardan bahsetmektedir. Yükseköğrenimin kalitesiz olduğunu, öğrencilerin temel ihtiyaçlarını karşılayamadıklarını vurgulayan Başkan Bilgi, ayrıca Kıbrıs konusunda hükümetin politikasını desteklediklerini, ancak artan saldırılar karşısında hükümetin daha aktif bir politika izlemesi gerektiğini ifade etmektedir. Politika konusunda ise yuvarlak laflar yerine somut adımlar atılması gerektiği ve sahte Atatürkçülerin eleştirilmesi gerektiğini vurgulamaktadır.¹⁵⁸

Milliyet gazetesinde ise, Mustafa Kemal Atatürk’e ve Türkçülüğe yapılan eleştirilerden bahsedilmeyip Milli Eğitim Bakanı konuşmasında Atatürk’ün mirasını korumanın kutsal bir görev olduğunu belirtmiş, çeşitli yerlerden gelen tehlikeler karşısında Türk Milleti ve Türk Gençliğini uyanık olmaya davet ederek ülkenin birliğini ve bütünlüğünü bozan her türlü görüşlere sağ-sol eylemlere karşı mücadele etme görevini gençlere yüklemiştir.¹⁵⁹ Bu bağlamda o günkü siyasi ve ideolojik tartışmaların törenlerde yapılan konuşmanın içeriğini etkilediği ve aynı zamanda hükümetin o dönemde Atatürk’ün ilke ve inkılaplarını devlet politikasının merkezine koyarak ulusal birlik ve beraberliği hedeflediği söylenebilir.

20 Mayıs’ta Resmî törenler ve gençlerin katılımıyla gerçekleşen etkinlikler, görkemli bir şekilde kutlanarak milli bayramın ruhunu yansıtmıştır. Bu dönemde Yunanistan ve Kıbrıs ile ilgili yaşanan sorunlar, milli bayram coşkunun önüne geçememiş günün anlam ve önemini gölgesinde kalmıştır.¹⁶⁰

¹⁵⁷ **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1964, s.1,7.

¹⁵⁸ **Tercüman**, 19 Mayıs 1964, s. 7.

¹⁵⁹ **Milliyet**, 20 Mayıs 1964, s.1.

¹⁶⁰ <https://filmmirasim.ktb.gov.tr/tr/film/19-mays-genlik-ve-spor-bayram-trenleri-1964>.(15.05.2024)

19 Mayıs'ın 46. Yıl kutlamaları, Ali Ulvi Elöve'nin¹⁶¹ doğum yılına denk gelmesi nedeniyle bir röportaj yapılmıştır. Elöve, bu özel günde gençlik Marşının tarihsel sürecini, öğrencilerini Sarıkamış faciasında kaybetmenin acısıyla, Selim Sırrı Tarcan'ın isteği üzerine yazılan marşın üçüncü kıtasının gizemli kalışını,¹⁶² bugün okunmasa da hissettirdiği duyguların derin olduğunu belirtmiştir.¹⁶³

Özetle, 1960 ve 1965 dönemi 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları, Türkiye'nin siyasi tarihinde önemli bir dönüm noktasına tekabül etmiştir. 1960 yılında gerçekleştirilen askeri müdahale, Cumhuriyet tarihinin ilk müdahalesi olup, siyasi yapıyı derinden etkilemiştir. Bu dönemde gerçekleştirilen kutlamalar, askeri yönetimin halk üzerindeki etkisini pekiştirme ve yeni bir rejimin tesis edilmesi çabalarının bir parçası olarak değerlendirilebilir. Darbenin hemen ardından, yeni yönetim tarafından halka ve dünyaya verilecek mesajlar büyük önem taşımış, bu nedenle, milli bayramlar ve diğer resmî törenler, yeni rejimin ideolojisini yansıtan unsurlar olarak öne çıkarılmıştır. Bu dönemin kutlamaları, aynı zamanda siyasi elitin kendini halka yakın gösterme çabalarının bir aracı olarak da görülebilir. Toplumun farklı kesimlerinden gelen kişilerle yapılan törenler, yeni yönetimin halka olan bağlılığını simgelerken, aynı zamanda eski yönetimin baskıcı uygulamalarından farklı oldukları mesajını vermeyi amaçlamıştır. 1960-1965 döneminde gerçekleştirilen kutlamalar, Türkiye'de bir geçiş döneminin simgesi olarak değerlendirilip, hem yeni rejimin ideolojik temellerini sağlamlaştırma hem de halk desteğini kazanma amacı taşımıştır.

Bu bağlamda, askeri müdahale sonrası yapılan bu etkinlikler, toplumsal ve siyasi açıdan bir yeniden inşa sürecinin parçası olarak değerlendirilebilir.

4.2. 1966-1971 DÖNEMİ

1965 genel seçimleri sonucunda tek başına iktidar olan Adalet Partisi Süleyman Demirel liderliğinde hükümeti kurmuştur. Demirel, yeni bir seçim sistemi, basın suçlarının affı, özel sektörün desteklenmesi gibi hususları taahhüt etmiştir. Dış politikada ise Batı dünyasının içinde kalmayı ancak hiçbir devletin uydusu olunmayacağını ifade etmiştir. Muhalefet durumunda olan CHP'de ise İnönü'nün partiyi merkez sola çektiğine dair söylemler dikkat çekmiştir. Toplumun yoksul kesimlerinin ekonomik ve siyasi

¹⁶¹1881'de Selanik'te doğmuş olan Ali Ulvi Elöve, şair, öğretmen, çevirmen ve dilcidir. Türk edebiyatının ilk çocuk şairlerindendir. "Dağ başını duman almış" sözleri ile başlayan "Gençlik Marşı"nın söz yazarıdır. 1975 yılında İstanbul'da vefat etmiştir.

¹⁶² Ek.8.

¹⁶³ *Cumhuriyet*, 19 Mayıs 1965, s.5.

beklentilerini gerçekleştirmeye yönelik bir politika takip edeceklerine dair politikasını ileri sürmüştür. İktidar ve muhalefetin söylemleri bir tarafa, ülkede karışıklık ortamı giderek yükselmiş ve hemen her konu ciddi tartışmalara sahne olmuştur.¹⁶⁴ Bu dönem 1961 Anayasası'nda işçilere verilen grev hakkı neticesinde bu hareketler artma eğilimine girmiş ve grevlere askeri müdahaleler yapılmıştır. Yüksek öğrenim öğrencileri arasında da görülmeye başlayan olaylar 1980'e kadar uzayan sağ- sol çatışmalarının başlangıcını teşkil etmiştir. 20 Mart 1966'da Taksim meydanında meydana gelen bu nitelikteki bir çatışma olmuştur. Sağ görüşlüler hükümetin komünizm hareketi için soruşturma yapmasını isterken, sol görüşlüler de İstanbul'a gelen 6. Filoyu protesto etmişlerdir.¹⁶⁵Ekonomik, siyasal ve toplumsal huzursuzluğun sürekli artarak devam ettiği bu yıllarda siyasi partilerin uzlaşmadan çok uzak hatta gerginliği daha da tırmandıracak şekilde hareket etmeleri olayları ve şiddeti arttırmıştır. İktidar ve muhalefet basının da bu gerginliğe katkı sağlamları neticesinde Adalet Partisi giderek destek kaybetmeye başlamıştır. 1970'te devalüasyon yapılması ile Türk parası dolar karşısında ciddi değer kaybına uğramıştır. Ülkede yaşanan gelişmeler karşısında siyasilerin çözümünden ziyade gerginliği arttırmaları hatta iktidar partisinin dahi bölünmesi toplumun huzursuzluğunu iyice arttırmıştır. Adalet Partisi'nden ayrılan Necmettin Erbakan Konya'dan bağımsız milletvekili seçildikten sonra 26 Ocak 1970'te Milli Nizam Partisi'ni kurmuştur.¹⁶⁶ Parlamentodaki bu gelişmeler yaşanırken sokak olaylarının artması ve özellikle 1968'de Fransa'da başlayan öğrenci hareketlerinin Türkiye'yi de etkilemesi ülkeyi son derece kritik bir konuma getirmiştir. Genelkurmay Başkanı Yüksek Askeri Şura'yı 11 Mart'ta olağanüstü toplantıya çağırması ve 12 Mart 1971 günü muhtıra yayınlanmıştır. Üç maddeden oluşan muhtırada özetle, ülkedeki anarşi, kardeş kavgası, sosyal ve ekonomik sorunların tehlikeli bir boyuta geldiğini, Atatürk'ün çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşma yolunda yaptığı devrimin sekteye uğramasının Türk Silahlı kuvvetlerini endişelendirdiği ifade edilmiştir. Türk silahlı kuvvetleri kuvvetli bir hükümetin demokratik şartlar içinde teşkil edilmesini zorunlu gördüğünü aksi taktirde yönetime el koyacağını bildirmiştir.¹⁶⁷ Muhtıra sonrası Demirel istifa etmiş ve Nihat Erim CHP'den ayrılarak 19 Mart'ta partiler üstü bir hükümet kurmuştur. Ancak olayların önüne

¹⁶⁴ **Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II...**, s.588.

¹⁶⁵ ABD'nin 6. Filoda görevli askerlerine karşı sol görüşlülerin ABD emperyalizmini protesto için giriştikleri eylemlerdir. **Cumhuriyet**, 20-23 Mart 1966.

¹⁶⁶ Hikmet Özdemir, "Siyasal Tarih (1960-1980)", **Türkiye'nin Yakınçağ Tarihi 1908-1980**, C.I, (Haz. Sina Akşin, Bülent Tanör, Korkut Boratav), Milli yet Kitapları, İstanbul, bty, s.258-259.

¹⁶⁷ Nihat Erim, **12 Mart Anıları**, (Haz.Raşit Çavas), İstanbul, 2007.

geçilememiştir. Bu durum sıkıyönetim ilan edilmesi ve iktidarın daha sert önlemler almasına sebep olmuştur.

4.2.1. Kutlama ve Değerlendirmeler

4.2.1.2. Bayram İçin Yapılan Hazırlıklar

1966 yılında 19 Mayıs Spor Bayramı dolayısıyla törene katılacak okulların çalışmaları hızlandırılmış, Kıbrıs'taki yurttaşlarımıza yardım toplanabilmesi amacıyla, bu yıl da davetiyelerin ücretli olarak dağıtılacağı belirtilmiştir.¹⁶⁸

Cumhuriyet, 19 Mayıs günü Mustafa Kemal Atatürk ve gençliği temsil eden bir görsele yer vermiştir. Atatürk'ün sağ eli havada, liderlik ve kararlılığı simgelerken, genç kadın ve erkek figürler, ellerindeki meşale ve bayraklarla Cumhuriyet'in geleceğini ve ideallerini ileri taşıyan genç kuşakları temsil etmektedir. Görsel, Türkiye Cumhuriyeti'nin bağımsızlık mücadelesi ve modernleşme sürecindeki kararlılığını ve dinamizmini yansıtırken, gençliğin Mustafa Kemal Atatürk'ün izinde yürüme sorumluluğuna da işaret etmektedir.¹⁶⁹ Ayrıca yurt genelinde ve Kıbrıs'ta törenler yapılacağı ve törenlerin başkentte Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın katılımıyla başlayacağı ifade edilmiş, Samsun'dan gelen bayrak ve Kıbrıs'tan getirilen toprağın Cumhurbaşkanı Sunay'a sunulacağı belirtilmiştir.¹⁷⁰

Akşam saatlerinde, şehrin çeşitli yerlerinde şenlikler düzenlenmesi ve caddelerin ışıklarla donatılması öngörülmüştür. Ayrıca, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Cemal Tural ve Gençlik ve Spor Bakanı'nın mesajlarının yayımlanması kararlaştırılmıştır.

1967 yılında da 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın 48. yılı kutlamaları için Ankara Mithatpaşa Stadyumu'nda gerçekleştirilen genel prova, törenin önemini ve kapsamını yansıtan bir etkinlik olarak öne çıkmaktadır. Haberde yer alan görselde¹⁷¹ genç kızların düzenli bir şekilde sıralandıkları, törende sergileyecekleri gösterilerin provasını yaptıkları görülüyor. Bunun yanı sıra askeri ve sivil okullardan gelen öğrencilerin de törende yer alacakları belirtilmiştir.¹⁷²

Aynı yıl Tercüman Gazetesi 'Gençlik ve Spor Bayramı kutlanıyor' başlıklı yazısında "Her yıl olduğu gibi bu yıl da Mithatpaşa Stadında sivil ve askeri okulların

¹⁶⁸ **Cumhuriyet**, 17 Mayıs 1966, s.1 .

¹⁶⁹ Bkz. Ek. 9.

¹⁷⁰ **Akşam**, 19 Mayıs 1966, s.1.

¹⁷¹ Bkz. Ek. 10.

¹⁷² **Akşam**, 18 Mayıs 1967, s. 3.

katılmasıyla büyük gösteri yapılacaktır. Saat 9.15'te başlayacak gösterilerde başta Şehir Bاندosu olmak üzere okulların Bayrak ve flâmalarını taşıyan öğrenciler geçecek, kız, erkek öğrenci, Kuleli askeri lisesi, Deniz okulları takip edecektir.” ifadesine yer vermekle sınırlı kalmış öncesinde herhangi bir prova görseline yer vermemiştir.¹⁷³

1968 yılında 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kapsamında yurt içinde ve yurt dışındaki temsilciliklerde çeşitli törenlerin yapılacağı ifade edilmiş, Başkent Ankara'daki törenler ise, Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkış zamanına denk gelen saat 7.00'de 21 pare top atışıyla başlayacak ve bu törenlere Cumhurbaşkanı, Meclis Başkanları, Başbakan, Ana Muhalefet Partisi Lideri, Anayasa Mahkemesi Başkanı, Bakanlar ve kuvvet komutanlarının katılım sağlayacağı ifade edilmektedir. Ayrıca, bu bayramın kutlamalarına ilk kez polis teşkilatının da katılım gösterecekleri belirtilmektedir.¹⁷⁴

1971 Milliyet gazetesinde yer alan haberde, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları için herhangi bir prova görüntüsüne yer verilmemiştir. Mustafa Kemal Atatürk'ün Samsun'a ayak basışının 52. yıldönümü nedeniyle tüm yurttaki törenler yapılacağı ifade edilmiş, İstanbul'daki törenlerin, her yıl olduğu gibi Mithatpaşa Stadı'nda sabah saat 9'da başlayacağı ve İstanbul Radyosu ile İstanbul Teknik Üniversitesi Televizyonu tarafından yayınlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca, törenler kapsamında Atatürk'ün Şişli'deki evi ziyaret edilecek ve Taksim Cumhuriyet Anıtı'na çelenk konulacağı ifade edilmiştir.¹⁷⁵

Sonuç olarak bu hazırlıklar, törenin spor ve gençlik teması etrafında şekillendiğini ve Türkiye'de gençlerin bu tür etkinliklerle hem fiziksel hem de ruhsal gelişimlerine verilen önemin altını çizmektedir.

4.2.1.2. Bayram Kutlamaları ve Bayram Kutlamaları ile Yapılan Değerlendirmeler

20 Mayıs 1966 tarihli gazete “*Cevdet Sunay Uyardı*” başlığı ile ilgi çekmektedir. Ayrıca Ecvet Güresin “günün notları” adlı köşe yazısında Cumhurbaşkanı Sunay'ın, gençliğin bölünüp kaba kuvvet haline getirilmesine, ağır aksak ilerleyen siyasi partilerin tutumlarına, dinin siyasete karışmasına, 27 Mayıs anayasası ve devrimine dikkat çektiğini, Atatürk ilkelerine ve devrimlerine karşı yapılan son saldırılara vurgu yaptığını

¹⁷³ Tercüman, 19 Mayıs 1967, s.1.

¹⁷⁴ Akşam, 19 Mayıs 1968, s. 1.

¹⁷⁵ Milliyet, 18 Mayıs 1971, s.1.

ifade etmiştir. Türkiye’yi karanlığa iten her türlü bağınaz hareketlere karşı 27 Mayıs’ın getirdiği anayasa düzeni ve bu düzenin getirdiği milli, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olma niteliği esas alınarak siyasi çatışmaların anayasa çerçevesinde çözülmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca Sunay aynı gün yapmış olduğu konuşmasında Atatürk devrimlerine ve ilkelerine bağlı kalmanın anlam ve önemine değinerek en büyük sorumluluğu geleceğin teminatı olan Türk gençlerine yüklemiştir. Gençlerin bu sorumluluğu yerine getirirken özellikle 27 Mayıs anayasal düzeni koruma ve sürdürme eğiliminde olmaları gerektiğini belirtmiştir. Ardından kahraman Türk ordusunun hiçbir siyasi ideoloji ve amaca alet edilmemesi gerektiğini ve bunun korunması için Türk gençlerinin bilinçli hareket etmesi gerektiğinin önemine dikkat çekmiştir.¹⁷⁶

Akşam Gazetesinde Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’ın 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamalarına eşi ile katıldığına dair görsellere yer verilmiştir.¹⁷⁷

Cumhurbaşkanı Sunay, mesajında “*Türk Silahlı Kuvvetlerinin ve komutanlarının şu veya bu politikaya alet durumunda bulunmadıklarını kesin olarak ifade etmek isterim.*” dedikten sonra şöyle devam etmiştir:

*“Türk Silahlı Kuvvetleri, politika dışına kalmanın hukuki ve tarihi sorumluluğunu şuurla benimsemiş olarak, yalnız kendi askeri vazifelerini tam bir beraberlik ruhu ve en iyi bir şekilde yapmak çabası içindedirler. Bu hususu, umumi efkâra engin bir vicdan huzuru ile açıklar, kahraman Silahlı Kuvvetlerimiz hakkındaki sarsılmaz güvenimi tekrarlamaktan şeref duyarım.”*¹⁷⁸

Bu bağlamda Sunay, verdiği mesaj ile Türk Silahlı Kuvvetleri’nin tarihsel ve hukuki sorumluluklarını bilincinde oldukları ve bu sorumlulukları yerine getirirken tamamen tarafsız bir duruş sergilediklerini vurgulamakla birlikte ordu’ya duyduğu sarsılmaz güveni dile getirmiş ve bu güveni kamuoyuna açıklamaktan gurur duyduğunu ifade etmektedir.

Akşam gazetesindeki bir haberde ise; Sunay’ın “Her şeyden önce, kendisinin AP’lilerden yana olduğuna dair iddiaları şiddet ve nefretle reddederek tarafsız bir devlet başkanı olduğunu açıkça belirtmiştir. Sunay, bu mesajında, tarafsız bir devlet başkanı olarak yöneteceği liderler toplantısında partilerin üzerinde birleşmesini isteyeceği asgarî müşterekleri de açıklamıştır. Bunların başında gençliği ve orduyu politikaya alet

¹⁷⁶ **Cumhuriyet**, 20 Mayıs 1966, s.1.

¹⁷⁷ Bkz. Ek. 11.

¹⁷⁸ **Tercüman**, 20 Mayıs 1966, s.1.

etmemek, çeşitli isimler altındaki aşırı cereyanlara karşı olmak, meseleleri sokağa dökmemek, 27 Mayıs Devrimine ve neticelerine saygı göstermek gelmektedir.”¹⁷⁹ Bu bağlamda Sunay, kendisi hakkında ortaya atılan iddiaları reddetmiş aynı zamanda, devletin başkanı olarak, hükümetin devamlılığını sağlamaya yönelik adımlar attığını belirtmiştir. Sunay’ın açıklamalarında, ülkedeki siyasi ve ekonomik istikrarı korumaya çalışmak adına özen gösterdiğini ifade edilmiştir.

19 Mayıs 1967 yılında CHP lideri İsmet İnönü’nün bir yazısı göze çarpmaktadır. Bu yazıda İnönü, Cumhuriyet Halk Partisi’ne (CHP) yönelik eleştiriler ve iftiralar olduğunu özellikle Adalet Partisi (AP) ve onun lideri Süleyman Demirel’in CHP’ye karşı sert eleştirilerde bulunduğuna vurgu yapmıştır. CHP’nin “Atatürk’ün partisi” olarak sahip olduğu güçlü tarihsel miras, bu eleştirilerde özellikle hedef alınan unsurlardan biri olmuştur.¹⁸⁰

Bir gün sonra Tercüman gazetesinde 19 Mayıs Atatürk’ü Anma, Gençlik ve Spor Bayramı dolayısıyla dönemin iki önemli siyasi figürünün yan yana olduğu bir fotoğraf “Bayramdan Bayrama” manşeti dikkat çekmektedir.¹⁸¹ İnönü ve Demirel’in el ele tutuşmuş olduğu bu an, gazete tarafından özellikle vurgulanmıştır. Demirel, İnönü’ye “Paşam sizi sıhhatli buldum” diyerek, el ele tutuşmalarının altını çizip bu durumu “Demir gibi İnönü, Demirel’le elele” başlığıyla vermişlerdir. İki lider farklı siyasi ideolojilere sahiptirler; İnönü, daha çok devletçi ve laik çizgide bir siyaset güderken, Demirel ise daha muhafazakâr ve liberal politikalar benimsemiştir. “Demir gibi İnönü” ifadesi, İnönü’nün kararlılığına ve siyasi deneyimine atıfta bulunurken, “Demirel’le elele” ifadesi ise siyasi zıtlıklarına rağmen ortak bir amaç doğrultusunda bir araya geldiklerinin altı çizilerek dönemin siyasi gerginliklerinin bayram dolayısıyla bir tarafa bırakılmasından memnuniyet duyulduğu ve bu anın birliktelik ve uzlaşma olarak yorumlandığı görülmektedir.¹⁸²

1967 yılındaki 19 Mayıs kutlamalarında ise Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay “*kalkınmayı gerçekleştirmek için gerekli olan hamleyi yapacak güçteyiz*” sözleri ile dikkat çekmiştir. Türkiye’nin kalkınma hamlelerine vurgu yaparak, bağımsızlık ve egemenlik konusunda uyanık olmanın ve bu mücadelenin her gün verilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Ayrıca, bu mücadelenin fiziksel güçle değil, bilgi, düşünce ve teknikle

¹⁷⁹ **Akşam**, 20 Mayıs 1966, s.1.

¹⁸⁰ **Akşam**, 19 Mayıs 1967, s. 7.

¹⁸¹ Bkz. Ek.12.

¹⁸² **Tercüman**, 20 Mayıs 1967, s.1

yapılması gerektiği belirtilmiştir. Cumhurbaşkanı Sunay *“mutlu günler uzak değildir”* diyerek umut vaat eden sözleriyle konuşmasına son vermiştir.¹⁸³

19 Mayıs 1919 Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı için, Ankara’da Cumhurbaşkanı ve diğer devlet yetkililerin hazırladığı tören, sabah saat 08:45’te top atışı ile başlamıştır. Denizde motorla karaya çıkarılan Atatürk büstü, iskele üzerinde Vali Enver Saatçigil tarafından alınarak gençliğe teslim edilmiştir. Vali Enver Saatçigil’in yapmış olduğu konuşmanın sonra, bir kız ve bir erkek izci tarafından taşınan büst, Malûl Gaziler ve Şeref Kıtası ile 8 ilden gelen folklor ekiplerinin de katıldığı yürüyüşle Atatürk Müzesi’ne getirilmiş, parktaki Atatürk Anıtı’na çelenkler konmuştur. Ancak, şaganak yağmur sebebiyle stadyumda yapılması gereken gösteriler 27 Mayıs tarihine ertelenmiştir.¹⁸⁴ Ayrıca, törenin ertelenmesine neden olan kötü hava şartları, bu tür törenlerin planlanmasında dış etkenlerin ne kadar önemli olduğunu ve bazı zamanlarda beklenmedik unsurların programları nasıl etkileyebileceğini göstermektedir. Bu bağlamda törenlerin her şartta yapılmasının önemine ve halkın bu tür etkinliklere olan ilgisine dair değerlendirme yapılabilir.

1968 yılındaki törenlerde Cumhuriyet gazetesinde hava muhalefetine dikkat çekerken Akşam gazetesinde kutlamalardaki gençlerin giyim tarzına tepki verilmiştir. Gençlik ve Spor Bayramı’nda, genç kızların ve genç erkeklerin spor kıyafetleriyle gösteri yapmalarına karşı çıkmıştır. Dönemin siyasi çekişmelerine bir örnek olarak, MP Genel Sekreteri Fehmi Cumalıoğlu, *“Türk milleti bu çirkinlikten hüüzün duymaktadır”* diyerek, *“Kızlarımızı ve oğullarımızı mahrem yerlerine kadar soyarak spor sahalarında ve caddelerde onları bir şehvet tablosu haline sokan, ahlak ve fazilet anlayışımızı bozan bu tutumdan hükümet ve Millî Eğitim Bakanlığı sorumludur.”* demiştir.

Mustafa Kemal Derneği, 19 Mayıs’a ilişkin bir bildiri yayınlayarak, *“19 Mayıs yaşama azmini yitirmiş bir milletin yeniden doğuşudur”* demiştir. Bildiride ayrıca, Cumhuriyetin ve demokrasinin Atatürk Devrimlerinin vazgeçilmez bir unsuru olduğu vurgulanmış ve şu ifadeye yer verilmiştir: *“Bugün 19 Mayıs ruhuyla bir kere daha sesleniyoruz ki esirlik yıllarının köhne özlemi içerisinde kıvranan hainler, devrimlerimize saldırmak isteyenler bu kutsal değerlere elbette ve muhakkak kusmuş oldukları kanda boğulacaklardır.”*¹⁸⁵ Bu bağlamda 19 Mayıs kutlamaları, milli birlik ve dirilişin sembolü

¹⁸³ Akşam, 20 Mayıs 1967, s.7

¹⁸⁴ Cumhuriyet, 19 Mayıs 1968, s.1,7

¹⁸⁵ Akşam, 19 Mayıs 1968, s. 7.

olarak görkemli etkinliklerle vurgulanırken, gençlerin giyim tarzı üzerinden toplumsal ve ahlaki tartışmalara da yoğun olarak devam etmektedir. Bu yorumlar daha sonraki yıllarda günümüze kadar olan devam edecek olan siyasi partilerin düşünce dünyalarına ve yansıtıkları dünya görüşü doğrultusunda özellikle 19 Mayıs kutlamalarındaki kıyafet tartışmalarının başlangıcını teşkil etmiştir. Bu bayram üzerinden yapılan tartışmaların en önemli odağı bundan sonraki süreçte genel olarak, bayrama katılan öğrenci ve sporcuların kıyafetlerinin açıklığı/kapalılığı olmuştur.

Milliyet Gazetesi ise bir karikatüre yer vererek 19 Mayıs'ın hem kutlama hem de toplumsal eleştiri yönlerini mizahi bir dille ele almıştır. Karikatür, farklı bir mizah yaklaşımıyla gençlerin davranışlarını ve toplumdaki bazı anlayışları eleştirmiştir.¹⁸⁶ Karikatürde birkaç farklı sahne var: Birinci sahnede bir adam, 19 Mayıs 1968 tarihli bir pankart tutan siyah peçeli bir kişiye el hareketleriyle figürler öğretiyor. İkinci sahnede, bir adam mini etekli bir kadına *“Ya onlar mini fistan giymesinler ya bizim gözümüz kör olsun... Pis komünistler!”* diyerek sert bir tepki gösteriyor. Üçüncü sahnede ise bir Volkswagen Beetle arabasının içindeki iki kişi bir ineğe bakıyor ve *“Vay inek vay!”* diyor.¹⁸⁷ Bu bağlamda hem metin hem de karikatür, 19 Mayıs'ın hem kutlama hem de toplumsal eleştiri yönlerini mizahi bir dille ele alıyor. Özellikle gençliğin giyim tarzları ve toplumun bu konudaki tutumu üzerine ironik bir bakış açısı sunulmuş. Kapitalizm ve Komünizm gibi dönemin önemli ideolojik tartışmalarına da göndermeler yapıldığı düşünülebilir.

Aynı yıl Son Havadis gazetesinde ise gençlerin kıyafetleri ile ilgili ideolojik bir tartışmaya yer verilmemiştir. 19 Mayıs ve Spor Bayramı gösterileri, hava muhalefeti nedeniyle ertelenmiş ve daha sonra Mithatpaşa Stadi'nda gerçekleştirilmiştir. Etkinlikte, orta dereceli okullar ile askeri okulların ve çeşitli toplumsal kuruluşların katıldığı gösteriler düzenlenmiştir. Bu gösterilerde, stadyumun doldurulduğu ve katılımcıların aktif bir şekilde yer aldığı belirtilmiş, ayrıca, Deniz Astsubay Okulu tarafından düzenlenen *“VATAN İÇİN”* adlı gösterinin de etkinliklerin bir parçası olduğu görülmektedir.¹⁸⁸

1969 yılında İsmail Arar'ın *“Atatürk'le Beraber Samsun'a Çıkanlar”* isimli incelemesi göze çarpmaktadır. Arar, bu incelemesinde Mustafa Kemal Paşa ile birlikte

¹⁸⁶ Bkz. Ek.13.

¹⁸⁷ **Milliyet**, 19 Mayıs 1968, s.4.

¹⁸⁸ **Son Havadis**, 23 Mayıs 1968, s.1.

Bandırma Vapuruna binen 19 Mayıs 1919 sabahı Samsun'a çıkan Karargâh subayların isimlerini açıklayıp biyografileri hakkında bilgi vermiştir. Bu subayların "*Kurmay Albay Kâzım (Dirik) — Müfettişlik Kurmay Başkanı, Kurmay Yarbay Mehmet Arif (Ayıcı) — Kurmay Başkanı Yardımcısı, Kurmay Binbaşı Hüsrev (Gerede) — Birinci Şube Müdürü, Binbaşı Kemal (Doğan) — Müfettişlik Topçu Kumandanı, Dr. Albay İbrahim Tali (Ongoren) — Ordu Sıhhiye Reisi, Dr. Binbaşı Refik (Saydam) — Sıhhiye Reisi Yardımcısı, Yüzbaşı Cevat Abbas (Gürer) — Müfettişlik Başyaveri, Üsteğmen Muzafer (Kılıç) — Müfettişlik İkinci Yaveri, Yüzbaşı Ali Şevket (Öndersev) — Müfettişlik Emir Subayı, Üsteğmen Hayati — Kurmay Başkanı Emir Subayı, Yüzbaşı Mümtaz — Kurmay Mülâzımı, Yüzbaşı İsmail Hakkı — Kurmay Mülâ*" olduğunu belirtmiştir. III. Kolordu Komutanı olduğundan ötürü Albay Refet ile onun yaveri Üsteğmen Hikmet incelemenin dışında tutulduğunu, Dokuzuncu Ordu Karargâhına mensup kurmay mülâzımları Yüzbaşı Mümtaz ile Yüzbaşı İsmail Hakkı, İşgâl Subayı Üsteğmen Abdullah ve Dördüncü Sınıf Kâtip Memduh hakkında ise yeterli bilgi olmadığı için bu kişilerle ilgili inceleme yapamadığını ifade etmiştir.¹⁸⁹ Ayrıca Arar, Fazıl Hüsnü Dağlarca'nın şiirlerine de yer vermiştir.¹⁹⁰

50.yıl dönümü dolayısıyla kutlamalar basında bütün sayfayı kaplayacak şekilde yer almıştır. Üçüncü sayfada Sabahattin Selek; Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçiş sürecini, verdiği mücadeleyi belgelere dayandırarak aktarmıştır. Birinci dünya savaşı döneminde kurtuluşun artık mümkün olmadığına inanılan bir dönemde Mustafa Kemal Atatürk'ün milli mücadeleyi başlatmak için Samsun'a çıkışı anlatılmaktadır. 19 Mayıs sadece bir tarih değil, bir ulusun yeniden doğuşunu, bir milletin bağımsızlık ve özgürlüğünün başlangıcını, Türk milletinin kaderini değiştiren bir tarihi sembolize ettiği ifade edilmiştir.¹⁹¹ Nitekim, bu tarihli yayınlarda kutlamalardan ziyade o günün önemine dikkat çekilmektedir.

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları bütün yurttan ve yavru vatan Kıbrıs'ta büyük bir coşkuyla kutlanmış Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay ve Milli Eğitim Bakanı Ertem demeç vermişlerdir.¹⁹² Tercüman gazetesi de milli kıyafet giyen kızların yer aldığı bir görsele yer vermiştir. Bu fotoğraf, belki de bir yıl önceki eleştirilere yanıt olarak ya da eleştirilerin ciddiye alındığını gösteren bir duruş olarak da değerlendirilebilir.

¹⁸⁹ Cumhuriyet, 19 Mayıs 1969, s.8.

¹⁹⁰ Bkz. Ek.14.

¹⁹¹ Cumhuriyet, 19 Mayıs 1969, s.2,5.

¹⁹² Tercüman, 20 Mayıs 1969, s.1.

Gençlerin milli bayramda geleneksel kıyafetlerle halk oyunları oynadığını ve bu kültürel etkinliklerin toplumun genel kabul gören normlarına uygun olduğuna dair yorumlar yapılmıştır.¹⁹³

Prof. R. Bahri Savcı köşe yazısında da emperyalizme vurgu yaparak, Atatürk'ün mazlum milletlere örnek olduğunu, fikri hür nesiller yetiştirmek için verdiği mücadeleyi, 19 Mayıs ve sonrasında getirdiği ilkeleri bahsedilen dönemde kendi ülkesinde de geçerli olduğuna dikkat çekmiştir. Hatta bu dönemde ikinci bir kurtuluş mücadelesi verme zorunluluğu ibaresi kullanılmıştır.¹⁹⁴

20 Mayıs 1970 tarihli gazete 19 Mayıs kutlamalarının muhteşem olduğunu vurgu yapmıştır. Gazetenin bir diğer vurgusu ise Gençlik Bakanı İsmet Sezgin'in konuşması olmuştur. Bakan Sezgin "*Gençliğimiz sağın ve solun cinayet vasıtası olamaz*" sözleriyle rejimlerdeki gençlik bunalımlarına dikkat çekmiştir.¹⁹⁵ Aynı gün Son Havadis gazetesi 19 Mayıs 1919'un 51. yılı ile Gençlik ve Spor Bayramı dolayısıyla, Anıtkabir'de düzenlenen törene Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Cumhuriyet Senatosu Başkanı İbrahim Şevki Atasagun, Millet Meclisi Başkanı Ferruh Bozbeyli, Başbakan Süleyman Demirel, Ana Muhalefet Partisi Başkanı İsmet İnönü, Anayasa Mahkemesi Başkanı Lütfi Ömerbaş, Genelkurmay Başkanı Orgeneral Memduh Tağmaç ve Bakanlar Kurulu üyeleri katıldığı belirtilmiş, Anıtkabir'de, Atatürk ve devrim şehitlerinin kabirlerine çelenkler konulmuş ve saygı duruşunda bulunulmuştur. Törenin ardından 19 Mayıs Stadyumu'nda gençlik gösterileri izlenmiştir. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı vesilesiyle yayınladığı mesajda, milletin huzurunu bozmak amacıyla yürütülen faaliyetlere karşı duyulan kararlılığı ifade etmiştir. Kanunların titizlikle uygulanması gerektiğini vurgulamış, devlete karşı yapılan eylemlere karşı müsamaha gösterilmeyeceğini belirtmiştir. Anayasa'nın güvencesi altında, çeşitli yerlerdeki düzenlemelerin sürdürüleceği vurgulanmıştır.¹⁹⁶

1971 yılına gelindiğinde 19 Mayıs 52. yıl dönümünde muhteşem gösterilerle kutlanmıştır. Gazetede yapılan gösterilere ilişkin fotoğraflar yer almaktadır. Stadyum tribünlerinde yer alan kalabalık, bu tür etkinliklerin toplumda büyük ilgi gördüğünü ve geniş bir katılım sağlandığını gösteriyor.¹⁹⁷

¹⁹³ Bkz. Ek. 15.

¹⁹⁴ **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1969, s.1.

¹⁹⁵ **Son Havadis**, 20 Mayıs 1970, s.1.

¹⁹⁶ **Son Havadis**, 20 Mayıs 1970, s.7.

¹⁹⁷ Bkz. Ek.16.

Cumhuriyet gazetesinde ise, Kuleli Askerî Lisesi öğrencilerinin Mithatpaşa Stadyumu'nda düzenlenen törende gerçekleştirdikleri geçit töreni ve spor gösterileri ön plana çıkarılmıştır. Üstteki fotoğrafta, Kuleli Askerî Lisesi öğrencilerinin belirli bir düzen içinde, disiplinle sahada yürüdükleri ve bando eşliğinde okullarının adını yazdıkları görülmektedir. Bu bağlamda 1971'deki siyasi olaylar ile Kuleli Askerî Lisesi'nin askeri gösterileri arasında dolaylı bir ilişki kurmak, dönemin askeri rejiminin topluma verdiği mesajlar açısından anlamlı olabilir. Bu tür gösteriler, ordunun toplum üzerindeki etkisini ve otoritesini pekiştirme çabasının bir parçası olarak da değerlendirilebilir. Alt fotoğrafta ise, lise öğrencilerinin sahada gerçekleştirdikleri dinamik bir spor veya dans gösterisi yer alıyor. Gazetede bu yansımalar, 19 Mayıs kutlamalarının ulusal bilinç ve gençliğin eğitimi açısından nasıl bir rol oynadığını, bu tür etkinliklerle gençlerin hem fiziksel hem de disiplinli bir şekilde yetiştirildiğini göstermektedir.¹⁹⁸ Bu görselin altında 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı dün bütün yurttan ve Yavru Vatan Kıbrıs ile dış temsilciliklerimizde düzenlenen törenlerle kutlanmış, büyük kurtarıcı Atatürk'ün 19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıkışının 52. yıldönümü bir kere daha coşkunun bir heyecanla anılmıştır. Başkentteki kutlama törenlerine saat 8.30'da Anıtkabir'de başlanmıştır. Saat 8.30'da hareket eden kortej, sabahın erken saatlerinde varış noktasına geldikten sonra (silah) sesi üzerine Ata'ya saygı duruşunda bulunulmuş ve İstiklâl Marşı söylenmiştir. Daha sonra deftere imzalayan Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay şunları yazmıştır:

“Türk ulusunun çok önemli yeri olan 19 Mayıs'ın bu yıldönümünde, biz bütün milletle birlikte, manevî huzurunda saygı ile eğilmekteyiz Atatürk.”

Anıtkabir'deki törene, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay, Senato Başkanı Tekin Arıburun, Millet Meclisi Başkanı Sabit Osman Avcı, Başbakan Nihat Erim, Anayasa Mahkemesi Başkanı Muhittin Taylan, Genelkurmay Başkanı, Bakanlar, Milletvekilleri, Komutanlar ve yüce heyeti temsilen diğer zevat da iştirak etmiştir. İsmet İnönü rahatsızlığı nedeniyle törene katılamamıştır.¹⁹⁹

Tercüman gazetesi Cevdet Sunay'ın vermiş olduğu demeci daha ayrıntılı olarak ele almış, “Yıkıcıların akıbeti yakında belli olacaktır.” manşetiyle dikkat çekmiştir. Ankara'da yapılan 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamalarında yayımlanan bu mesajda, Sunay, anarşik olayların artışı ve devlet aleyhine yürütülen faaliyetlerle ilgili endişelerini dile getirmiştir. Sunay, mesajında ayrıca şu ifadelerle yer vermiştir: “Bir

¹⁹⁸ Bkz. Ek. 17.

¹⁹⁹ Cumhuriyet, 20 Mayıs 1971, s. 1,7.

vicdan muhasebesi yapmaya davet etmiş, devletimiz aleyhinde her alanda çaba göstermeye devam edenlerin mukadder akıbetleri yakın bir zaman içinde görülecektir,” demiştir. 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı’nın 52. yıldönümü kutlamaları sırasında yayınlanan mesajda, anarşik olayların failleri kınanmış ve devletin bekasına yönelik tehditlerin karşılıksız bırakılmayacağı vurgulanmıştır. Bu mesaj, dönemin siyasi atmosferini yansıtarak, Türk milletinin tarih boyunca hainlere boyun eğmediği ve gelecekte de bu duruşun devam edeceği yönündeki kararlılığı ortaya koymaktadır. Sunay, 19 Mayıs ruhunun, milletin namus ve şerefini koruma güdüsüyle hareket edilmesinin gerekliliğine dikkat çekmiş ve bu ruhun canlı tutulmasının önemini vurgulamıştır.²⁰⁰ Bu bağlamda, devlet aleyhinde faaliyet gösterenlerin cezalandırılacağı ve toplumun bu kişilerle hesaplaşacağı ifade edilmiştir.

Özetle, 1961 Anayasası ile sağlanan siyasi düşünce ve ifade özgürlüğünün, belirli bir dönem boyunca gelişmesine olanak tanındığı, ancak 1971 askeri müdahalesiyle bu özgürlük ortamının kesintiye uğratıldığı, bayram törenlerine yönelik yapılan düzenlemelerin de, bu dönemsel değişimin ve özgürlüklerin baskı altına alınmasının bir sonucu olduğu görülmektedir. Siyasal özgürlüklerin genişletilmesinden sonra, bu özgürlüklerin belirli bir dönemden itibaren kısıtlanmasının, törenler üzerinde de etkili olduğu söylenebilir.²⁰¹

4.3. 1972-1980 DÖNEMİ

1972 yılına gelindiğinde Türk siyasi hayatında önemli bir gelişme yaşanmış ve 14 Mayıs tarihinde yapılan CHP beşinci olağanüstü kongresinde Bülent Ecevit genel başkan seçilmiştir. 1971 Askeri muhtırası sonrası kapatılan Milli Nizam Partisi’nin yerine de Necmettin Erbakan’ın liderliğinde Ekim ayında Milli Selamet Partisi kurulmuştur. 1973’te ise Emekli amiral Fahri Korutürk Türkiye’nin altıncı cumhurbaşkanı olarak seçilmiştir. Korutürk hükümeti kurma görevini Merkez Bankası eski başkanı Naim Talu’ya vermiştir. Genel seçimlere altı ay kala yaşanan bu gelişme ülkedeki gerginliği tırmandıracak şekilde eğilim göstermiştir. Özellikle üniversiteler üzerinde oluşturulan baskı, gelecekte oluşabilecek anarşi eğilimini azaltma amacı şeklinde açıklanmıştır.

²⁰⁰ Tercüman, 20 Mayıs 1971, s.7.

²⁰¹ Mahmut, Bolat, “27 Mayıs Hürriyet Ve Anayasa Bayramı (1963-1980)”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 2018, s.384

Dolayısıyla 14 Ekim 1973 Seçimleri bu hava içinde yapılmıştır. Seçim sonuçları hiçbir parti tek başına iktidar olamamış ve hükümet ancak 25 Ocak 1974'te CHP ile Milli Selamet Partisi'nin ortaklığı ile kurulmuştur. İlk etapta demokratik bir ortam beklentisi ile olumlu adımlar atılmış olmasına rağmen birbiri ile siyasi ve düşünce bakımından zıt fikirli olan bu hükümet ciddi eleştiriler almaya başlamıştır. Özellikle 1974 Kıbrıs çıkartması ile karizması artan Ecevit bu hava ile tek başına iktidar olabileceği beklentisi ile istifa etmiştir. Ancak azınlık hükümeti kuramamış ve yeni bir kriz oluşmuştur. Bundan sonra 1980 askeri müdahalesine kadar süreçte bir türlü siyasi istikrar sağlanamamıştır. Kıbrıs Meselesi sonrası Batı dünyası başta ABD olmak üzere Türkiye'ye ambargo uygulaması dış politikayı da ciddi sarsmıştır. 1977 seçimlerinde de istikrarın sağlanamaması, öğrenci ve sağ sol çatışmalarının giderek artması, ekonomik sorunlar gibi etkenler ülkeyi adeta iç savaş ortamına sokmuştur. Sonuç olarak 12 Eylül 1980 sabahı Orgeneral Kenan Evren başkanlığında Türk Silahlı kuvvetleri yönetime el koymuştur. TBMM feshedilmiş ve tüm siyasi partiler kapatılmıştır.²⁰²

4.3.1. Kutlama ve Değerlendirmeler

4.3.1.1. Bayram İçin Yapılan Hazırlıklar

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramının, ülke genelinde ve yurt dışındaki temsilciliklerde ve Kıbrıs'ta coşkulu bir şekilde kutlanacağı, Ankara'daki törenlerin televizyon kanallarında naklen yayınlanacağı bildirilmiştir. Atatürk'ün Samsun'a çıkışının yıldönümüne denk gelen bu kutlamalar kapsamında, sabah 07:00'de Ankara'da Anıtkabir'de bir tören düzenleneceği belirtilmiştir. Ayrıca, saat 08:30'da Cumhurbaşkanı, Senato ve Meclis başkanlarının, Anayasa Mahkemesi Başkanı ve diğer yüksek düzeydeki devlet yetkililerinin katılımıyla resmi kutlamaların gerçekleştirileceği ifade edilmiştir. Bu kapsamda, 19 Mayıs'ın 1919'daki umutsuz günlerden farklı olarak, ülkenin geleceğine yönelik umut dolu bir tablo sunduğu vurgulanmış, törenlerin amacının, gençliğin dinamizmi ve sporun birleştirici gücü aracılığıyla ulusal birliği pekiştirmek olduğu ifade edilmiştir.²⁰³

Milliyet gazetesinde 19 Mayıs günü öncesi yazarı İstanbul Üniversitesi öğretim üyesi olan Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak'ın "19 Mayıs Ruhu ve Gençlik" makalesine yer verilmiştir. Irmak, metnin başında, her 19 Mayıs'ta kendimize şu soruyu sormamız

²⁰² Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II. s.610-628; Ertan, a.g.e, s.282-283.

²⁰³ Tercüman, 19 Mayıs 1972, s.1,7.

gerektiği vurgulanmaktadır: “19 Mayıs’ın fikir ve ruh mirasına layık mıyız, onu gerektiği gibi korumakta mıyız?” Bu soruya cevap verebilmek için 19 Mayıs ruhunun anlamı ve kapsamının iyi anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir. 19 Mayıs 1919’un Samsun’a çıkış ve Kurtuluş Savaşı’nın başlangıcı olduğu hatırlatılmakta ve bu olayın Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin temelini oluşturduğu belirtilmektedir. Atatürk’ün gençliğe hitabında, genç neslin bu ruhu taşıması ve yaşatması gerektiği vurgulanmakta, Atatürk’ün gençliğe olan inancı ve güveni dile getirilmektedir. Makalede, 19 Mayıs’ın sadece bir tarih değil, aynı zamanda bir fikir ve ülkü olduğu, bu mirasın gelecek nesillere aktarılmasının büyük önem taşıdığı anlatılmaktadır. Hem sağ hem de sol hareketlerinin Atatürkçülüğe dayandırılması eleştirilmiş ve bunun büyük bir yanlış olduğu vurgulanmıştır. 53 yıl geçmiş olmasına rağmen, 19 Mayıs zihniyetini gençliğe yeterince aşılayamamanın bir kusur olduğu kabul edilmiştir. Makale boyunca, gençliğin 19 Mayıs ruhunu benimsemesi ve bu ruhu canlı tutması için gerekli adımlar ve stratejiler üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda, eğitim sisteminin bu değerleri gençlere aşılama ne denli önemli olduğu vurgulanmaktadır. Sonuç olarak, Ord. Prof. Dr. Sadi Irmak, 19 Mayıs ruhunun sadece bir hatıra olarak kalmaması, aksine geleceğe taşınarak gençlerin bu ruhla büyümesi gerektiğini bu ruhun, milli birlik ve beraberlik duygularını pekiştirdiğini, gençlere ilham verdiği ve onları ülkenin geleceği için motive ettiğini ifade etmiştir.²⁰⁴

Son havadis gazetesi ise bunlara ek olarak törenlerin Gençlik ve Spor Bakanı Adnan Karaküçük’ün açılış konuşmasıyla başlayacağını Samsun’dan getirilen toprak ile bayrak ve Kıbrıs’tan getirilen toprak, Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay’a verileceği, Bayrak ve toprakların Sunay’a takdiminden sonra Uluslararası maraton koşusunun başlayacağı ifade edilmiştir. Ayrıca, bu yıl törenlerden elde edilecek gelir, Türk Donanma Vakfı ile Hava Kuvvetlerini Güçlendirme Vakfı’na bağışlanacaktır. 19 Mayıs Stadyumu’ndaki törenlere giriş paralı olacaktır. Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü’nden alınan bilgiye göre, kale arkası biletleri 250 kuruş, açık tribün biletleri 5 lira ve kapalı tribün biletleri 10 lira üzerinden satılacaktır.²⁰⁵

1975 tarihindeki kutlama hazırlıklarına bakıldığında; 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı boyunca bütün yurttan, yurt dışındaki temsilciliklerde ve Kıbrıs’ta törenler yapılacağı, Atatürk’ün Samsun’a çıkış saati olan 07:00’de Ankara’da 21 pare top atışı gerçekleşeceği, daha sonra saat 08:15’te Anıtkabir’de bir tören düzenleneceği

²⁰⁴ Prof.Dr. Sadi Irmak, “19 Mayıs Ruhu ve Gençlik”, **Milliyet**, 18 Mayıs 1972,s. 5.

²⁰⁵ **Son Havadis**,19 Mayıs 1972, s.7.

Cumhurbaşkanı Korutürk, hükümet üyeleri, komutanlar ve diğer protokole dahil olanlar saygı duruşunda bulunacakları ve Korutürk'ün Anıtkabir defterini imzalayacağı ifade edilmiştir. Ancak, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı münasebetiyle, Ankara'da Cebeci İnönü Stadı'nda yapılacak tören ve spor gösterileri sahanın yoğun yağıştan bozulması sebebiyle ertelenmiş, Ankara Valisi Cebeci stadını gezmiş, pist ve sahanın su içinde olduğu, tören esnasına kadar kurumayacağına meteorolojiden alınan bilgiye göre törenin gerçekleşeceği gün de yağış beklendiği dikkate alınarak, gösteriler İl Kutlama Komitesi'nce ertelenmiş, hava şartlarının düzelmesi halinde Ankara'daki spor gösterileri 25 Mayıs Pazar günü yapılacağı ifade edilmiştir.²⁰⁶

18 Mayıs 1980 tarihli gazetede “Bir tek Erbakan kınamadı” başlığı atılmıştır. Yıl içindeki Mevlit Kandili programı sırasında birkaç kişi Atatürk aleyhine sloganlar atmıştır. Bu olay tüm yurttan ve siyasetçiler tarafından kınanırken yalnızca Erbakan'ın bu konuyla ilgili bir kınama açıklaması yapmamasına dikkat çekilmiştir.²⁰⁷

4.3.1.2. Bayram Kutlamaları ve Bayram Kutlamaları ile Yapılan Değerlendirmeler

19 Mayıs 1972 tarihli gazete haberinde ülkede yaşanan anarşi olayları Cevdet Sunay'ın 19 Mayıs mesajına da yansımıştır. Bu mesajda Sunay, ülkenin güvenliğini tehdit eden olaylar karşısında gençliğin milli değerler etrafında toplanmalarını, Atatürkçü düşünce sistemine bağlı kalmalarını ifade ettiği gibi olağanüstü durumların giderilmesi için karar alma sürecini etkileyen TBMM, hükümet ve siyasi partiler gibi unsurların milli anlayış içinde çalışmaları gerektiğini ifade etmiştir. Kutlama öncesinde bir hazırlık haberine rastlanmamış ancak aynı gün vali, garnizon komutanı, belediye başkanı Şişli'deki ‘Atatürk İnkılap Müzesi’ni ziyaret ederken öğrenciler taksim cumhuriyet anıtına çelenk bırakacaklarını, törenin İstanbul'da Mithatpaşa stadyumunda 9:00'da Ankara'da ise saat 7:00'de 21 pare top atışıyla başlayacağı haberi yer almıştır.²⁰⁸

19 Mayıs'ın 53. Yıl dönümü kutlamaları başkentte Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın saat 08.30'da Ata'ya saygı duruşu ile başlamıştır. Sunay, dönemin siyasi ve sosyal olaylarına vurgu yaparak Anıtkabir'deki özel deftere yazdığı notta “*Bizi üzen, bazı yolunu sapıtmışlardır,*” diyerek “*Türk ulusunun Atatürk'ün sayfalarında tarihin şanlı devirlerini dolduran bir destan kahramanı olduğunu biliyorum ve Milletin gönlünde onun*

²⁰⁶ Tercüman, 19 Mayıs 1975, s. 1.

²⁰⁷ Son Havadis, 18 Mayıs 1980, s.1.

²⁰⁸ Cumhuriyet, 19 Mayıs 1972, s.1,2.

büyüklüğü ve şerefiyle yaşamaktadır. Millet bütün takati ile sizin yolunuzdadır Büyük Atatürk.” ifadesini kullanmıştır.²⁰⁹ Ayrıca, “küskünlükler giderildi” başlığı altında AP Genel Başkanı Süleyman Demirel ile CHP Genel Başkanı Bülent Ecevit’in yan yana bulunduğu fotoğrafa yer verilmiş, Demirel Ecevit’e “Çok teşekkür ederim, eksik olmayın.” demiş, Ecevit de kendisine iade-i mukabelede bulunmuştur.²¹⁰ Bu bağlamda, liderler arasındaki küskünlüklerin giderilmesi, bayramın ruhuna uygun bir şekilde toplumsal barış ve birlik mesajlarının güçlenmesine katkı sağlamıştır. Bu dönemdeki kişisel ve siyasi çekişmelerin, 19 Mayıs gibi milli bayramlarda bir kenara bırakılması, topluma birlik ve beraberlik mesajı vermek açısından kritik bir rol oynamıştır.

19 Mayıs 1973’te dönemin cumhurbaşkanı Fahri Korutürk gençlere; “*İstiklal ve Cumhuriyet’in koruyucusu olarak sorumluluğunuzu unutamazsınız*” şeklinde mesaj vermiştir. Korutürk, yalnızca var olan durumu korumanın değil cumhuriyetin değerlerinin yaşatılmasının gereğini ifade etmiş ve bu sorumluluğu gençlere yüklemiştir. Türk gençliğinin Atatürk’ün izinde, milli değerlere sahip çıkan, milli mücadele ruhunu kavramış, bu uğurda çalışma bilinciyle sağduyulu davranmaları gerektiğini vurgulamıştır.²¹¹ Millî Gazetede ise, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı dolayısıyla Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk yerine Milli Selamet Partisi Genel Başkanı Süleyman Arif Emre’nin mesajına yer verilmiştir. Arif Emre beyanatında şunları söylemiştir:

*“Bir milletin istiklâli o milletin gençliğidir. Bu sebepten gençliğimizin ruh ve beden eğitimini çok mühimdir. Bu faaliyetin devlet bir siyasetle teşvik edilmesi ve idare altına alınarak kusursuz bir şekilde uygulanması gerekir. 19 Mayıs’ın manası bu tarihler hatırlatılmakta ve bu manayı tüm milletin kalbine yerleştirmek millî bir vazifedir. Gençliğin eğitime şüphesiz kadar yüzünden yanlış politikalar gençliği gelişmiş olmaktan alıkoymuştur. Dinç, dinç bir gençlik hem bu faaliyeti, neslin akli ve irfanı ile vücutlarını birlikte yüceltecek ve nihayetinde devletin yanında yer alacak gençliğin yetişmesini hedef almalıdır. Dinçlik ve imanla dolu bir gençlik yetiştirilmelidir. MSP eğitim politikasının ilahî ahlakla donatılmış gençliğimizin millî bir aziz fert olarak yaşaması için bebekliğinden itibaren çalışmaları yanında olacağız. Teşvik edilen politikamız budur.”*²¹²

²⁰⁹ **Cumhuriyet**, 20 Mayıs 1972, s.1.

²¹⁰ Bkz. Ek.18.

²¹¹ **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1973, s.1,5.

²¹² **Millî Gazete**, 19 Mayıs 1973, s. 1.

Bu bağlamda; bu iki gazetenin farklı mesajlara yer vermesi, Türkiye’deki medya organlarının ideolojik ve politik farklılıklarını yansıtması açısından da önemlidir. Bu durum, medya organlarının toplumu yönlendirme ve bilgilendirme misyonlarını, kendi ideolojik çerçeveleri doğrultusunda nasıl şekillendirdiklerini göstermektedir.

Bir diğer gazete 19 Mayıs kutlamaların tüm yurttan coşkuyla kutlandığına dair görsellere ²¹³ yer vererek Cumhurbaşkanı Korutürk’ün Anıtkabir’e çıkıp, Atatürk’ün manevi huzurunda bir konuşma yaptığı belirtilmiş ve Anıtkabir defterine “*Ata’nın tarihi Nutkunu Her Türk okumalıdır.*” İfadesine yer verilmiştir. Kutlamalar sırasında Anıtkabir’de gerçekleşen törene çeşitli devlet erkânının katıldığı, bu kapsamda Cumhuriyet Senatosu Başkanı Tekin Arıburun, Millet Meclisi Başkanı Sabit Osman Avcı gibi isimlerin de hazır bulunduğu belirtilmiştir. “*Gençlik Kutsal Emaneti Koruyacaktır*” ifadesi kullanılmıştır.²¹⁴ Bu bağlamda 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları yalnızca bayram olarak değil gençlere milli kimliklerini korumak, sorumluluklarını hatırlatmak açısından da önem arz etmektedir.

Metin Oktay Akbal, “19 Mayıs’ı Kutlarken” adlı köşe yazısında 19 Mayıs’ı ve Mustafa Kemal Atatürk’ün çağdaş Türkiye için oluşturduğu vizyonu ele almış, Türkiye’nin demokratik bir ülke olarak dünya üzerinde diğer devletlerle bütünleşme arzusunu vurgulamıştır. Akbal, Türkiye’nin demokratik değerler çerçevesinde yapılanması gerektiğini, özellikle Avrupa Konseyi içindeki konumu ve insan haklarına verilen önem açısından demokratik standartlara ulaşmasının önemini ifade etmiştir. Devletin ileri gelen bazı parti üyelerinin kendi çıkarlarına aykırı davranışları baskı altına almak amacıyla ‘komünist’ veya ‘solcu’ olmakla suçladıklarını ifade etmekle birlikte bu suçlamaları yersiz ve haksız bulduğuna dikkat çekmektedir.²¹⁵ Akbal’ın sözünü ettiği durum 12 Mart 1971’de Türk Silahlı Kuvvetleri’nin siyasete etkisinin yansımasıdır. Yaşanılan muhtıra sonrası sıkıyönetim ilan edilmiş, ifade özgürlüğü kısıtlanmış, siyasi partiler baskı altına alınmıştır. Bu durum siyasi partiler ve liderler arasında kutuplaşmaya sebep olmuştur. Akbal’ın, yazısında vurguladığı durum dönemin siyasi olaylarına bir tepki olarak demokratikleşme çağrısıdır.

Özetle, 19 Mayıs 1973 tarihli Akşam ve Cumhuriyet gazetesine bakıldığında her iki gazetede Atatürk’ün ideallerine, bağımsızlık mücadelesine önem verdikleri

²¹³ Bkz.Ek.19.

²¹⁴ **Akşam**, 20 Mayıs 1973, s.1,5.

²¹⁵ Metin Oktay Akbal, “19 Mayıs’ı kutlarken” **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1973, s.2.

görülmektedir.²¹⁶ Ancak Cumhuriyet gazetesinde Atatürk'ün sözleri daha çok vurgulanıp düşünsel olarak günün anlam ve önemi belirtilirken; akşam gazetesinde daha çok törenin nasıl kutlandığına dair görsellere yer verilmiş halkın coşkusu dile getirilmiştir.²¹⁷

Bir gün sonra çıkan gazete haberlerinde 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın ülke içinde coşkuyla kutlandığı, Kuleli Askerî Lisesi öğrencilerinin gösterileri halkta büyük bir ilgi topladığı yer almaktadır.²¹⁸ Cumhuriyet gazetesinde ise; Başbakan Naim Talû'nun 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı dolayısıyla verdiği demece yer vermiş, Talu; demeçte şu ifadeleri kullanmıştır:

*“Türk gençliği, Atatürk'ten aldığı kutsal emanetin bekçiliğini yaparken, bu memleketi düşman istilasından kurtarmak için girişilmiş milli mücadelelerin milli yetkinlik ve milli egemenlik mücadelesini kendisine en büyük rehber olarak tanıyacaktır. Milli mücadelenin kurtuluşumuz olduğu kadar, Türkiye Cumhuriyeti'nin her türlü güç ve çetin şartlar altında korunmasının ve memleketimizin çağdaş medeniyet seviyesine çıkarılmasının da en büyük dayanağı olan Türk gençliği, her yıl 19 Mayıs Bayramını milliyetçi, hürriyetçi ve medeni Türkiye Cumhuriyeti'nin mutluluk içinde kalkınma ve ilerlemesini temin edercesine kutlayacaktır.”*²¹⁹ Başbakan Naim Talû'nun 19 Mayıs 1973 tarihinde verdiği demeçte, Atatürk'ün gençlere emanet ettiği milli mücadele ruhu ve milli egemenlik vurgulanmış, Türk gençliğinin bu kutsal emaneti koruyarak ve rehber edinerek Türkiye'nin bağımsızlığını ve çağdaş medeniyet seviyesine ulaşmasını sağlayacağını ifade etmiştir. Ayrıca, Türkiye Cumhuriyeti'nin varlığını her türlü zor koşulda koruması gerektiğini ve 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın bu değerler çerçevesinde kutlanmasının önemini vurgulamıştır.

19 Mayıs 1974'te Fahri Korutürk mesajında ülkedeki sağcılık ve solculuk adı altındaki iç karışıklıklara dikkat çekmiş ve *“Gençleri Bölmek Vatana İhanettir”* sözleriyle düşüncelerini ifade etmiştir. Aynı tarihte Nadir Nadi'nin bir köşe yazısına yer verilmiştir. Nadi, Atatürk devrimlerinin anlamını ve önemini vurgulayarak, Türkiye'nin modernleşme sürecine ışık tutmuştur. Atatürk'ün halkına duyduğu sevgi ve güveni ön plana çıkarmıştır. Atatürk, geri kalmışlığın nedenlerini halkta aramamış, aksine sorunun kökeninin çürümüş sosyal kurumlarda yattığına inanmıştır. Nadi, bazı kesimlerin Atatürk devrimlerini küçümseme eğiliminde olduğunu belirtir. Ancak, bu devrimlerin amacı,

²¹⁶ **Akşam**, 19 Mayıs 1973, s.1.

²¹⁷ **Akşam**, 20 Mayıs 1973, s.1.

²¹⁸ Bkz.Ek. 20.

²¹⁹ Cumhuriyet,20 Mayıs 1973, s. 7.

Türkiye’yi çağdaş medeniyet seviyesine ulaştırmaktır. Yazıda, saltanat ve hilafetin kaldırılması, laikliğin benimsenmesi ve eğitimde birlik gibi devrimlerin gerçekleştirilmesinin önemi vurgulanır.²²⁰ Sonuç olarak Nadi’nin yazısı, Atatürk devrimlerinin Türkiye’nin modernleşme sürecindeki kritik rolünü ve bu devrimlerin halkın refahı için ne denli önemli olduğunu vurgulamaktadır. Bu bağlamda, Nadi’nin değerlendirmeleri, Türkiye’nin gelecekteki demokratikleşme ve modernleşme sürecine dair önemli ipuçları sunmaktadır.

Aynı tarihli bir diğer gazetede ise Erbakan’ın sözleriyle halkı birbirine düşürmeye çalışanlara gençleri bölmeye çalışanlara vurgu yapılmıştır.²²¹ Akşam gazetesi ‘Canlılığımıza delil Türk Gençliğidir’ sloganıyla AP Genel Başkanı Süleyman Demirel’in verdiği mesajda Atatürk’ün milli mücadele yıllarında gücünü millete dayandırarak milletin özgürlüğe, milli değerlere, vatana bağlılığının önemini vurgulamıştır. Demirel’in, *“Büyük Atatürk’ümüzü büyük bir azim ve heyecan ile Samsun’a koşturan kuvvet yüce milletimize olan sarsılmaz inancıdır. Milletimizin vatana devlete egemenliğine özgürlüğüne ve hürriyetine olan bağlılığı büyük Ata’mızdan ilham kaynağı olmuş ve Türk milletinin her zaman milletinde yapılabilecek vatan için en yüce vazife sayılmasına vesile olmuştur.”* ifadelerine yer verilmiştir.²²² Bu ifadelerle, Atatürk’ün gençlik üzerindeki etkisi ve gençliğin vatanseverlik bilincinin önemi vurgulanmaktadır. Ayrıca Demirel, gençlerin Türkiye’nin geleceği için taşıdığı önemi ve umutlarını şu sözlerle dile getirmektedir: *“Bugünkü ve yarınki nesillerin demokrasiye, cumhuriyete, devlete sahip çıkması, milletimizin refah ve mutluluğuna sahip çıkmasıdır.”* Bu cümlede, gençliğin ülkenin demokrasi ve cumhuriyet değerlerini koruma sorumluluğu vurgulanmakta ve gençlerin ülkenin refahı için ne denli önemli olduğu belirtilmektedir.²²³

Millî Gazete’nin 20 Mayıs tarihindeki sayısında, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı’nın 55. yılı, Ankara’da, saat 08.15’te Anıtkabir’de düzenlenen törenle başladığı, Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ve diğer devlet büyükleri tarafından çelenkler konulduğu ve Korutürk’ün Anıtkabir Özel Defterini imzaladığı belirtilmiştir.²²⁴ Anıtkabir Özel Defterine yazılan mesajın içeriğine basında yer verilmemiştir. Fakat 19 Mayıs 1974 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk’ün Türk gençliğini birleştirme

²²⁰ Cumhuriyet, 19 Mayıs 1974, s.1.

²²¹ Millî Gazete, 19 Mayıs 1974, s.7.

²²² Akşam, 20 Mayıs 1974, s.1.

²²³ Akşam, 20 Mayıs 1974, s.1.

²²⁴ Millî Gazete, 20 Mayıs 1974, s. 1.

çağrısı yaptığı vurgulanıp mesajına ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Korutürk mesajında şunları söylemiştir: “*Gençleri bölmeye çalışmak vatana ihanettir.*” Cumhurbaşkanı Korutürk, Türk Kurtuluş Savaşı’nın başlangıcı olarak kabul edilen 19 Mayıs’ın önemine vurgu yapmış, gençlerin bir arada olmalarının milli bir görev olduğunu belirtmiştir. Gençlerin birbirine karşı kışkırtılmasının vatana ihanet olarak görülmesi gerektiğini ifade etmiş ve gençlerin birbirleriyle düşman olmalarını teşvik etmenin de aynı şekilde vatana ihanet olduğunu vurgulamıştır. Ayrıca bu tarihi günün, Atatürk’ün Samsun’a çıkışıyla başlayan bağımsızlık mücadelesinin simgesi olduğu, Türk milletinin eşsiz milli gurur ve direnişini temsil ettiği belirtilmiş, bu gururun ve direnişin, Atatürk’ün önderliğinde ve milletin büyük fedakarlıklarıyla gerçekleştiği hatırlatılmıştır. Korutürk’ün mesajında yer alan bir diğer önemli vurgu ise, “*Hiçbir idare, hiçbir devlet, kendi istikbali demek olan gençliğin, kendi yanında olmasından daha kuvvetli bir güce sahip olamaz*” şeklinde olmuştur. Bu ifade, gençliğin devletin geleceği için ne denli önemli olduğunun altını çizmektedir. Gençleri bölmeye çalışmanın, milletin birliğine zarar vereceği ve bundan sadece düşmanların fayda sağlayacağı belirtilmiştir.²²⁵ Sonuç olarak, gençlerin bir arada olmaları ve ülkenin bağımsızlığı için birlikte mücadele etmeleri gerektiği ifade edilmiştir.

1975 tarihinde gazetenin ilk sayfasında Mustafa Kemal Atatürk’ün fotoğrafı kullanılarak, 19 Mayıs’ın Atatürk’ün Samsun’a çıkışını ve Türk gençliğine verdiği önemi vurgulayan bir çerçeve oluşturulmuştur.²²⁶

1975 yılında “*Gençlerimizin can güvenliklerinin kalmadığını*” belirten CHP Genel Başkanı Ecevit, bu yılki bayramın arka planda kaygılar içinde kutlandığına dikkati çekmiştir. “*Demokrasiyi yıkmak üzere tertiplere girişenler, geleceğimizin umudu olan gençleri de büyük tehlikeler içine sürüklemektedirler*” diyen Ecevit, hükümetin gençlerin can güvenliğine kastedenleri koruyup, kayırdığını belirtmekle birlikte mevcut hükümetin politikalarını eleştirmiştir. AP Genel Başkanı Süleyman Demirel ise “*Gençliğimizin devletimize ve ülkemize, demokratik cumhuriyete sahip çıkmakta gösterdikleri şuurun kaynağı Türk milliyetçiliğidir*” demiştir.²²⁷ Ayrıca dönemin başbakanı Demirel “*Türk milleti hürriyet ve istiklal mücadelesi yapan milletlerin bayraktarıdır*” sözleriyle Türk milletinin bağımsızlığına dikkat çekmiştir.²²⁸ Bu bağlamda; Ecevit’in mesajı, dönemin hükümetine yönelik ciddi eleştiriler içermekte ve gençliğin güvenliğine dair endişeleri ön

²²⁵ **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1974, s.1.

²²⁶ Bkz.Ek. 21.

²²⁷ **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1975, s.1.

²²⁸ **Tercüman**, 19 Mayıs 1975, s.2.

plana çıkarmaktadır. Demirel'in söylemi ise gençliğin milliyetçi bir bilinçle hareket ettiğini vurgulamakta ve devletin temellerine bağlılığını ön plana çıkarmaktadır.

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk ise *“Kaba Kuvvetle Demokrasi Olmaz”* başlığı ile bir mesaj yayınlamıştır. 19 Mayıs kutlamaları ülkenin dört bir yanında çeşitli törenlerle yapılmıştır. İzmir'de ise Atatürk stadında yapılan tören büyük ilgi toplamıştır. İlgi toplayan bu kutlamalar ülkemiz ile sınırlı kalmayıp Kıbrıs Federal Cumhuriyeti'nde de törenlerle yapılmıştır.²²⁹

19 Mayıs 1976 tarihli bir gazete Süleyman Demirel'in *“rejim düşmanlığı başarıya ulaşamayacaktır”* sözlerine yer vermiştir. Özellikle, Cumhuriyet rejimine karşı duyulan düşmanlığın, ülkenin geçmişte katlandığı fedakarlıkların ve çektiği acıların tekrar yaşanmasına neden olabileceği belirtilmektedir. Rejim karşıtlığının başarıya ulaşmasının mümkün olmadığı ifade edilerek, Türk milletinin sahip olduğu değerlere ve Cumhuriyet rejimine olan bağlılığına dikkat çekilmektedir. Mesajda ayrıca, Türk gençliğinin bu değerleri geleceğe taşıyacak nesil olduğu vurgulanmakta ve gençliğin devletin bekası, ülkenin bütünlüğü ve milletin birliği için kararlı duruş sergileyeceği belirtilmektedir. Özetle, önceki yıllarda olduğu gibi milli varlığı tehdit eden olaylara dikkat çekilmiştir.²³⁰ Nitekim bu durumun bir örneği olarak İstanbul'da yapılan 19 Mayıs kutlama töreninin ardından tribünlerde yer alan bir grup solcu, aleyhte tezahürat yapmış. Bu grup, tören devam ederken polisle çatışmaya girmiş ve olay çıkarmış. Sonuç olarak, olay çıkaran solculardan 10 kişi polis tarafından gözaltına alınmış, polisle çatışma yaşamıştır.²³¹ Bu olay, dönemin siyasi gerilimlerini ve sosyal çatışmalarını yansıtan bir örnek olarak değerlendirilebilir.

1977 yılında Ecevit, Türk gençliğinin Atatürk'ün emanetinin bilincinde olduğunu ve sorumluluk taşıdığını vurgulamaktadır. Gençlerin neden olduğu kargaşalıkların, aslında gençliğin suçu olmadığını, bazı çıkar ve siyaset çevrelerinin gençleri kendi oyunlarına alet etmeye çalışmasından kaynaklandığını belirtmektedir. Ayrıca, Cumhuriyet Halk Partisi'nin gençlere yönelik eğitim programlarını hayata geçireceğini ve bu süreçte gençlerin aydınlık günlere kavuşacağını ifade etmektedir. Demirel ise, Türk milletinin sahip olduğu değerlere yönelik bilinçli bir farkındalık içerisinde olduğunu vurgulamış, Devlet ve rejim düşmanlarının asla başarıya ulaşamayacağını ifade etmiştir.

²²⁹ Tercüman, 20 Mayıs 1975, s.1.

²³⁰ Tercüman, 19 Mayıs 1976, s.1,10.

²³¹ Tercüman, 20 Mayıs 1976, s.1.

Demirel, Türk gençliğinin devleti ve ülkenin bütünlüğünü koruma konusunda güçlü olduğunu belirtmiştir.²³² Her iki liderin verdikleri mesajlar, gençliğe atfettikleri önemi ortaya koymaktadır. Ecevit daha çok gençliği destekleyici ve onları koruyucu bir perspektif ile bakarken, Demirel ise gençliğin devlete olan bağlılığını ve milli değerlere sahip çıkma konusundaki kararlılığını vurgulamaktadır. Türkiye İşçi Partisi Genel Başkanı Behice Boran ise şu demeci vermiştir:

“Yıllardan beri gençlerin kurşunlandığı, son iki yılda bu tür cinayetlerin daha da yoğunlaştığı bir ortamda Gençlik Bayramı’ndan söz etmek en azından ters düşüyor. Ülkemizin yarınlarını kuracak güçler arasında yer alan gençliğe değer veriyorsak, bunu, sağlıklı yaşayabilme, iyi eğitim görme, kişisel yeteneklerini geliştirebilme şart ve imkânlarını onlara sağlamakla, geleceklerini güvence altına almakla göstermek gerekir. Ama bu düzende, emperyalizme bağımlı bu geri kapitalist düzende, bu işler başarılamaz; başarılamayınca da Gençlik Bayramları biçimsel olmaktan öteye gidemez.”²³³

Bu bağlamda; 1970’lerin başları, Türkiye’de sol hareketlerin yükseldiği, gençlik örgütlerinin aktif olduğu ve bu örgütlerin sıklıkla devlet baskısı ile karşılaştığı bir dönem olduğunu söyleyen Behice Boran Türkiye İşçi Partisi’nin lideri olarak bu dönemde sosyalist ve solcu bir perspektiften mevcut sistemi ve hükümeti eleştirmiştir. Behice Boran, Gençlik Bayramı’nın sadece biçimsel bir etkinlik olarak kaldığını söyleyerek, bu etkinliklerin gençlerin gerçek sorunlarını çözmekten uzak olduğunu ima etmiştir.

19 Mayıs 1978 tarihli gazetede, 19 Mayıs kutlamalarının ilk kez 1938 yılında resmen kutlandığı belirtilmiştir. 1936 yılına kadar 19 Mayıs “Gazi Günü” olarak bilinmekteydi. 1937 yılında ise erkeklerin yaptığı beden eğitimi hareketleri ile 19 Mayıs kutlamaları birleştiriliyor. 1938’de ise 19 Mayıs gününün Gençlik ve Spor Bayramı olarak kanunlaşmasından sonra bu gösteriler bayram gününe alınmıştır. 19 Mayıs 1938 yılını diğer 19 Mayısılardan ayıran bir diğer özellik ise Atatürk’ün katıldığı ilk ve son 19 Mayıs kutlaması olmasıdır. Demokrat Parti’nin iktidarda olduğu dönemde (1960 öncesi) törenlerin bazı illerde yasaklanmasına, gazete haberlerine, 1975 yılında Ecevit’in demecine, 1977 yılındaki törenlerin seçim döneminde kutlandığına yer verilmiştir. Özetle, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı’nın 1978 yılına gelene kadarki tarihsel süreci, Atatürk’ün bu bayramla ilişkisi ve bayramın resmi olarak kutlanmaya başlamasıyla ilgili

²³² Cumhuriyet, 19 Mayıs 1977, s.7.

²³³ A.g.y.

bilgiler yer almaktadır.²³⁴ Ayrıca, Konya'daki 19 Mayıs törenleri hakkında bilgi veriliyor. Şehir stadının açık tribün girişinde kimliği belirsiz kişilerce bir patlayıcı madde yerleştirildiği ve bunun sonucunda 30 bin liralık hasar olduğu belirtiliyor. Güvenlik önlemlerinin sıkılaştırıldığı ve bazı grupların bayramı yaptırmama amacı güttüğü ifade ediliyor.²³⁵ Gazetenin ön sayfasında yer alan ve anlam olarak derin bir mesaj veren bir karikatüre yer verilmiştir. Karikatürde duvarda asılı duran ve “Ey Türk Gençliği!” ifadesiyle başlayan Atatürk'ün Gençliğe Hitabesinin bir kısmı yer alıyor. Bu hitabenin önünde ise hedef tahtasına benzeyen bir gövde figürü ve ona silah doğrultan bir kişi resmedilmiştir.²³⁶ Bu bağlamda gençliğe yönelik tehditlerin ve zorlukların olduğu, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi'ne atıfta bulunarak Atatürk'ün ilkelerini korumanın önemine vurgu yapılmıştır.

1979 tarihinde, Millî Gazete, Bilal Erdem'in “Gençlik Bayramı ve 23 genç ölünün ağıdı” başlığı altında bir görsele yer vermiştir. Yazıda, 19 Mayıs kutlamaları sırasında ve sonrasında yaşanan şiddet olayları, anarşi ve terör eylemlerine dikkat çekilmiştir. Kutlamalar sırasında çeşitli yerlerde 23 gencin hayatını kaybettiği belirtilmiştir. Bu yazı, 19 Mayıs gibi bir bayramın gölgesinde yaşanan şiddet olaylarını ve bu olayların toplumda yarattığı derin üzüntüyü anlatmaktadır.²³⁷

Orgeneral Kenan Evren, 1979 tarihinde verdiği mesajında “*bölücü davranış ve tahriklerin sahipleri*” ifadesiyle, Türkiye içinde yaşanan ayrılıkçı hareketlere ve olası iç tehditlere karşı sert bir tutum sergilemiştir. Bu, özellikle 1980 darbesi öncesi Türkiye’de artan siyasi kutuplaşma, sokak çatışmaları ve terör olayları göz önüne alındığında, ordunun güvenlik ve istikrarı sağlama rolünü vurgulamaktadır. Aynı zamanda ordunun sadece askeri bir kurum olarak değil, politik süreçte ülkenin iç siyasetinde önemli bir güç olduğunu göstermektedir. Evren’in ifadeleri, orduya verilen meşruiyetin altını çizirken, ordunun kendi kendini iç ve dış tehditlere karşı koruyucu bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Bu tür bir mesaj, ordunun halk nazarındaki meşruiyetini güçlendirmeye ve askeri müdahaleye karşı toplumsal rıza yaratmaya yönelik bir stratejiyi yansıtmaktadır.²³⁸

19 Mayıs tarihli Millî Gazete ’de Erbakan’ın gençliği milli ve manevi değerlerle donatma vurgusu, MSP’nin geleneksel değerlere dayalı bir toplum yapısı oluşturma

²³⁴ **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1978, s.7.

²³⁵ A.g.y., s.3.

²³⁶ Bkz. Ek. 22.

²³⁷ Bkz.Ek.23.

²³⁸ **Tercüman**, 19 Mayıs 1979, s.7.

arzusunu ve gençliği bu yapının en önemli bileşeni olarak gördüğünü göstermektedir. Dönemin siyasi konjonktürü göz önüne alındığında, bu söylem, MSP'nin destekçilerine hitap ederken, bir yandan da laik ve Batı yanlısı söylemlere karşı bir cephe oluşturma çabasının bir parçasıdır. 1980'li yılların siyasi ve ideolojik iklimi, 19 Mayıs gibi milli bayramların kutlanma biçimini de etkilemiş, özellikle sağ ve muhafazakâr kesimlerin güçlenmesi, kutlamaların milli ve manevi değerler çerçevesinde şekillenmesine yol açmış, gençliğe milli ve manevi değerlerin aktarılmasında ve toplumun ideolojik olarak yönlendirilmesinde bir araç olarak kullanılabilir hale gelmiştir.²³⁹

19 Mayıs 1980 tarihli bir başka gazetede ise Erbakan'ın konuya ilişkin açıklamasına yer verilmiştir. Erbakan açıklamasında *“bu kabil hadisede ne mübarek bir gece ile ne camilerimizin mehabeti ile ve ne de müslümanlıkla bir ilgisi yoktur. İnancılı gençliğimizi bir avuç tertipçinin hareket ve tutumlarından tenzih ederiz”* sözlerine yer vermiştir.²⁴⁰ Nitekim 1980 yılına gelindiğinde rejime yönelik olayların artarak devam ettiği görülmektedir.

19 Mayıs 1980 tarihinde 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Ankara'da 09.45'te Anıtkabir'e çelenk koyarak ve Şeref Defterine günün anlam ve önemine dair düşünceler yazılarak kutlamalar başlamıştır. 19 Mayıs geçmiş yıllarda olduğu gibi bu yılda tüm yurttan, Kıbrıs'ta ve tüm temsilciliklerde coşku ve heyecanla kutlanmıştır.²⁴¹

Sonuç olarak, 1972-1980 dönemi kutlamalarına bakıldığında, dönemin siyasi ve sosyal çalkantıları ile şekillendiği, bu durumun kutlamalara da yansıdığı görülmektedir. Resmî ideolojinin ağır bastığı ve halkın bazı kesimlerinin taleplerine yönelik sert müdahalelerin yaşandığı bir süreç olarak değerlendirilebilir.

²³⁹ **Millî Gazete**, 19 Mayıs 1980, s.1.

²⁴⁰ **Cumhuriyet**, 19 Mayıs 1980, s.4.

²⁴¹ **Tercüman**, 20 Mayıs 1980, s.1.

SONUÇ

Gençlik ve Spor Bayramı törenleri, Türkiye Cumhuriyeti'nin milli bütünlük ve beraberlik duygusunu pekiştiren mühim bir etkinlik olarak öne çıkmıştır. Atatürk'ün Samsun'a çıkışının yıldönümü olan bu bayram, özellikle genç nesillere milli mücadele ruhunu ve Atatürk ilkelerini aktarmak amacıyla büyük bir coşku ile kutlanmıştır.

1938-1960 yılları arasındaki kutlamalar, siyasi ve toplumsal değişimlere rağmen sürekliliğini korumuş ve her yıl artan bir katılımı gerçekleştirilmiştir. Atatürk'ün vefatının ardından İsmet İnönü'nün Cumhurbaşkanı olduğu dönemde, II. Dünya Savaşı'nın zorlu yıllarına rağmen, 19 Mayıs kutlamaları milli birlik ve moralin korunması adına büyük önem taşımıştır. Savaş zamanında yapılan kutlamalar, gençliğin dinamizmi ve vatanseverlik duygusunu ön plana çıkarmıştır. 1946 yılında çok partili hayata geçişle birlikte, 19 Mayıs kutlamaları daha da genişleyerek ve çeşitlenerek devam etmiştir. Bu süreçte, kutlamalar sırasında gerçekleştirilen gençlik ve bayrak koşuları, Atatürk'ün Samsun'dan başlattığı mücadeleyi sembolize eden önemli etkinlikler arasında yer almıştır.

1950'li yıllardan itibaren Türkiye'de yaşanan siyasi ve toplumsal değişimler, ülkenin demokratikleşme sürecine olan etkileri bakımından önemli bir dönüm noktası olmuştur. Demokrat Parti'nin iktidara gelişi ve bu süreçte uyguladığı politikalar, Türkiye'nin iç ve dış dinamiklerini derinden etkilemiş, 1954 yılı sonrasında, Demokrat Parti'nin ekonomik ve siyasi politikalarının yarattığı sonuçlar, Türkiye'yi hem ekonomik anlamda bir krize sürüklemiş hem de muhalefetin ve toplumsal muhalefetin artmasına neden olmuştur.

27 Mayıs 1960 askeri müdahalesi, Türkiye'nin demokratik gelişim sürecini yeniden şekillendirmiştir. Askeri müdahale sonrası kabul edilen 1961 Anayasası ile Türkiye'de yeni bir dönemin başlangıcı olmuş, anayasal düzen ve demokratikleşme çabaları ivme kazanmıştır. Ancak bu süreçte halkın bir kısmının ve Demokrat Partinin askeri müdahaleye karşı duruşu, Türkiye'de toplumsal ve siyasi kutuplaşmayı derinleştirmiştir.

Darbenin hemen ardından, yeni yönetim tarafından halk ve dünya kamuoyuna verilmek istenen mesajlar, 19 Mayıs gibi ulusal bayramların kutlanma biçimi üzerinden belirginleştirilmiştir. Bu bağlamda, milli bayramlar ve törenler, darbe sonrası yeni rejimin

ideolojisi yansıtan unsurlar olarak öne çıkmıştır. 1960 yılındaki kutlamaların ertelenmesi ve sonraki yıllarda kutlamaların yeniden düzenlenmesi, dönemin hükümet politikaları ile halkın milli değerlere bağlılığını ifade etme çabalarının bir sonucudur. Bu kutlamalar, aynı zamanda Türkiye'nin siyasal belirsizlikler ve değişimler içinde bile milli kimliğini koruma ve yaşatma arzusunu temsil etmektedir.

Buna ek olarak, dönemin gazete manşetleri ve köşe yazıları incelendiğinde, yeni rejimin kendi meşruiyetini sağlamlaştırma sürecinde, geçmişin “milli mücadele” ve “bağımsızlık” kavramlarını sahiplenerek kendini kabul ettirmeye çalıştığı gözlemlenmektedir. Özellikle, 19 Mayıs 1919'un sembolik önemi vurgulanarak, askeri müdahalenin ulusal bir kurtuluş hareketi ile benzeştirilmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Bu durum, 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinin, Cumhuriyet'in kuruluş idealleriyle uyumlu hale getirilmek istenmiştir.

1966-1971 yılları arasında gerçekleştirilen 19 Mayıs kutlamaları, dönemin siyasi ve toplumsal dinamiklerini yansıtan birer aynaya dönüşmüştür. Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay'ın, Atatürk devrimlerine ve ilkelere bağlı kalınması gerektiğine vurgu yaparak, Türk gençliğine yüklediği sorumluluk, bu süreçte gençliğin ulusal kimlik ve devletin bekası açısından ne derece önemli görüldüğünü ortaya koymaktadır. Sunay'ın konuşmalarında ve mesajlarında özellikle 27 Mayıs Anayasası'na sadakatin altı çizilmiş, gençlerin bu anayasal düzeni koruma ve sürdürme eğiliminde olmalarının gerekliliği vurgulanmıştır.

Bu dönemde, ordunun siyasete karışmaması gerektiğine dair yapılan vurgu, aynı zamanda askerin rolünün milli sınırlar içerisinde ve sivil otoritenin emrinde tutulması gerektiği yönündeki söylemlerle birleşmiştir. Ancak, gençlik ve kutlamaların sembolik değerine dair tartışmalar da eksik olmamıştır. 1968 yılındaki törenlerde, gençlerin giyim tarzına yönelik yapılan eleştiriler, toplumsal değerler ve ahlaki normlar üzerinden bir çatışmayı da yansıtmaktadır.

19 Mayıs kutlamaları, bu dönemde yalnızca bir anma etkinliği olmanın ötesinde, gençliğin ulusal kimliğinin inşasında, siyasi aktörlerin meşruiyet arayışlarında ve toplumsal değerlerin yeniden tanımlanmasında merkezi bir rol oynamıştır. Bu bağlamda, 19 Mayıs kutlamaları, dönemin siyasi ve toplumsal çatışmalarının bir aynası ve Türkiye'nin modernleşme sürecinde önemli bir sembol olma niteliği taşımaktadır.

1972-1980 yılları arası, Türkiye'nin hayatında önemli siyasi oluşumların gerçekleştiği bir dönem olarak bilinmektedir. Bu dönemde, Bülent Ecevit'in CHP genel başkanlığına seçilmesi ve Kıbrıs Barış Harekâtı gibi olaylar, siyasi atmosferi büyük ölçüde etkilemiştir. 19 Mayıs kutlamaları ise bu siyasi olayların gölgesinde dahi coşkuyla devam etmiştir. Bu dönemde, devletin resmî ideolojisinin baskın olduğu bir anlayışla, gençliğe milli ve manevi değerlerin aktarılması gerektiği vurgulanmış; çeşitli siyasi liderler gençliğe hitaben mesajlarında bu değerleri koruma, savunma ve yaşatma sorumluluğunu özellikle öne çıkarmışlardır.

1972-1980 yılları arasındaki 19 Mayıs kutlamaları, aynı zamanda medyanın ideolojik farklılıklarını da gözler önüne sermiştir. Farklı gazeteler, aynı olayları ve mesajları kendi politik perspektiflerine uygun bir şekilde işlemiş, toplumun farklı kesimlerini yönlendirmeye çalışmıştır. Bu durum, dönemin Türkiye'sinde medyanın toplumu şekillendirme gücünün bir yansıması olarak değerlendirilebilir.

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı kutlamaları, gençliğe yönelik milli ve manevi değerlerin korunması ve geleceğe aktarılması için önemli bir araç olarak kullanılmış, aynı zamanda dönemin siyasi, toplumsal ve ideolojik çatışmalarının bir göstergesi haline gelmiştir. Bu dönemde kutlamaların şekli ve içeriği, gençliğin ulusal bir sembol olarak konumlandırılması ve çeşitli siyasi amaçlar doğrultusunda kullanılmasının açık bir örneğini sunmaktadır. Dönemin siyasi atmosferi ve toplumsal dinamikleri, 19 Mayıs'ın anlamını ve kutlama biçimini derinlemesine etkilemiş, bu milli bayramın Türkiye'nin modernleşme ve demokratikleşme sürecindeki yerini yeniden tanımlamıştır.

1960-1980 yılları arasındaki bayramı kutlamaları, dönemin siyasi ve sosyal dinamikleri etrafında şekillenmiştir. Bu dönemde Türkiye, askeri müdahaleler, toplumsal çatışmalar ve siyasi krizler gibi önemli olaylara maruz kalmıştır. Özellikle 1960-1980 yılları arasındaki kutlamalar farklılık göstermiş olmasına rağmen Ankara'da Anıtkabir'e çelenk koyarak ve Şeref Defteri'ne günün anlam ve önemine dair düşünceler yazılarak kutlanmıştır. Kutlamalarda, devletin ileri gelenlerinin vermiş oldukları mesaj basında yer almış, geçmiş yıllarda olduğu gibi tüm yurttan, Kıbrıs'ta ve tüm temsilciliklerde coşku ve heyecanla gerçekleştirilmiştir.

1960-1980 yıllarında, 19 Mayıs kutlamaları, Türkiye'nin iç ve dış politikadaki zorluklarına rağmen milli birlik ve beraberliğin sembolü olarak varlığını sürdürmüştür. Bu dönemde yapılan kutlamalar, gençlik ve sporun toplum üzerindeki önemini

vurgularken, aynı zamanda Atatürk'ün ilkeleri ve ideallerinin gelecek nesillere aktarılmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Bu bağlamda, 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı'nın kutlanması, Türkiye'nin çağdaşlaşma sürecinde gençliğin ve sporun önemli bir yer tuttuğunu göstermektedir.

KAYNAKÇA

ARŞİV BELGELERİ

BCA, Cumhuriyetin İlanına tesadüf Eden 29 Ekim'in Milli Bayram kabul Edilmesi Hakkında Kanun, Kararname ve Talimatname. Fon Kodu, 13.2,23.4.1925.

BCA, 30 18 1 1, Yer No, 13 23, 21.04.1925.

BCA, 490 01 3 12 34/14.05.1936.

BCA, 490 3 15 18/8 Nisan 1937.

BCA, 490 01 4 17 8/13.04.1938.

BCA, 490 01 4 16 7/16.02.1938.

BCA, 30-10-0-0, 145-37-5, 148,26.08.1938.

BCA, 030 10 145 38 3, 05.05.1939.

BCA, 490.1.0.0, 3-10-2, 08.05.1939.

BCA, 30-10-0-0 145 39 1, 30.04.1940.

BCA, 030 10 145 40 3, 03.05.1941.

BCA, 30-18-1-2, 96-72-19, 14.08.1941.

Cumhurbaşkanlığı Arşivi (BCA), 490-1-0-0/

Cumhuriyet Halk Partisi, 3-13-16, 22.08.1936.

MECLİS TUTANAKLARI

Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi (MMZC), Devre 1, C.1, 27 Ocak 1909, 13 Kanunu Sani 1324.

Meclisi Mebusan Zabıt Ceridesi (MMZC), Devre 1, C.5, 3 Temmuz 1909, 20 Haziran 1325.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre 1, C.10, İçtima; 2, Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre II, C. I, İçtima Senesi II, Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: II, C.24, Ankara.

TBMM Zabıt Ceridesi, Devre:5, C.18, Ankara.

Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanun. (27.05.1935). Resmi Gazete (Kanun No:2739). Erişim Adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/>

Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkındaki 2739 Sayılı Kanun’a Ek Kanun (20.06.1938).Resmî Gazete (Kanun No. 3466). Erişim Adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/>

GAZETELER

23 Nisan’ın Milli Bayram Addine Dair Kanun (23 Nisan 1337). Resmi Gazete (Kanun No.112). Erişim Adresi: <https://www.tbmm.gov.tr/>

Akbal, Metin Oktay, (1973, 19 Mayıs). 19 Mayıs’ı Kutlarken. Cumhuriyet, s.2.

Akşam Gazetesi, 19 Mayıs 1973.

Akşam Gazetesi, 20 Mayıs 1967.

Akşam Gazetesi, 20 Mayıs 1973.

Akşam Gazetesi, 30 Haziran 1938.

Cumhuriyet Gazetesi 27 Mayıs 1960.

Cumhuriyet Gazetesi, 18 Mayıs 1937.

Cumhuriyet Gazetesi, 18 Mayıs 1960.

Cumhuriyet Gazetesi, 18 Mayıs 1964.

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1937

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1961.

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1962.

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1963.

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1964.

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1965.

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1966.

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1968.

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1969.

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1972.

Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1973.
Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1974.
Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1975.
Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1977.
Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1978.
Cumhuriyet Gazetesi, 19 Mayıs 1980.
Cumhuriyet Gazetesi, 20 Mart 1966.
Cumhuriyet Gazetesi, 20 Mayıs 1936.
Cumhuriyet Gazetesi, 20 Mayıs 1937.
Cumhuriyet Gazetesi, 20 Mayıs 1961.
Cumhuriyet Gazetesi, 20 Mayıs 1966.
Cumhuriyet Gazetesi, 20 Mayıs 1969.
Cumhuriyet Gazetesi, 20 Mayıs 1972.
Cumhuriyet Gazetesi, 21 Mart 1966.
Cumhuriyet Gazetesi, 21 Mayıs 1949.
Cumhuriyet Gazetesi, 22 Mart 1966.
Cumhuriyet Gazetesi, 23 Mart 1966.
Cumhuriyet Gazetesi, 24 Mayıs 1935.
Cumhuriyet Gazetesi, 28 Mayıs 1960.
Düstur, 3. Tertip, C.19, 1938.
Düstur, 3. Tertip, C.5, 26 Teşrinievvel 1340.
Düstur, 3. Tertip, C.II, 29.
Milli Gazete Gazetesi, 19 Mayıs 1974.
Milliyet Gazetesi, 18 Mayıs 1960.
Nadi, N. (1960, 19 Mayıs). Işık Adam. Cumhuriyet, s.1.
Nadi, Nadir (1960, 19 Mayıs). Işık Adam. Cumhuriyet, s.1.

Nebioğlu, Z. (1961, 20 Mayıs). 19 Mayıs Heyecanla Kutlandı. Cumhuriyet Gazetesi, s.5.

Nebioğlu, Ziya (1961, 20 Mayıs). 19 Mayıs Heyecanla Kutlandı. Cumhuriyet Gazetesi, s.5.

Onger, B. (1961, 20 Mayıs). 19 Mayıs'ın Gerçek Anlamı. Akşam Gazetesi, s.5.

Onger, Beria (1961, 20 Mayıs). 19 Mayıs'ın Gerçek Anlamı. Akşam Gazetesi, s.5.

Resmî Gazete, 1 Ekim 1981, Sayı, 17475.

Son Havadis Gazetesi, 18 Mayıs 1980.

Son Havadis Gazetesi, 20 Mayıs 1970.

Tan Gazetesi, 12, 18, 19, 20 Mayıs 1937.

Tan Gazetesi, 20 Mayıs 1936.

Tan Gazetesi, 25 Mayıs 1935.

Tercüman Gazetesi, 19 Mayıs 1975.

Tercüman Gazetesi, 19 Mayıs 1976.

Tercüman Gazetesi, 20 Mayıs 1960.

Tercüman Gazetesi, 20 Mayıs 1971.

Tercüman Gazetesi, 20 Mayıs 1976.

Tercüman Gazetesi, 20 Mayıs 1980.

Ulus Gazetesi, 14-20-21 Mayıs, 1937.

Ulus Gazetesi, 16 Mayıs 1943.

Velidedoğlu, Hıfzı Veldet, (1960, 19 Mayıs). 19 Mayıs'ın Düşündürdükleri. Cumhuriyet, s.2.

FİLMLER

<https://filmmirasim.ktb.gov.tr/tr/film/19-mays-genlik-ve-spor-bayram-trenleri-1964>

(Erişim Tarihi)

<https://shgm.gsb.gov.tr/Sayfalar/220/110/cemil-tahir-taner.aspx>

(Erişim Tarihi:

08.04.2024).

<https://sozluk.gov.tr/> (Erişim Tarihi: 08.04.2024)

ARAŞTIRMA VE İNCELEME ESERLER

Ahmad, Feroz, (1984). **İttihat-Terakki, 1908– 1914**, Nuran Yavuz, (Çev.), İstanbul

Akçura, Yusuf, (2015). **Türkçülüğün Tarihi**, Ötüken Neşriyat, İstanbul

Akın, Yiğit, Gürbüz ve Yavuz Evlatlar, (2004). **Erken Cumhuriyet’te Beden Terbiyesi ve Spor**, İstanbul

Akşin, Sina, (1987). **Jön Türkler ve İttihat Terakki**, İstanbul

Alasya, H. Fikret, (1987). **Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Tarihi**. Ankara

Aldıkaçtı, Orhan, (1982). **Anayasa Hukukumuzun Gelişmesi ve 1961 Anayasası**, İstanbul

Anderson Benedict, (2014) **Hayali Cemaatler**. Metis Yayınları, İstanbul

Armaoğlu, Fahir, (1963). **Kıbrıs Meselesi**, Ankara

Atabeyoğlu, Cem, (1985). “Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Spor”. **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, (Cilt.6, s.1474-1518), İletişim Yayınları, İstanbul

Atabeyoğlu, Cem, (1991). **1453-1991 Türk Spor Tarihi Ansiklopedisi**, Fotospor, İstanbul

Atabeyoğlu, Cem, (1989). **Atatürk ve Spor**, Başbakanlık Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü, Yayın No:90, Ankara

Atatürk’ün Söylev Demeçleri, (1997). C.II, Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Ankara

Aydemir, Şevket Süreyya, (2000). **İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali**, (7. Baskı), Remzi Kitabevi, İstanbul

Aydemir, Şevket Süreyya, (1999). **İkinci Adam**, (7. Baskı). II. Cilt. Simge, İstanbul

Burçak, Rıfkı Saim, (1979). **Türkiye’de Demokrasiye Geçiş (1945–1960)**. Ankara

Çakmak, Fevzi, (2023). **Koalisyonlar Dönemi (1961-1965). Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, 1960 Sonrası Türkiye (1960-2000)**. C.3, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara

Çay, Abdülhaluk Mehmet, (1996). **Türk Ergenekon Bayramı Nevruz**, (7. Baskı), Turan Kültür Vakfı, Ankara

- Demir, Hayri, (2006). **Türk Spor Teşkilatı (Tarihsel Gelişim, Kapsam ve Bir Araştırma)**, Çizgi Kitabevi, Konya
- Denктаş, Rauf, (1991) **Kıbrıs Davamız**. Kök Yayıncılık, Ankara
- Eraslan, Cezmi, (2024). **Atatürk'ten Sonra Türkiye'nin İç Politikası. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi II**. Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara
- Erim, Nihat (2007). **12 Mart Anıları**, Raşit Çavas (Haz.), İstanbul
- Eroğul, Cem, (2003). **Demokrat Parti Tarih ve İdeolojisi**, (4. Baskı), Ankara
- Ertan, Temuçin Faik (2003). Atatürk Sonrası Türkiye. Ayten Sezer (Ed.), **Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, (359-713), Siyasal Yayıncılık, Ankara
- Ertan, Temuçin Faik (2011). **Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi**, Siyasal Yayıncılık, Ankara
- Fişek, Kurthan, (1985). **100 soruda Türkiye'de Spor tarihi**, (1. Baskı). Gerçek, İstanbul
- Fişek, Kurthan, (2003). **Devlet Politikası ve Toplumsal Yapıyla İlişkileri Açısından Spor Yönetimi; Dünyada-Türkiye'de**, AÜSBF, Ankara
- Goloğlu, Mahmut, (1974). **Milli Şef Dönemi (1939–1945)**, İş Bankası Kültür, Ankara
- Hiçyılmaz, Ergun, (1983). **Sporda Batılılaşma Hareketi**, Mepa, İstanbul
- İnan, Abdülkadir, (1968). **Atatürk Hakkında Hatıralar ve Belgeler**, (2. Baskı). Türkiye İş Bankası Kültür, Ankara
- İnan, Abdülkadir, (1968). **Makaleler ve İncelemeler**, Türk Tarih Kurumu, Ankara
- Kaya, Şükrü (1937). Şükrü Kaya'nın Nutku. Ülkü, 11(66), 481-485. https://archive.org/details/d_ulku_1938-11-66/page/n3/mode/2up
- Koçak, Cemil, (1996). **Türkiye'de Milli Şef Dönemi**, C.I-II, İletişim Yayınları, İstanbul
- Mustafa Kemal Atatürk, (2002). **Nutuk (1919-1927)**. Zeynep Korkmaz (Haz), Ankara
- Ortaylı, İlber (2005). "Millet". **Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, (1. Baskı. Cilt. 30, s. 61-64). Türkiye Diyanet Vakfı, Ankara
- Özçelik, Ayfer, (2006). "1960'tan Günümüze Türk Siyasal Hayatı", **Yakın Dönem Türk Politik Tarihi**, (Ed). S. İnan, E. Haytoğlu, Anı Y., İstanbul

- Özdemir, Hikmet, Siyasal tarih 1960-1980. Sina Akşin (Ed.), (1980). **Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye**, 188-260, İstanbul
- Özkırımlı, Umut, (2017). **Milliyetçilik Kuramları-Eleştirel Bir Bakış**, Doğu, Ankara
- Safa, Peyami, (1996). **Türk İnkılâbına Bakışlar**, (2. Baskı). Ankara
- Salman, Bolat, Bengül, (2012). **Milli, Bayram Olgusu ve Türkiye’de Yapılan Bayram Kutlamaları (1923-1960)**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara
- Sarınay, Yusuf, (2005). **Türk Milliyetçiliğinin Tarihi Gelişimi ve Türk Ocakları**, Ötüken Neşriyat, İstanbul
- Savaşır, Aşir Vildan, (1981). **Atatürk’ün Sporla İlgisi. Atatürk ve Spor Sempozyumu**, SYD, İstanbul
- Sema, Sadri, **Eski İstanbul Hatıraları**, (2002). Ali Şükrü Çorak (Haz.), Kitabevi, İstanbul
- Somalı, Vala, (1996). **Beşiktaş Spor Tarihi**, Flash, İstanbul
- Şentürk, Recep, (2005). “Millet”. Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi içinde (1. Baskı. Cilt. 30, s. 66-70). **Türkiye Diyanet Vakfı**, Ankara
- Tanör, Bülent (2010). **Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri**. YKY, İstanbul-
- Tarcan, Selim Sırrı, (1946). **Hatıralarım**, Türkiye, İstanbul
- Toprak, Zafer, (1985). “II. Meşrutiyet Döneminde Paramiliter Gençlik Örgütleri”. **Tanzimat’tan Cumhuriyet’e Türkiye Ansiklopedisi**, (Cilt 2, s. 531-536). İletişim Yayınları, İstanbul
- Tunaya, Tarık Zafer, (1952). **Türkiye’de Siyasi Partiler, (1859–1952)**, İstanbul
- Tunaya, Tarık Zafer, (1994). **Türkiye’nin Siyasi Hayatında Batılılaşma Hareketleri**, Yedigün, İstanbul
- Tuncel, Bedrettin, (1972). **Atatürk ve 30 Ağustos Zaferi’nin İlk Kutlanması**, Türk Tarih Kurumu, Ankara
- TDK, (1988). Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, **Türkçe Sözlük**, Cilt.2, Ankara,
- Üstel, Füsün, (2004). **İmparatorluktan Ulus-Devlete Türk Milliyetçiliği: Türk Ocakları, 1912-1931**, İletişim, İstanbul
- Yıldız, Doğan, (1979). **Türk Spor Tarihi**, Er yayıncılık, İstanbul

Zia, Nasim, (1975). **Kıbrıs'ın İngiltere'ye Geçişi ve Ada'da Kurulan İngiliz İdaresi**, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü, Ankara

MAKALELER

Abbas, Nüzhet, (1939). Halkevleri ve Memleket Sporü. **Ülkü Dergisi**, 74, 126-131.

Akbulut, Dursun Ali, (1995). Samsun'un Gazi Günü ya da 19 Mayıs Bayramı, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, (11)33, 771-779., Ankara

Akgöl, L. Hilal, (2001). Cumhuriyet dönemi spor adamlarından: Burhan Felek. **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 17(49), 203-236. Ankara

Aslan, Zehra, (2023). 27 Mayıs Darbesi ve Milli Komitesi (MBK) Dönemi. Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, 1960 Sonrası Türkiye (1960-2000). C.3, **Atatürk Araştırma Merkezi**, Ankara

Bolat, Mahmut, (2018). "27 Mayıs Hürriyet ve Anayasa Bayramı (1963-1980)", **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 377-410

Bulut, Taner, (2007). Cumhuriyet'in bir gençlik projesi olarak Kızılay kampları (1936-1950). **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 6(14), 103-135. İzmir

Canşen, Efkân, (2015). Türkiye Cumhuriyeti'nin Spor Politikaları. **Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**. 17 (1), 33-48. Edirne

Çapan, M. Şevki "Selim Sırrı Tarcan (1874-1957)" **Atatürk Ansiklopedisi**, Atatürk Araştırma Merkezi, Elektronik, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/selim-sirri-tarcan-1874-1957/?pdf=3379>

Çapuk, Erdal, (1999). Atatürk ve Gençlik. **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, 15(44) 757-759, Ankara

Çetinkaya, Saniye, Duman, Doğan, (2019). Basında Demokrat Parti Dönemi 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları, **Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi**, 19(38), 243-265, İzmir

Çetintaş, Ahmet, (2018). II. Meşrutiyet Devri ve İslamcılık Bağlamında Volkan Gazetesi. **Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi**. (2)56, 311-324. doi:10.17719/jisr.20185639003

Çolak, Filiz, (2006). II. Meşrutiyet'in Bayram İlan Edilmesi Osmanlı Başkentinde Hürriyet Bayramı Kutlamaları. **Toplumsal Tarih**, 151, s.63-65, İstanbul

- Ekenci Güner, Serarslan, M. Zahit, (1997). Gelişim Aşamaları Bakımcıdan Türk Spor Teşkilatı ve Değerlendirmesi. **Gazi Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi**, 3, 72 – 81. Ankara
- Erdoğan, (1993). Necmi, Popüler Futbol Kültürü ve Milliyetçilik. **Birikim Dergisi**, 49, s. 26-33., İstanbul
- Evcin, Erol (2014). Atatürk'ün Spora ve Sporculara Bakışı. **Tarih Araştırmaları Dergisi**, 33 (55), s.303-378. doi:10.1501/Tarar_0000000573,
- Fişek, Kurthan, (1982).Devlet-Rekreasyon-Spor. **Bilim ve Sanat Dergisi**, 18, 4-7.
- Günay, Nejla, (2013). “Atatürk Döneminde Türkiye’de Beden Eğitiminin gelişimi ve Gazi Beden Terbiyesi Bölümü”, **Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi**, C.29, S.85,Ankara-Mart,72-100
- Günay, Nejla, (2017). Osmanlı Devleti’nde Kurulan Spor Cemiyetleri ve Jimnastik Derslerinin Milliyetçilik Hareketlerindeki Rolü, **Belleten**, (81)292, 917-946. doi:10.37879/belleten.2017.917, Ankara
- Güven, Özbay (1999). 19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı’nın Tarihsel Arka Planı Osmanlı’dan Cumhuriyete Gençlik ve Spor Bayramları, **Toplumsal Tarih**, (2)65, 33-38.
- Güven, Özbay, (1999) Osmanlı’dan Cumhuriyete Gençlik ve Spor Bayramları. **Toplumsal Tarih**, 65, 33-38.
- Güven, Özbay, (1996). Türkiye’de Cumhuriyet Döneminde Beden Eğitimi ve Spor Öğretmeni Yetiştiren Okulların Eğitimini Hazırlayıcı Çalışmalar, **Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi**, Nisan, C.1, S.2,70-82
- İnan, Süleyman, (2005). “19 Mayıs Gününün Bayramlaşması. Bilgi ve Bellek”, İstanbul Bilgi Üniversitesi Türk Devrim Tarihi Çalışmaları Dergisi, 2(3), 45-66. İstanbul
- Karaca, Suha, (2023). II. Meşrutiyet’ten Erken Cumhuriyet Dönemine İstanbul’da Sporun Yapılanması (1908-1938). **Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cumhuriyet Özel Sayısı, 485-495. doi:10.53568/yyusbed.1318462, Van
- Mutlu, Mustafa, (2020). Beden Terbiyesi ve Spor Hayatında Selim Sırrı Tarcan (1874-1957). **Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi**, (16)32, 583-615.

- Okay, Cüneyd, (1997). İlk Çocuk Bayramı, **Toplumsal Tarih**, 40, 17. 40, 13-14
- Öcal Oğuz, M., (2005). Somut Olmayan Kültürel Miras: Türkiye’de Nevruz/ Yenigün. **Milli Folklor**, (9) 65, 5-17. İstanbul
- Özbay, Güven, (1999). “19 Mayıs Atatürk’ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı’nın Tarihsel Arka Planı Osmanlı’dan Cumhuriyete Gençlik ve Spor Bayramları, **Toplumsal Tarih**, C.II, Sayı 65, 33-38, Mayıs
- Süslü, Azim, (1986). Atatürk ve Gençlik. **Belgelerle Türk Tarihi Dergisi**, 12,13-20.
- Şahin, Mustafa Yaşar, Yenel, Fatih Çolakoğlu, Tekin, (2010). Spor ve Milliyetçilik Etkileşimi: Ulusal Kimlik Oluşturmada Sporun Yeri ve Önemi. **Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi**, (7)1, 1246-1247.
- Şahingöz, Mehmet, (1999). Osmanlı’dan Millî Mücadeleye İstiklal-i Osmani Günü Kutlamaları. **Yeni Türkiye Dergisi**, 1, 194-201).
- Toprak, Zafer, (1987). “İstanbul’da Amele Bayramları I Cumhuriyet Öncesi”, **Tarih ve Toplum Dergisi**, 41, 35-42.
- Uzun, Hakan, (2010). Milletın İradesiyle Oluşan Bir Bayram: Atatürk’ü Anma 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Atatürk Dönemi’nde Kutlanması. **Karadeniz Araştırmaları Dergisi**, (6)24,109-125.
- Yurtoğlu, Nadir (2020). “II. Dünya Savaşı Döneminde Türk Sporunun Önemli Bir Kuruluşu: Beden Terbiyesi Genel Müdürlüğü (1939-1945)”, **Tarih Okulu Dergisi**, 13(49), 4245-4278. doi:10.29228/Joh.46407,
- Yurtsever Ateş, Nevin, (2003). “Resmi Bayram Olmadan Önceki 19 Mayıs Kutlamaları, 19 Mayıs Nasıl Bayram Oldu” **Toplumsal Tarih**, 113, 34-37.

TEZLER

- Albayrak, Mustafa, (1992). **Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti**, (1946–1960). (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi/Atatürk İlkeleri ve inkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara.
- Din, Melih Canberk, (2018). Halkevlerinin **Türk Sporunun Gelişimindeki Yeri ve Önemi**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisan Tezi). Çanakkale On Sekiz Mart Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/> Çanakkale

Şahin, Mustafa Yaşar (2011). **Türkiye’de Spor Siyaset Etkileşimi**, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara. (Ankara-2011).

Tokatlıoğlu, Ali Emrah, (2012). İki Dünya Savaşı Arası Dönemde Türkiye’de Spor ve Siyaset İlişkisi. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. İstanbul

Tur, Saniye, (2013). **1930-1960 Döneminde 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı Kutlamaları**, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi/Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir

Yerlisu, Tenur, (1999). Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğü’ndeki Yönetim Uygulamalarının Yönetim Süreçleri Açısından Değerlendirilmesi. (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

EKLER

EK.1

25 Mayıs 1960 Akşam Gazetesi

18 MAYIS 1961

Tercüman

19 Mayıs'tan Resimler

1958'de
Ankara
patlay
homb
O zaman
d u r t
teritp
d u r t
bu h
den h
am oldu

Ate
taş
aff

N
4

EK.7

18 Mayıs 1962 Cumhuriyet

EK.8

Dağ basını duman almış,
Gümüş dere durmaz akar,
Güneş ufuktan şimdi doğar,
Yürüyelim arkadaşlar.

●

Sesimizi Yer, gök, su dinlesin
Sert adımlarla her yer inlesin.

●

Bu gök, deniz nerede var,
Nerede bu dağlar, taşlar
Bu ağaçlar, güzel kuslar,
Yürüyelim arkadaşlar.

Daha üçüncü kıtayı tamamlarken
Selim Sırrı geldi ve manzumeyi
okuyunca heyecanlı aldı götürdü.
Son kıta bugün söylenmez ama hislerin tam ifadesidir.

Her geceyi güneş boğar,
Ülkemizin günü doğar,
Yol uzun olmasa ne var?
Yürüyelim arkadaşlar...

19 MAYIS 1966 CUMHURİYET GAZETESİ

netini etti

dün yapı
taşist yöne
stlerinin ar-

eleri osları ç'u etti

dan kara lis-
amlarından
edeki Arap
ları tarafın-
kullanmış.
Lübnan, Irak
amı Koç ile
anda bir gö-
açıklamışlar-

T ARI ile erübe

dunuz ahbi
yetle tatır-

vücutunuz
bir vaziyete

5
sano
garanti

faz. 22 00 44

3 - 4474

19 MAYIS PROVASI — 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramının 48. yıldönümü için Mithatpaşa Stadyumunda yapılacak törenlerle kutlanacaktır. Törenlere ordu birlikleri, askeri ve sivil okullar ile gençlik kuruluşları katılacak ve gösterilerde bulunacaklardır. Resimde genç kızlardan bir grup (yukarıda) ve hareketlerin genel provası yapılırken (aşağıda) görülmektedir. (Foto AKŞAM — Özel)

AP Milletvekili Şevket Bohça, Osmanlıca'yı övdü

ANKARA, Özel

Devletin bütün kururda her tür 10 kanun ve resmî yazışmalarda Anayasa dilinin kullanılmasını, ta belaların ve ticari, ünvanların da bu dile uygun olarak değiştirilmesini öngören kanun teklifini görüşen Millî Eğitim Komisyonunda dün AP Milletvekili Şevket Bohça Osmanlıca'yı övmüş «Şimdiki dil sünnidir» demiştir.

TARTIŞMA

Bohça teklifi getiren Kadri Kaplan'a hitaben, «Bu kanunu getirene teşekkür ederim.» diyince Kaplan bunu aynen iade ettiğini, teklif getirmenin Anayasa hakkı olduğunu söylemiş, İkmal de bir süre sert bir şekilde tartışmışlardır. Bohça Arapça Farsça kelimeleri atmanın tarihle bağdaşmayacağını ileri sürüp, üstele şunları demiştir:

«Bu kelimelerden beni kopartmak benim için, milletimden koparmaktır. Anayasa dili de her bakımdan tetik ve tenkit edilecek durumdadır. Anayasa dilini benim gibi birçok kimse anlamıyor. Tünek tünernekte geliyor. Akılma insan değil, kümes hayvanı gelir.»

AP Milletvekili Baki'den bir şiir okumuş «Belki mânâsı anlaşmaz ama hoş bir makamı var» demiştir. Teklif daha sonra Anayasa Komisyonuna gönderilmiş tir...

Sanayi Odası Endüstrimizi tanıtmaya gezisi düzenliyor

İstanbul Sanayi Odası Haziran ayı içinde Endüstrimizi tanıyalım isimli bir yurtiçi turizm gezisi düzenlemek üzere teşebbüse geçmiştir. Sanayi Odası üyeleri için hazırlanan bu gezi İstanbul'dan başlayacak Ankara — Kırıkkale — Polatlı — Eskişehir — Kütahya — Bursa — Mudanya bölgelerini içine alacaktır. Sanayi Odası üyeleri için bir hafta sürecek bu geziden olumlu sonuç alındığı takdirde tekrarlanması sağlanacaktır.

20 MAYIS 1966

BAYRAMDAN BAYRAMA...

rıldı
üştü
n
A

**DEMİR GİBİ İNÖNÜ
DEMİREL'LE ELELE**

«19 Mayıs 1919» dan yaşlı tsmet İnönü ile «19 Mayıs 1919» dan genç Başbakan Demirel, dün «Gençlik Bayramı» na elele, kolkola girdiler. İktidar lideri ile Ana Muhalefet Lideri, zaten her bayram günü «elele» veriyorlardı... Türkiye, «bayramı çok bir ülke» olduğu için, hemen her ay bir iki defa kolkola giriyorlardı. Dün Demirel, İnönü'ye «Paşam sizi sıhhatli buldum, maşallah» dedi. İnönü güldü: «Demir gibiyim» dedi... «Demir gibi» İnönü ile Demirel elele tutuştular, Anıt-Ka bir'in merdivenlerinden indiler.

LMANLARA
irel Almanya-
den dönüşün-
a alanında du-
«Nisan ayın-
0 yeni iş saha-
ounlara Alman-
ıştır. Başbaka-
göre Almanya'-
olarak işsizlik
inen ve yeni iş
in önümüzdeki

KARA
nan Bürosu,
ilhassa Batı
bir iktisadi
olması doia-
yıl Türk
ya gitmele-i
aktır.
rel ve Çatış-
aili Erdem'in
arı gezi sıra-
ilileri ile vep
da Alman-
h etmiş, Ni-
aren yeni iş
bileceğini, ra-
ışsiz Alman-
bellirtnişler-
emirel evvelki
manya'ya işçi
cânsız» demiş-

TERCÜMAN 20 MAYIS 1967

PAZARLIK

Mayıs'ın ondokuzu

ALTAN ERBULAK

Yıllar yılı Pazar tatiline bir nebze neşe katma cabasındaki şu köşe, en zor haftalarımı yaşıyor. Güç, çok güç işimiz. Güldürmek şöyle dursun, te-bessüm bile yaratmamız, mu-cize...

Yooo, komplimana hiç lü-zum yok. Görüyoruz biz ger-çeği: Politikacıların seçim ko-nuşmaları başlayalı, kimsenin başka şeye güldüğü var mı?

Evet, bugün 19 Mayıs. Mutlu ve kutlu bir yıldönü-mü.

Büyük Ata'nın gençliğe ar-magan ettiği bayram günü.

Ya da, Ata'nın izinde yürü-yen değil, seçmenin dizinde bağdaş kuran o biçim politi-kacı için yatırım düğünü.

Aday kürsiye çıkar, sesi de en üst perdeye:

«— Aziz vatandaşlarım, sev-gili seçmenlerim. Acı konuşa-cağım ben. İlle velâkin hakika-tın tâ kendisini söyleyeceğim size. Hani ya, ne derler: Dost acı söyler. Hah işte, ben de sizin hakiki dostunuzum. Onun için acı söyleyeceğim. Memle-ket elden gidiyor arkadaşlar, din gidiyor, ırz gidiyor, namus gidiyor, ahlak gidiyor, edep gidiyor, terbiye gidiyor, dolar kaçtan gidiyor, millet nereye gidiyor? Bakın etrafınıza!... Etekler taaaa enseye çıktı. Ge-çen gün bir kız gördüm yolda. Deniz hamamıdaymış gibi yü-rüyordu. Durdum, baktım baktım, utanç içinde baktım, terbiyenin nasıl ayaklar altın-da kaldığına ibretle baktım. Ben baktım, o utanmadı, bak-tım, etraftan bakıyorlar, ben utandım. Bunu şimdi mâsum yavrularımıza da aşıyorlar. İsteeee 19 Mayıs diye tuttur-muşlar, mini mini kızcağızları soyup meydanlara salıyorlar. Değil mi efendim? Entarisi yok mu bunların? İsporsa ispor... Giyerler uzun entarilerini, ör-terler başlarını. İspor mu-

MİLLİYET 19 MAYIS 1968

çinmiş ve Terakkiperver Cum- gün de Garp Cephael Kumari-
BİR GEMİ
 Bir gemi yol almakta
 Anadolu'nun Kuzey kıyılarından
 Al dağların yücesi vururken mor denize hey
 300 yıllık bir uyku mu ne?
 Derinlere neler neler dalmakta
 Bir gemi yol almakta
 Dalgalar engebeler benzerken
 Köylerde, küçük ilçelerde tek-tük ışıklar
 Yüreklerin bu sonsuz aydınlığını
 Kimdir sonsuzluktan salmakta
 Bir gemi yol almakta
 Mavi almakta, yıldız almakta, gelecek almakta hey
 Büyürken soluğu gemidekilerin
 Samsun'a doğru bir yas azalmakta.
Fazıl Hüsnü DAGLARCA

BİR EV
 Harbiye'den Şişli'ye giden yolun sağında bir ev
 Yıldızları yok, uykusu az
 Parladı birdenbire Yeditepeye karşı
 Yalaz - yalaz,
 Yüzyılda bir yılda bir öyle anlar geçer ki
 Karatoprak üstünden
 Efsaneler başlar
 Çağın akışı döner günden
 Soluk alıyordu yavaş - yavaş
 Bilinmeyenin devri
 Olağanüstü bir olayla parlamakta
 Bu Mustafa Kemal'in evi.
TOPLANTI
 Açılmıştı evin kapısı yıldırım ahircasına
 Merdivenlerde gök sesleri vardı
 Bir değildi artık Mustafa Kemal
 Binbir soluğu birden duyardı.
 Alaca ışık, mor ışık, yeşil ışık, al ışık
 Karanlığa tarihin kanayan bir nardı
 Gürzler kalkanlar, tuğlar, tuğralar
 Geçmişin güzelliği gelecek kadardı.
 Bir toplantı odalar değil
 Yeryüzü dardı
 Kimdi bunlar?
 Yüceliği idi bir ulusun
 Kimdi bunlar?
 Beylerdi, paşalardı, hünkârlardı
 Yiğitleri nice savaşların
 Kalkmışlar, gelmişler işte
 Toprak uykularından dağların taşlarını.
 Kimdi bunlar?
 Gecenin destanlarla ağaran yerinde
 Hepsî yüreklerince kocaman
 Bıçakları, tüfekleri, palaları ellerinde.
 Kimdi bunlar?
 Nur gibi ışıyor gür sakalların akları
 Toplanmışlar dört yönden buraya
 Omuzlarında kan bayrakları.
Fazıl Hüsnü DAGLARCA

ANKARA — TERCÜMAN BÜROSU

ün saat 16 da toplanmış ve toplanmıştır. CHP Senato Gurubu da bu a çağırılmıştır. Yine bugün CHP yapılacaktır. untısında, eski DP'ilerin siyasî daki İnönü'nün teşebbüsünü des- esinden sızan haberlere göre, i-

nönü'ye karşı partisi içinde "direnme" devam etmekte, Se nato'da değişikliğe oy verecek senatör sayısının ise 13 civarında olacağı öne sürülmektedir. İnönü birkaç günden beri yaptığı toplantılarda, "Durum ciddidir. Fakat ölmeğe var, dönmek yok. Geleceksiniz, oy- nuzu kullanacaksınız. Bu bir parti meclisi kararıdır, gu- rup kararıdır." demiştir.

(Devamı Sa. 7 Sü. 7 de)

SON DURUM:

AP	: 99
Biri Senato Başkanı	
olduğu için oy kul-	
lanamayacaktır.	
CHP	: 35
GP	: 11
MHP	: 1
MP	: 1
(Devamı Sa. 7 Sü. 7 de)	

TİM
ARI:

ıgılı
isi

IAN BÜROSU)

bir bildiri ya-
mlarının siyasî
öngören kanun
veya 1960 ön-
lar yersizdir.
a. 7 Sü. 4 de)

te
is
tu

Ü
VAR

gitmekte
cu otobüsü,
00 sıraları
rotu çıka-
derhal öl-
nuş ve yir-

«19 MAYIS» KUTLANDI

19 MAYIS «GENÇLİK VE SPOR BAYRAMI» NİN 50'NCİ YILDÖNÜMÜ BÜTÜN YURTTA VE YAVRU VATAN KIBRIS'TA TÖRENLERLE KUTLANMIŞTIR. GENÇLİK BAYRAMI MÜNASEBETİYLE CUMHURBAŞKANI SUNAY VE MİLLÎ EĞİTİM BAKANI ERTEM BİRER DEMEÇ VERMİŞLERDİR. İSTANBUL'DA DÜN YAPILAN TÖRENDE MİLLÎ KIYAFETLERLE GENÇ KIZLAR GEÇİT RESMİNDE...

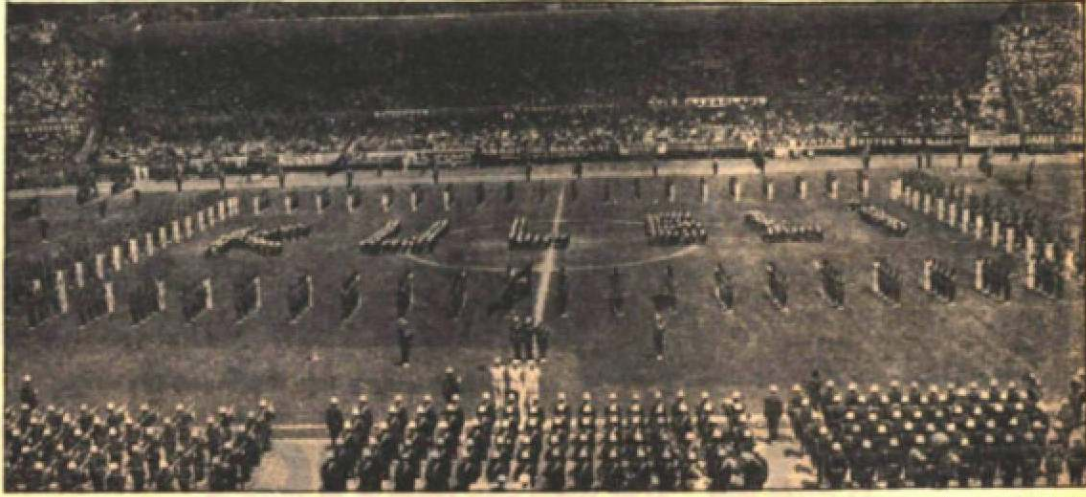
Genel af talebi. bütün

EK.16

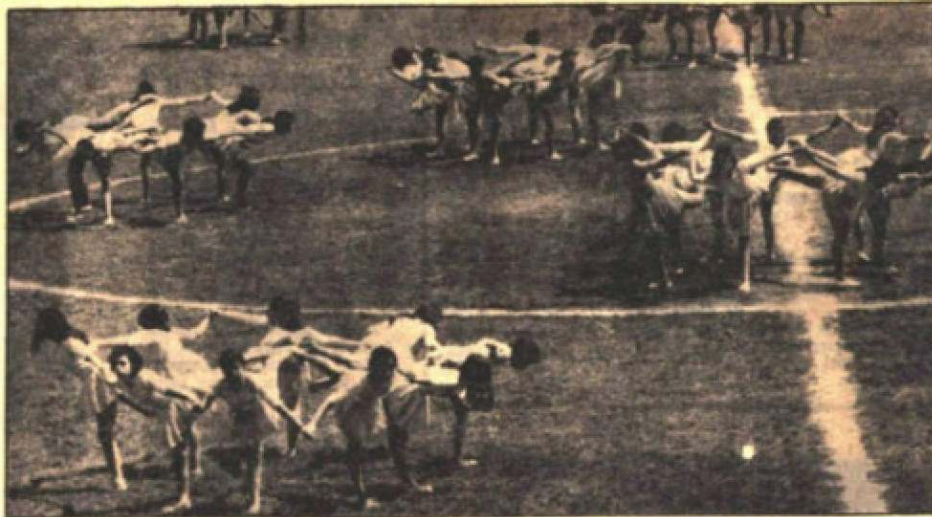

TERCÜMAN 20 MAYIS 1971

TÖRENDEN FOTOGRAFLAR

KULELİ LİSESİ - 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı dolayısıyla Mithatpaşa Stadında yapılan gösterilerde, yarının genç kara subayları, Kuleli Askeri Lisesi öğrencileri de büyük bir disiplin içinde başarılı gösteriler yaptılar ve bandolarının eşliğinde okullarının adını yazardılar...

Lise öğrencisi kız ve erkeklerin şehir bandosu eşliğinde yaptıkları spor hareketleri de büyük ilgi ile izlendi. Fotoğraf: kız öğrencilerin gösterilerinden bir an görüldüğü.

19 MAYIS'I KUTVADIK

(Baştarafı 1 inci sayfada) muştur. C.H.P. Genel Başkanı İsmet İnönü rahatsızlığı nedeniyle törene katılamamıştır. Eski Genel Sekreter Bülent Ecevit'in parlamentelere ayrılan sırada yerine aldığı görülmüştür. Kortejden önce avluya gelmiş olan eski Genelkurmay Başkanı Cemal Tunalı ile tabii senatör Mucip Ataklı bir süre sohbet etmişlerdir.

Devrim şehitlerine SAVÖİ

duruşunda bulunulduktan sonra Anıt-kabirdeki tören sona ermiştir.

Cumhurbaşkanı Cevdet Sunay buradan 19 Mayıs stadyumuna gitmiş ve Samsundan getirilen toprak kendisine sunulmuştur. Stadyumda lise ve dengi okullara mensup öğrenciler çeşitli gösteriler yapmışlardır. Ayrıca, geleneksel Ankara maratonu yapılmış, Hüseyin Aktaş birinci gelmiştir. Gece de fener alayı düzenlenmiştir.

Törenler çok parlak olmuş, geçite katılan Kuleli Askeri Lisesi ile Deniz Lisesi öğrencilerinin gösterilerini çoktuncu al kılmışlardır.

Vali Vefa Poyraz, Garnizon Komutanı Korgeneral Sadettin Canberk ve Belediye Başkanı Dr. Atabey, saat 8.30'da Atatürk'ün Şişi, dışı-çevre ziyareti ederek birer buket koymuşlar ve saygı duruşunda bulunmuşlardır. Poyraz, şeref defterine «Samsun'da Anadoluya ayak bastığın günün 32. yıldönümünde sana başkaldıran kuvveti

nünde saygı duruşunda bulunulmuş, göndere bayrak çekilmiştir.

Mithatpaşa Stadında düzenlenen törende önce erkek, daha sonra da kız öğrenciler gösteriler yapmışlardır. Bunları Deniz Assubay Okulu öğrencilerinin hareketleri takip etmiştir. Deniz Assubay Okulu öğrencileri vücutları ile «Ata» yazmışlar ve gergi maketini canlandırmışlardır. Daha sonra Kuleli Askeri Lisesi öğrencilerinin gösterileri izlenmiştir. Kuleli Askeri Lisesi öğrencileri, sahada şanlı bayrağı taşıyan birer asker gibi durmuşlardır.

20 Mayıs 1972 Cumhuriyet Gazetesi

nasırlar elde edildi

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı dün bütün yurtdışında kutlanmıştır. Bayram dolayısıyla Cumhurbaşkanını, Başbakan ve Parti Liderleri birer mesaj yayınlamışlardır.

19 Mayıs Gençlik ve Spor bayramı Ankara'da 19 Mayıs Stadında, İstanbul'da da Mithatpaşa Stadında okulların çeşitli gösteriyle kutlanmıştır. İstanbul'daki törende Kuleli Askeri Lisesinin gösterileri seyirciler tarafından ilgi ile karşılanmıştır.

(Devamı Sa. 7. Sül. 8'de)

Federasyonun yıllık kongresi bugün başlıyor

ANKARA Abdullah LELİK

Türkiye Din Görevlileri Federasyonu, yıllık genel kurul toplantısı bugün Ankara'da başlayacaktır. Türkiye'de mevcut olan bütün din görevlilerini bünyesinde toplayan Federasyonun üçüncü genel kurul toplantısı Ankara'da Federasyon Başkanı İsmail Çoşar'ın açış konuşmasıyla açılacaktır.

(Devamı Sa. 7. Sül. 8'de)

Millî Güvenlik Kurulu yarın toplanıyor

ANKARA — Millî Güvenlik Kurulu, olağan aylık toplantısını 21 Mayıs Pazartesi günü saat 09.00'da Cumhurbaşkanını Fahri S. Korutürk'ün başkanlığında yapacaktır.

Millî Güvenlik Kurulunun Çankaya Köşkünde yapılacak bu olağan toplantısında bazı illerimizde uygulanmakta olan

(Devamı Sa. 7. Sül. 7'de)

Kuleli Askeri Lisesi geçiyor

Dünkü gösteriler sırasında en fazla alkış toplayan ekip Kuleli Askeri Lisesi oldu. Resimde, Kuleli öğrencileri, şeref tribününü selamlarken (Foto: Millî Gazete, Halil Kabakçı)

MİLLÎ GAZETE 20 MAYIS 1973

Ek.21

SOKAKTA GÜRÜLTÜ VAR

NADİR NADİ

ÇAĞDAŞ YATINLARI

Çağdaş, Halkın Sok. No: 35-41, İstanbul

Cumhuriyet

52. yıl, sayı: 18247

Kurucusu : YUNUS NADİ

19 Mayıs 1975 Pazartesi

Tü Dış Ba top giz için sür

19 MAYIS GENÇLİK VE SPOR BAYRAMINI KUTLUYORUZ

19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı bugün tüm yurtta, yurtdışında temsilciliklerimiz ve Kıbrıs Türk Federasyonu'nda yapılacak törenlerle kutlanacaktır. Ankara'da bugün yapılacak 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı gösterileri ise, eşsizliğiyle yakışır bir şekilde değerlendirilmiştir. Devlet Başkanı G. Yücel'in Karaca, ANKA Ajansı muhabirine, gösterilerin hava koşulları elverdiği takdirde 24 ya da 25 Mayıs günlerinde yapılacağını söylemiştir. Ankara Valisi Şerif Tütem ise Rodos Terbiyesi Ankara Bölge Müdürlüğü yetkililerinin sportif gösterilerin yapılacağı İnönü Stadı'nda dün yaptıkları incelemelerden

(Devamı Sa. 3. Sül. 3'de)

Taylan: "Anayasayı değiştiren yasaların esas yönünden denetimi de zorunludur,"

■ Anayasa Mahkemesi Başkanı: «Yargı denetimini sınırlamak yerine genişletmenin hukuk devleti kavramı gereği olduğunu söyledi.

Ecevit: "Gençlerimizin can güvenliği kalmadı,,

ANKARA (Cumhuriyet Bülteni) — Sırası Parti Genel Başkanları, dün 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramını nedeniyle dün birer mesaj yayınlamışlardır.

CHP Genel Başkanı Ecevit, mesajında «Gençlerimizin can güvenliğinin kalmadığını» bildirirken, AP Genel Başkanı Demirel de «Gençliğimizin devletimize ve ülkemize, demokratik cumhuriyetle sahip çıkmakta gösterdikleri şuurun kaynağı Türk milliyetçiliğidir» demistir. MSP Genel Başkanı Erbakan ise, «Milletin ve maddeci kalınması, yeniden büyük bir Türkiye'nin kurtuluşu için» mesajı yayınlamıştır.

CHP Genel Başkanı Ecevit, mesajında, bu yılki bayramın arden kaygılar içinde kutlandığını düşüncesiyle «Demokrasiyi yıkmak üzere tertiplere girişen, geleceğimizin umudu olan gençleri de büyük tehlikelerle karşılamaktadırlar» diyen Ecevit, «Çephe Hükümetinin gençlerin can güvenliğine kastedikleri koruyup, kayırdığını belirtmiş, gençlerden bir dizi ol-

(Devamı Sa. 3. Sül. 4'de)

Anayasa Mahkemesi Başkanı: «Yargı denetimini sınırlamak yerine genişletmenin hukuk devleti kavramı gereği olduğunu söyledi.

ANKARA (ANKA) — Anayasa Mahkemesi Başkanı Muhtut Taylan 12 Mart'tan sonra yapılan Anayasa değişiklikleri ile ilgili olarak Yankı dergisine verdiği demeçte, bu değişikliklerin Anayasa Mahkemesinin yetkisini sınırlandıran ve iptal edilen yasa hükümlerinin bir süre daha yürürlükte kalmasına yol açan kararlar olduğunu belirtmiştir: «Anayasanın 147'nci maddesinde yapılan değişikliklerle, Anayasa Mahkemesinin, Anayasa'da göre elden çıkan koşullarına uygunluğunun denetlenmesi önlenmiştir demistir.

(Devamı Sa. 9. Sa. 1'de)

ROMA — Türk meclisinin ikinci oturumunda Bakanlar'ın deli ayı «Çalışma Grubu» konulu

106

üniversiteye hazırlıkta
İZMİR
İLTEK
DERSANELERİ
Hızlı Kurslar: 22 MAYIS
3 Beşler Barutçukapı 2 Tel 148872-123420

Cumhuriyet

ün
DE
HI
hal

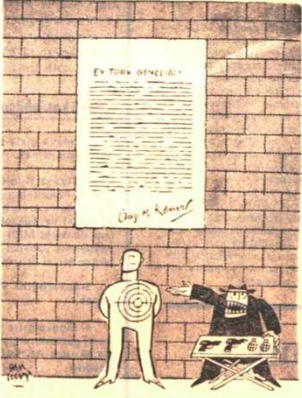
55. Yıl: Sayı: 19328
Kurucusu: YUNUS NADI
300 Kuruş
19 Mayıs 1976 Cuma

Günden ugüne

im 59 yıl önce 19 Mayıs 1919'da Mustafa Kemal 'aşa Samsun'da Anadolu gına ayak basmıştı. Ulu- uruluş Savaşımızın baş- zı saydığımız bu unutul- günü yıllardır Gençlik imi olarak kutluyoruz. n de kutlayacağız. a nasıl? Kutluyoruz, kut- oğiz derken benim gibi l okullarımın da şimdilerinin acı burkul- tu uzaktan duymakta-

t o günden bugüne tam geçti. 19 Mayıs 1919'da ilizin genel durumu ney- itatürk buna «Söyleyin ngic bölümünde hiç bir maye gerek duymadan ve gerçekçi bir üslupla dabra anlatır. Dünya undan yeni çıkan yur- z emuzaffera devletlerin altındadır. «Ordumuz lenecek hale getirilmiş, n silâhları alınmıştır. ffer» emperyalist dev- ükenizli aralarında bö- planları hazırlamışlar, i uygulama görevini üst- Yunan ordusunun iz- cıkmasına resmen izin lerdir. Emperyalistlere

Gençlik ve Spor Bayramını kutluyoruz

19
Mayıs'ın
59.
yılı

Yalçın
PEKŞEN'in
Yazısı

7. SAYFADA

AP: 'ile ar olurs vergi tasar Mecl enge olma

• Atatürk'ün Samsun'a ayak basış saati olan 07'de Ankara'da 1 dakikalık saygı duruşu yapılacak. Erbakan, kız öğrencilerin kıyafetlerini onaylamadıkları için 19 Mayıs'a katılmayacaklarını söyledi.

Cumhuriyet Haber Merkezi 19 Mayıs Gençlik ve Spor Bayramı, bugün, tüm yurtdışı, yurt dışındaki temsilcilikleri- mizde ve Kıbrıs Türk Federe Devletinde yapılacak törenlerle kullanılacaktır.

Ankara'daki ilk tören, Atatürk'ün Samsun'a ayak basış saati olan 07'de Garnizon Komutanlığınca 21 pörne top atışı yapılarak başlatılacaktır. Fabrikalarda araçlar ilk kez 1 dakika süreyle düdüklarını celarken, yurttışlar da saygı durumunda bulunacaklardır.

Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk'ün geçmekte olduğu sa- gık alınıldı nedeniyle 19 ma- yıs Gençlik ve Spor Bayramı törenlerine katılmayacağı öğ- renilmiştir.

Program uyarınca bugün Cumhuriyet Senatosu ve Millet Meclisi Başkanı, Baş- bakan, Ana Muhalefet Par- tisi Başkanı, Anayasa Mah- kemesi Başkanı, Genelkur- may Başkanı, Bakanlar Kuru- lu ve yüksek yargı organları üyeleri, üniversitelerle öteki bazı kuruluş temsilcileriyle öğrencilerden oluşan bir he- yet Anıt Kabri ziyaret ederek saygı durumunda bulunacak- tır.

19 Mayıs Stadyumunda sa- at 09'da başlayacak törende İstiklâl Marşı ile birlikte bay- rakların gönderi çekilmesin- den sonra Gençlik ve Spor Bakanı acış konuşmasını ya- pacaktır. Bunu da öğrencilerin (Devamı Sa. 9, Sü. 7 de)

20 Mayıs 1979 Millî Gazete

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı: Nagihan DELİMANLAR

Yabancı Dili: İngilizce

Eğitim Durumu

Lisans: Gazi Üniversitesi Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi

Yüksek Lisans: Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Fen- Edebiyat Fakültesi, Tarih Anabilim Dalı (2024)

Yayınlar

Bolat, B & Delimanlar, N. (2024) İlan Edilişinden Günümüze Değişen Algı ve Söylemi ile “Cumhuriyet”, **Tarih ve Günce** Atatürk ve Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Dergisi, Journal of Atatürk and the History of Turkish Republic, Sayı: 14 (2024/Kış), ss. 35-56.